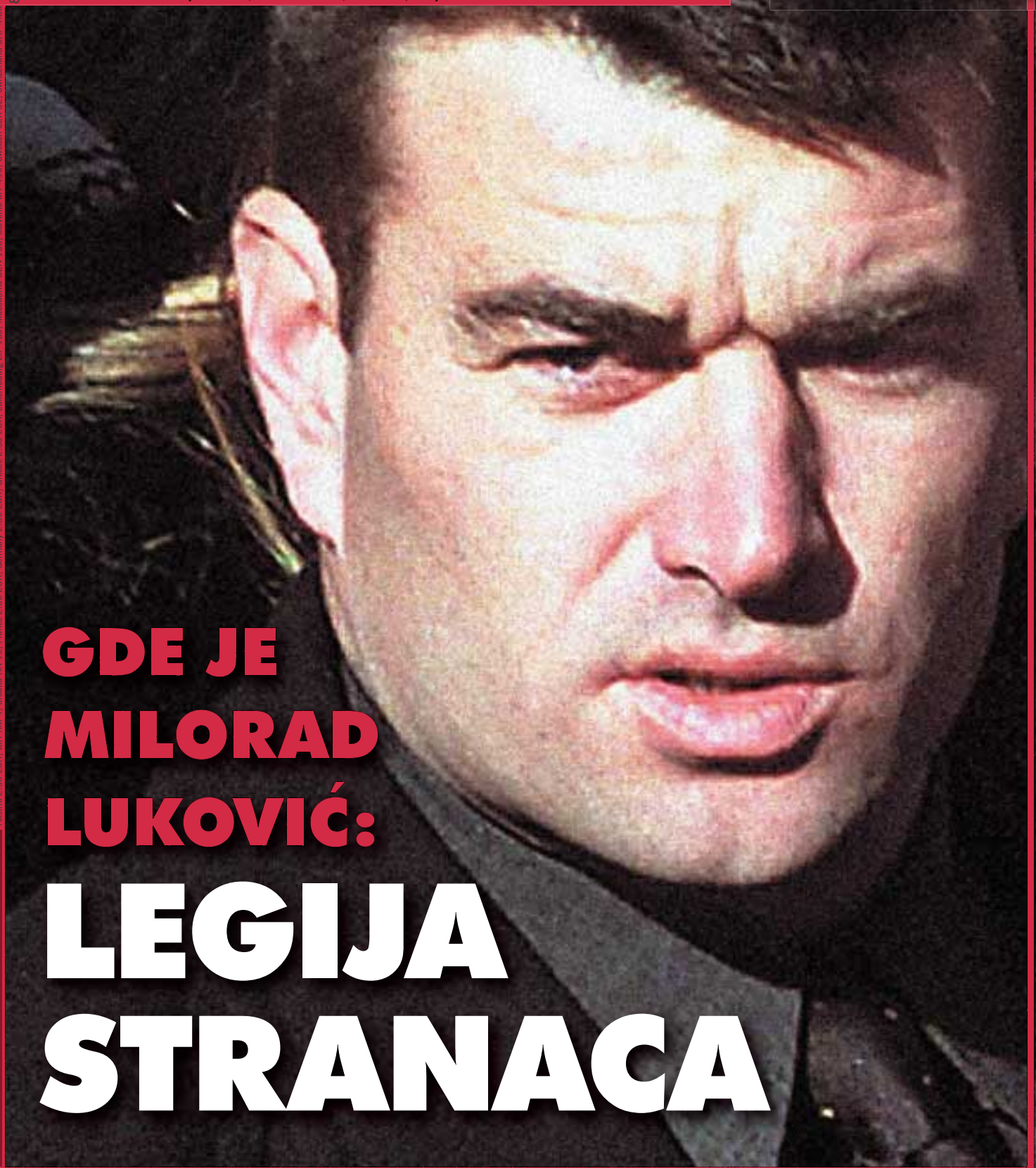
8'600102'660014

VREME

12. jun 2003, Cena 100 din, CG 2.00€, Broj 649

Austria 2.50 EUR; BiH KM 4; Croatia KN 15; France 2.50 EUR; Germany 2.30 EUR; Greece 2.50 EUR; Luxembourg LIF 100; Macedonia DEN 100; Slovenia SIT 490; Sweden SEK 32; Switzerland CHF 4.80

STRANI AVIONI IZNAD SRBIJE: OPERACIJA "OTVORENA NEBA"

GDE JE MILORAD LUKOVIĆ:

LEGIJA STRANACA

GLOBALNO ZAGREVANJE

www.vreme.com 011-3234-774 gcv@vreme.com

grafički centar vreme

Od 1992 godine brinemo o grafičkom izgledu nedeljnika Vreme

grafički dizajn · priprema za štampu · skeniranje i obrada fotografija · osvetljavanje grafičkih filmova · štampa na laserskom štampaču u boji · postavljanje, instalacija i organizacija DTP sistema · konsalting u oblasti štampe i pripreme za štampu · instaliranje i umrežavanje kompjutera · izrada baza podataka · web dizajn i web baze podataka · arhiviranje podataka...

A. ANDIĆ

Krš

Gotovo da nemam noćnih mora, ali jedna me i sad proganja: kao, ja idem u školu. Odavno, inače, tvrdim da će se Srbija uljuditi kad javne telefonske govornice budu radile a škola se reformiše. Govornice vidim rade, a i škole su stigle na dnevni red. S obzirom na broj dece koju imam, dobar deo života proveo sam na roditeljskim sastancima. Tu mu nekako dođem veteran pomiren sa sumornom statistikom o broju neopravdanih časova. Beže deca! Baš čudno… Roditelji prekorno cokću, sa značenjem da će da biju kad dođu kući i nikada niko da pita šta tu ne valja: škola ili deca? Sad će država da menja školu, a vi vidite šta ćete s decom. Obostrano pospremimo krš.

D. Ž.

VREME #649

POLITIKA

10 **Priča s naslovne strane:** Legija stranaca
14 **Poternice za Mirjanom Marković:** Bez papirnog traga
16 **Kosovo:** Stolići i ostale tragedije
18 **Mirni dani u Srbiji:** Misija i uzurpacija
20 **Nacionalna frekvencija:** Ajkule u etru
22 **Dinkić, napadi i odbrana:** Dinar u narodnoj čorbi
24 **Na licu mesta:** Goli pod nebom
27 **Novi Pazar:** Sumrak carstva džinsa
34 **JAT:** Istorijske leteće tufne
33 **Dodatak:** Pravosuđe – krivična pravda

KULTURA

48 **Kratki igrani film:** Novi autorski talas
50 **Koncert:** Public Enemy
52 **Književnost:** Korespodencija B. Pekića
54 **Pozorište:** *Rodoljupci*
56 **Dosije „Vremena”:** Evropa i mi

SVET

60 **Jovan Pavle II u Hrvatskoj:** Vernički Vudstok
62 **Amerika:** Seks, laži i politika

MOZAIK

66 **Globalno zagrevanje:** Propast, odmah ili posle
69 **Žene policajci:** Pretresi me nežno
72 **Nasilje:** Huligani pred kamerama

4 NEDELJA
32 LJUDI I VREME
31 NUSPOJAVE
47 LISICA I ŽDRAL
54 TV MANIJAK
55 SCENA
65 MERIDIJANI
76 POŠTA
78 VREME UŽIVANJA

Naslovna strana: Milorad Luković
Fotografija: Reuters

VREME #649, 12. VI 2003.

Izdavač: NP "VREME" d.o.o.
Beograd, Mišarska 12–14

UPRAVNI ODBOR:
Stojan Cerović (predsednik),
Boris Popović, Dragoljub Žarković

V. D. DIREKTORA: Dragoljub Žarković

FINANSIJSKI DIREKTOR: Daniela Vesić

KOMERCIJALNA SLUŽBA: Vojislav Milošević

NEDELJNIK "VREME"
Beograd, Mišarska 12–14

GLAVNI UREDNIK: Dragoljub Žarković

ODGOVORNI UREDNIK: Filip Švarm

POMOĆNIK GLAVNOG UREDNIKA: Aleksandar Ćirić

SEKRETAR REDAKCIJE: Elena Krstanović

REDAKCIJA (redakcija@vreme.com)
Dejan Anastasijević, Duška Anastasijević, Aleksandar Anđić, Slobodanka Ast, Dimitrije Boarov, Miomir Brkić, Stojan Cerović, Sonja Ćirić, Vera Didanović, Jovan Dulović, Jelena Grujić (nedelja@vreme.com), Nebojša Grujičić (urednik rubrike kultura, kultura@vreme.com), Tatjana Jovanović, Predrag Koraksić, Slobodan Kostić, Zoran Majdin, Saša Marković, Goranka Matić (urednica fotografije, foto@vreme.com), Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić (strip), Dušan Reljić, Tamara Skrozza, Vladimir Stanković, Zoran Stanojević, Seška Stanojlović (urednik rubrike svet, svet@vreme.com), Nenad Stefanović, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Svetlana Vasović-Mekina, Ljubomir Živkov

DOKUMENTACIJA:
Dragoslav Grujić (tekstualna arhiva, arhiva@vreme.com), Jelena Mrđa (foto-dokumentacija, foto@vreme.com)

GRAFIČKI CENTAR (gcv@vreme.com)
Boško Blažić, Ivan Hrašovec (urednik), Tanja Popović, Vesna Srbinović, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić; KOREKTORI: Jovanka Kljajić, Ivana Milanović, Stanica Milošević; DAKTILOGRAF: Zorica Nikolić; LEKTORI: Katarina Pantić, Živana Rašković, Ivana Smolović

INTERNET IZDANJE – http://www.vreme.com
Marjana Hrašovec, Ivan Ristić (CMS)
(kontakt: webmaster@vreme.com)

PRODAJA I PRETPLATA (prodaja@vreme.com)
Nikola Ćulafić, Milan Radović

RAČUNOVODSTVO: Mirjana Janković

MARKETING (marketing@vreme.com)
Goran Kosanović (direktor)

Telefon: 011/3234-774, **Telefaks:** 011/3238-662

e-mail za kontakt sa redakcijom:
redakcija@vreme.com

e-mail za slanje zvaničnih saopštenja i opštih informacija: info@vreme.com

e-mail za slanje pisama čitalaca za rubriku Pošta: posta@vreme.com

PRIPREMA: Grafički Centar Vreme

ŠTAMPA: Rotografika, Subotica

OBRADA TIRAŽA: Data Press

YU ISSN 0353-8028

VREME INTERNATIONAL
Zeitschriftenverlags G.m.b.H.
Neudeggergasse 1-3/22, 1080 Wien, Austria,
Direktor: Vesna Vavić; Telefon: (+431) 408-9652
Telefaks: (+431) 407-5947, e-mail: vremeint@ping.at
Distribucija: Axel Springer Verlag, Hamburg
USSIN ATU 37757904

Detalji o pretplati na strani 77

Ostrvo

Beograd je ove godine više nego spreman da parira "srpskoj Atini". Elem, ako Novi Sad ima EXIT i ako Budva ima ENTRANCE, zašto bi glavni grad ostao bez spektakla na svojoj teritoriji? I tako nastade EHO, rok festival, koji će se dogoditi, ni manje ni više, nego na Velikom ratnom ostrvu. Ministarstvo za zaštitu prirodnih bogatstava i životne sredine Republike Srbije počelo je u to ime da sugeriše Skupštini grada Beograda da pod hitno usvoji novi, ili revitalizuje stari akt o zaštiti ostrva i da mu odredi staraoca. Sve to u cilju da se zna "ko kosi, a ko vodu nosi", jer ova beogradska prirodna oaza trenutno nije ni pod čijom zaštitom. U saopštenju Ministarstva stoji, između ostalog, da Veliko ratno ostrvo nije svrstano kao dobro koje treba štititi na nacionalnom nivou, za šta bi bilo nadležno ministarstvo, već je svrstano u "predele izuzetnih odlika koji se štite na lokalnom nivou". Ovaj apel Ministarstva, usledio je posle mnogih sugestija građana i nevladinih organizacija, zabrinutih da bi održavanje festivala moglo ozbiljno da ugrozi biljni i životinjski svet Velikog ratnog ostrva. Na Skupštini grada Beograda je, dakle, da uzme stvar u svoje ruke, a na akterima održavanja koncerta da ispoštuju Akt o zaštiti Velikog ratnog ostrva, bez obzira na to što je ovom aktu istekao rok trajanja. Do festivala je ostalo još samo mesec dana, a u našoj zemlji, kada su u pitanju pravne regulative, sve ide po sistemu "triput meri, jednom seci".

Oranje

Granice naše zemlje oduvek su bile sporne. Najnoviji slučaj u vezi sa ovom tematikom iskrsao je na administrativnom razmeđu Srbije i Crne Gore, između opština Bijelo Polje i Prijepolje, na kome leži selo Kanje. Šefkija Kujović iz ovog sela se već petnaest leta svim pravnim sredstvima trudi da od opštine Bijelo Polje naplati nadoknadu za eksproprijaciju dela njegovog imanja kroz koje prolazi put između Crne Gore i Srbije. Pošto su nadležni ostali gluvi na pravosnažnu presudu koja ide u Kujovićevu korist, ovaj nesrećni zemljoradnik odlučio je da stvar uzme u svoje ruke i da ovu saobraćajnicu

A.ANDIĆ

Nagrađeni novinari "Vremena"

Miloš Vasić i Dejan Anastasijević dobitnici su nagrade "Stanislav Staša Marinković" koja se dodeljuje za novinarsku hrabrost, istraživačku upornost i visok profesionalni nivo medijske prezentacije. Nagradu dodeljuje dnevni list "Danas"; novinarima "Vremena" uručena je prilikom proslave šestogodišnjice lista.

preore. Šefkija Kujović će, kako je obećao novinarima, kopati po malo svaki dan, jer je zemlja na putu i oko njega utabana. Kopaće sve dok se nadležni u opštini Bijelo Polje ne sete da mu isplate dugovanja. U ovoj priči o inatu i osveti, najdeblji kraj izvuklo je desetak sela i zaseoka na samoj granici sa Srbijom, koji će ostati bez saobraćajne veze sa opštinom Prijepolje kao i osnovnom školom "Mladost" u selu Kanje koju pohađaju deca obe republike. Ako i ovo nadmetanje između Šefkije Kujovića i opštine Bijelo Polje potraje koliko i sudski spor, biće prava avantura preći ovo minijaturno "krizno" područje. A možda je Kujović jednostavno mogao da legne na tvrdu zemlju i kaže ono istorijsko: "Samo preko mene mrtvog!"

Siromaštvo

U ovoj zemlji, ako je verovati statistici, svaki deseti građanin živi ispod granice siromaštva. Po istoj toj statistici, još toliko njih je na granici siromaštva koja je, po svim uzusima, veoma niska. O onima koji nisu, iz ovog ili onog razloga, u mogućnosti da sebi i svojima obezbede nijedan obrok dnevno do sada su vodile računa, donacijama upućivanim preko Crvenog krsta, međunarodne humanitarne organizacije. Sada je i donacijama došao kraj: gladnih ima i na drugim mestima u svetu. Tako, prvog dana ovog meseca 7000 nevoljnika, korisnika usluga Narodnih kuhinja, gde su do sada jednom dnevno ručali, ostalo je bez ove uboge pomoći. Početkom sledećeg meseca još 11.000 njih očekuje slična sudbina. Razlog je jednostavan: nedostaju donacije, prevashodno one iz inostranstva. O svojim gladnim sugrađanima, kako stvari stoje, brigu će morati da preuzmu lokalne samouprave, svaka prema svojim mogućnostima i dobroj volji. Grad Beograd će, tako, u sledećih šest meseci finansirati jedan obrok dnevno za 6900 korisnika. Za te potrebe u budžetu grada namenjeno je 50 miliona dinara, što iznosi nešto više od 40 dinara dnevno po gladnoj glavi. Već duže vreme, svakog tromesečja, ukazivalo se na problem Narodnih kuhinja, ali se donator pronalazio u poslednjem trenutku. Na skupu"Srbija bez siromaštva", održanom prošle nedelje i posvećenom ulozi verskih organizacija u rešavanju ili ublažavanju ovog problema, premijer Zoran Živković izjavio je da vlada sprema strategiju za borbu protiv siromaštva u kojoj posebnu ulogu imaju verske zajednice jer "imaju neposredan kontakt s narodom". Patrijarh Pavle je skup blagoslovio, rekao da Crkva čini šta može, pozvao sve koji su u prilici i mogu da pomognu da to i učine i izrazio veru da će i Bog pomoći.

Evropa

"Medium Galup" je ogranak jedne od najpoznatijih svetskih agencija za istraživanje javnog mnjenja. Na osnovu njihovih podataka 73,7 odsto ispitanika iz Srbije i Crne Gore podržava pridruživanje Evropskoj uniji, dok je 7,4 odsto anketiranih protiv. Javno mnjenje se pokazalo još fleksibilnije kada je u pitanju ekonomska saradnja sa EU-om: čak 85,2 odsto je za, a protiv jedva 4,1 odsto anketiranih. Građani Srbije i Crne Gore iznenadili su mnoge spremnošću za ulazak u Partnerstvo za mir. Pristupanje ovom programu podržava 54,9, a protivi se 20,9 odsto građana. Međutim, kada je u pitanju integracija u NATO, ulasku se protivi 51,2, a za njega je tek 23,1 odsto ispitanih. Globalni zaključak istraživanja je da su građani SCG otvoreni za praćenje evropskih standarda i za širenje evropeizovanog bratstva i jedinstva.

Stres

Prema poslednjim ispitivanjima javnog mnjenja koje je sprovela agencija "Marten Board International" u saradnji sa "Blicom", najveći izazivač stresa u Srbiji je loša finansijska situacija. Taj odgovor je zaokružilo čak 37,2 odsto ispitanih građana. Sledeći uzročnik je posao, a na trećem mestu su porodični problemi. Kao najbolju zaštitu ili način otklanjanja stresa građani Srbije uglavnom navode rešavanje problema koji uzrokuju stres, kao i jednako efikasno provođenje vremena sa dragim im osobama.
Još veći je problem što gotovo svaki deseti ispitanik u stresnim situacijama odagnava svoje muke uz pomoć cigareta, lekova i alkohola. Oko dva odsto građana Srbije kao sredstvo za smirenje koristi drogu.

15-20 broj nedelje

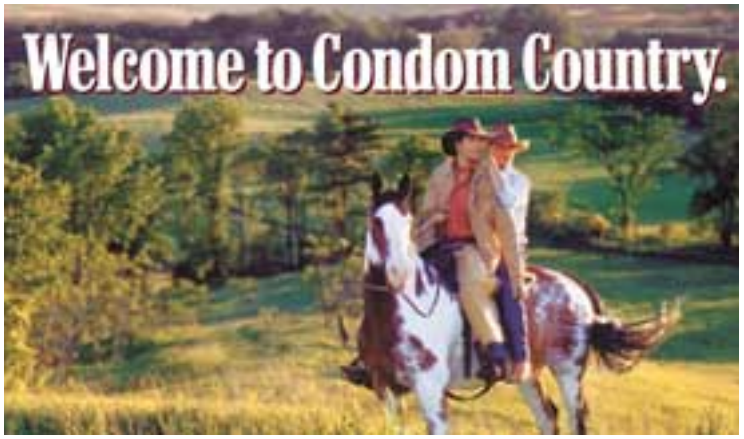
"Aprilska istraživanja su pokazala da u lekare ima poverenje tek 15 do 20 odsto naroda", rekao je ministar zdravlja profesor dr Tomica Milosavljević na javnoj raspravi o paketu zakona iz zdravstva koja je organizovana pod sloganom "Vraćanje dostojanstva: bolje zdravlje za sve".

www.vreme.com 011-3234-774 gcv@vreme.com

grafički centar vreme

Od 1992 godine brinemo o grafičkom izgledu nedeljnika Vreme

grafički dizajn · priprema za štampu · skeniranje i obrada fotografija · osvetljavanje grafičkih filmova · štampa na laserskom štampaču u boji · postavljanje, instalacija i organizacija DTP sistema · konsalting u oblasti štampe i pripreme za štampu · instaliranje i umrežavanje kompjutera · izrada baza podataka · web dizajn i web baze podataka · arhiviranje podataka...

Ljubavnici

Pod sloganom "Učini to za svoju zemlju" (*Do it for your country!*) počelo je ovogodišnje tradicionalno Durexovo svetsko istraživanje o seksualnom ponašanju i navikama. Istraživanje će se obaviti u više od 50 zemalja sveta, među kojima je i Srbija i Crna Gora. Naša zemlja je u Globalnom istraživanju prvi put učestvovala prošle godine i pored Poljske bila jedina zemlja u Centralnoj i Jugoistočnoj Evropi koja se našla u zvaničnom konačnom izveštaju.

Istraživanje 2002. otkrilo nam je i da su Francuzi najveći ljubavnici (vode ljubav 167 puta godišnje), dok su Singapurci sa 110 puta na samom začelju. Građani Srbije i Crne Gore zauzeli su visoko sedmo mesto sa 147 puta.
Da li će Francuzi i ove godine zadržati svoju poziciju, koji je omiljeni položaj u seksu, koji je narod najseksipilniji, a koje mesto na Crnogorskom primorju najromantičnije... saznaćemo posle 14. jula kada se istraživanje završava.

Ko će da plati 10.000 eura

Savet ministara Srbije i Crne Gore odlučio je da se haškim zatvorenicima, koji su državljani Srbije i Crne Gore, kao i njihovim porodicama, pruža godišnja pomoć u visini od oko 10.000 evra. Ta odluka naišla je na osudu raznovrsnih političkih stranaka i drugih subjekata javnog života. Većinu argumenata koje kritičari odluke navode smatramo zasnovanima (neprihvatljivost pozitivne diskriminacije, licemerje države koja je ranije svoje državljane pozivala na odbranu otadžbine itd.). To, međutim, ne znači da je Savet ministara lišen mogućnosti opravdavanja svoje odluke. Ako bi se moglo dokazati da će ta odluka o finansijskoj pomoći zatvorenicima i njihovim porodicama uticati na to da se haški begunci odluče za dobrovoljnu predaju, odluka bi se mogla proglasiti opravdanom, jer bez saradnje s Tribunalom – danas je to valjda svima jasno – nema perspektive za državnu zajednicu i njene članice. Ipak, moramo da postavimo pitanje treba li da baš mi, građanke i građani Srbije i Crne Gore, plaćamo dobru volju haških optuženika? Ne bi li bilo racionalnije, smislenije i pravednije da se za tu svrhu uvede poseban fond, koji bi sredstva sticao prodajom nezakonito stečene imovine ratnih profitera, bivšem režimu bliskih kriminalaca, porodice Milošević i drugih koji su u protekloj deceniji sistematski opljačkali ne samo direktne žrtve svojih zločina nego i obične građanke i građane Srbije i Crne Gore?
Međutim, da bi takav fond bio primeren ideji pravednosti, bilo bi neophodno da se iz njega u prvom redu obeštete žrtve zločina i njihove porodice. Naravno, nikakav novac ne može da nadoknadi pretrpljene patnje i gubitke, kao što i cela ova priča ne može da izmakne prigovoru da se tu – ovako ili onako – uvodi institut isplativosti zločina.

Žene u crnom, BEOGRAD

Prognozu u ponedeljak 9. juna 2003. uradio Meteos, http://www.meteos.co.yu

	četvrtak	petak	subota	nedelja	ponedeljak	utorak	sreda
Beograd	23/36	23/35	22/31	18/32	20/32	21/33	22/29
Vojvodina	21/35	21/34	20/30	17/31	18/32	20/32	21/28
Centralna i Južna Srbija min. / max. °C	19/34	20/35	20/31	17/30	16/31	18/33	19/31
Crna Gora	21/33	22/33	20/31	17/30	16/31	17/33	19/31

Veoma toplo

U četvrtak i petak biće veoma toplo i uglavnom sunčano s maksimalnom temperaturom i preko 35 stepeni. Za vikend se očekuje malo niža temperatura sa popodnevnim lokalnim pljuskovima u većini krajeva. Početkom naredne sedmice opet sunčano i toplo, a krajem perioda moguće je prolazno osveženje s pljuskovima.

Na Crnogorskom primorju preovlađivaće sunčano i veoma toplo vreme tokom celog perioda.

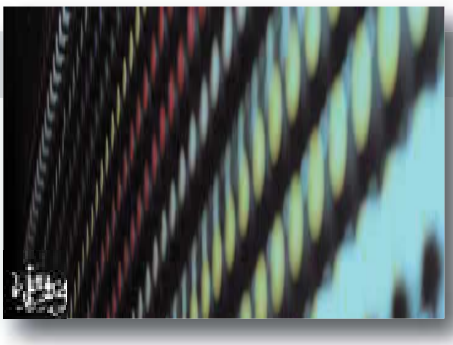

www.vreme.com 011-3234-774 gcv@vreme.com

grafički centar vreme

Od 1992 godine brinemo o grafičkom izgledu nedeljnika Vreme

grafički dizajn · priprema za štampu · skeniranje i obrada fotografija · osvetljavanje grafičkih filmova · štampa na laserskom štampaču u boji · postavljanje, instalacija i organizacija DTP sistema · konsalting u oblasti štampe i pripreme za štampu · instaliranje i umrežavanje kompjutera · izrada baza podataka · web dizajn i web baze podataka · arhiviranje podataka...

Piše: Zoran Stanojević

Najbolje na mreži

Nije malo onih koji posle nekoliko godina "surfovanja" zaključe da "na internetu nema ničeg interesantnog", odnosno da ne shvataju kako neko može sate i sate da provodi ispred ekrana. Nije da propagiramo krivljenje kičme i iritaciju očnog živca, ali svima koji sumnjaju u kvalitet i kvantitet mreže toplo preporučujemo ovogodišnje laureate Vebi nagrade (*Webby awards*, vidi sajt *www.webbyawards.com*).

Ovo je sedma godina kako se Vebi dodeljuje i ova nagrada se danas smatra najprestižnijom kada je reč o internetu. Sličnosti sa Oskarom iscrpljuju se na činjenici da im je postojbina Amerika i da se za svaku kategoriju nominuje pet kandidata. Inače, svako se može prijaviti (ove godine nominacije su došle iz 80 zemalja, a pobednici su iz čak 24 što je rekord do sada). Nominacije određuju članovi Međunarodne akademije za digitalnu umetnost i nauku, njih 480.

Postoji trideset kategorija plus kategorija Dolazeća zvezda, u kojoj nema nominacija već se pobednik određuje na osnovu posećenosti sajta, po Nilsen-Netrejting kriterijumu.

Ove godine u ovoj kategoriji pobedio je sajt Snepfiš (*www.snapfish.com*), koji posetiocima omogućuje objavljivanje fotografija iz privatne zbirke, te pravljenje foto-albuma i štampanje istih (uz slanje na kućnu adresu) za određenu nadoknadu.

U svakoj kategoriji dodeljuju se nagrada žirija i nagrada publike, a posebno je interesantno kada se ukusi poklope. Ove godine to se dogodilo u 11 kategorija.

Vebi se obično dodeljuje u San Francisku, no ove godine je uvedena nova praksa. Čitava ceremonija održana je 5. juna na mreži, a pobednik (za razliku od Oskara) svoju radost mogao je da izrazi u samo pet reči (!) što je dodatan test kreativnosti.

Spisak nagrađenih i nominovanih na vrlo dobar način ilustruje današnji internet. U kategoriji vesti žiri je nagradu dodelio servisu vesti koji odskora neguje Gugl (*news.google.com*), dok se publika opredelila za BBC (*news.bbc.co.uk*). Guglov koncept je kompilacija vesti iz svih raspoloživih izvora, praktično bez urednika.

Ukusi publike i žirija poklopili su se kod Amazona (najbolji komercijalni sajt), Pejpala (najbolji u finansijskoj kategoriji) i Ibeja (najbolji servisni sajt). Na izvestan način to daje legitimitet nagradama, budući da je reč o sajtovima koji zaista dominiraju mrežom u svojim kategorijama, što znači ni žiri ni publika nisu "umetničarili".

Među ovogodišnjim laureatima interesantno je izdvojiti najbolje lične prezentacije, pre svega jer ukazuju u kojoj meri internet može da se iskoristi za ličnu promociju (mada pobednici impresioniraju i tehničkim i dizajnerskim rešenjima).

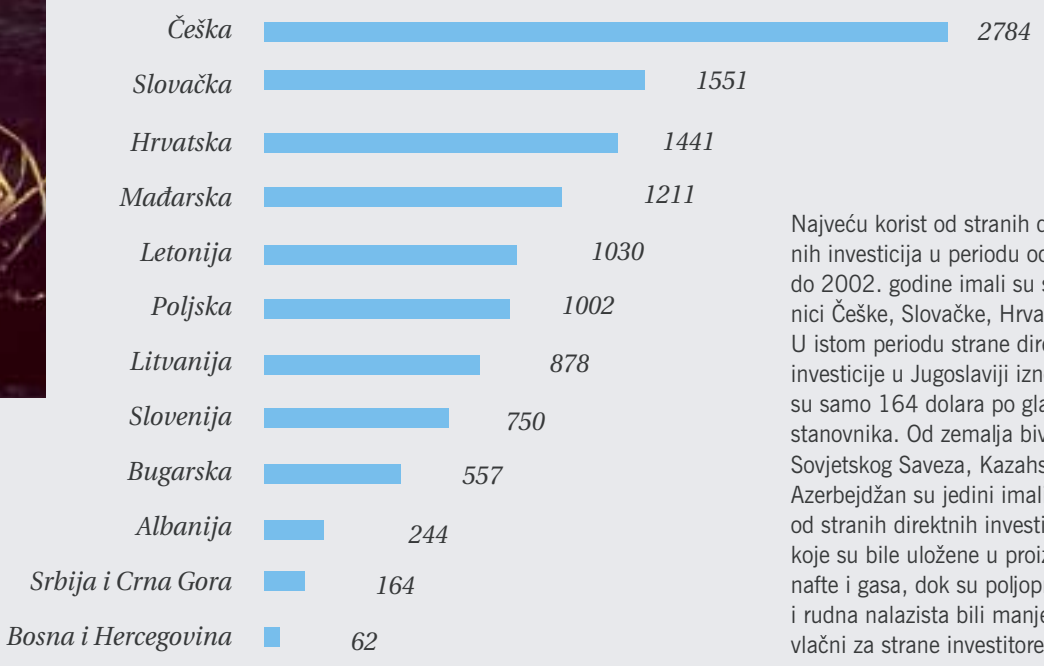
Takođe, vredan pomena je i sajt Grčke pravoslavne crkve u Americi (*www.goarch.org*), koji je dobio glasove publike u kategoriji Duhovnost. Sajt je dobar putokaz domaćim sajtovima slične orijentacije jer na pravi način spaja internet medij s pravoslavljem, prezentujući odgovarajući sklad dizajna i sadržaja.

Ako ništa drugo, Vebi nagrada vam daje sliku o internet modi. Ukoliko pobednike i inače posećujete, u trendu ste, u suprotnom eto dobre prilike da otkrijete da je internet daleko od dosadnog i već viđenog.

Strane investicije

Strane investicije, u dolarima po glavi stanovnika u zemljama Centralno - istočne Evrope

Izvor: www.oecd.org

Najveću korist od stranih direktnih investicija u periodu od 1996. do 2002. godine imali su stanovnici Češke, Slovačke, Hrvatske. U istom periodu strane direktne investicije u Jugoslaviji iznosile su samo 164 dolara po glavi stanovnika. Od zemalja bivšeg Sovjetskog Saveza, Kazahstan i Azerbejdžan su jedini imali koristi od stranih direktnih investicija koje su bile uložene u proizvodnju nafte i gasa, dok su poljoprivreda i rudna nalazista bili manje privlačni za strane investitore.

Priprema podataka: Centar za proučavanje alternativa, www.cpa-cps.org.yu

DRIPAČKA INTERNACIONALA

Legija s

UČENICI M. L. LEGIJE:
Oružana pobuna "Lavova"

stranaca

REUTERS

Iza nepotrebne i nervozne afere oko zabrane beogradskog "Svedoka" stoje veoma zanimljiva pozadina i još zanimljiviji ljudi: špijunsko-legionarski polusvet, krijumčari i mundosi, lokalne mafije, lepotice "pinkuše" i Arkanovi mnogobrojni kumovi i poslovni partneri iz "zlatnog doba" sankcija 1992–1995. Nije bez neke skopski "Svedok" krenuo u priču sa Ulemekom Lukovićem Legijom

REUTERS

Skandal je pukao kada je policija prošle nedelje počela da pleni onoliko tiraža beogradskog "Svedoka" koliko je mogla da uhvati, preventivno, u očekivanju rešenja okružnog tužioca o privremenoj zabrani lista. Rešenje je donekle kasnilo; čini se da ideja o zabrani nije nastala u Tužilaštvu. Kad se i ta administracija konačno sredila, dobar deo tiraža već je bio prodat. Nije čudo: na naslovnoj strani kočoperi se lično Milorad Ulemek Luković Legija sa slavodobitnim naslovom "Legija progovorio"; nad tekstom je nadnaslov "MEGASENZACIONALNO" (to nema ni u sličnoj hrvatskoj bratskoj štampi). Tekst je ilustrovan slikama begunca, uključujući i slike iz glasnika Stranke srpskog jedinstva od pre nekoliko godina.

IRACIONALNO I RACIONALNO: Sporni intervju preuzet je iz skopskog nedeljnika "Svedok", štampane stvari inače veoma zanimljive: list na naslovnoj strani ima podnaslov "Makedonska nacija" i markicu u evropskim bojama, sa sve zvezdicama u kojima piše ćirilicom "Hell Press" (paklena štampa). Bratski beogradski "Svedok" dobio je elektronskom poštom tekst onoga za šta se tvrdi da je intervju sa Legijom dan pre objavljivanja makedonskog imenjaka i preneo ga čak sa makedonskim originalom na ćirilici (kao da im inače ne bi verovali i kao da to ionako nije svejedno...). Sadržaj tog teksta, međutim, ispod je svakog očekivanja, čak i pesimističkog: u tom intervjuu lice predstavljeno kao Legija praktično muče kao goveče; reklo bi se da je pijan, drogiran ili probuđen iz dubokog sna. Tu niti jednog podatka o bilo čemu nema, osim kuknjave o Arkanu i Ceci i opštoj nepravdi nanetoj "komandantima" prošlim i sadašnjim. I to je jedina crta koja bi u nekoj analizi mogla da ukazuje na Ulemeka Lukovića: slična kuknjava javlja se i u Legijinom pismu srpskoj javnosti iz januara ove godina; jasno je da misli na Arkana i sebe.

Posebno je pitanje da zašto je taj broj "Svedoka" zabranjen presudom Okružnog suda; recimo samo da to izgleda kao gest nepromišljen i iznuđen. Nepotrebne izjave ministra kulture Branislava Lečića na tu temu samo su pogoršale opšti utisak. To se jednostavno ne radi: novine se ne zabranjuju bez zaista preke potrebe jer je od toga uvek veća šteta nego korist; to je znao i onaj Milošević iz Sheveningena. Ali, ajde dobro, to je ionako iracionalni deo priče.

Racionalni deo je zanimljiviji: pre svega, postavlja se pitanje autentičnosti intervjua. Toma Avramski, glavni i odgovorni urednik skopskog "Svedoka", tvrdi da je intervju autentičan i da je u stanju to da dokaže fotografijama svog novinara (pod pseudonimom Nikolas A.) i Legije; čim sutra (sreda, 11. jun) izađe novi broj, znaćemo, jer se ovi redovi pišu u utorak uveče. Izvori "Vremena" iz Skoplja i iz tadašnje (1987–1990) Uprave bezbednosti JNA, međutim, ne isključuju mogućnost da su Avramski i Legija u kontaktu: naime, reč je o malo dužoj priči koju ćemo ovde sažeti, kao i o mreži poslovno-kriminalnih veza koja se godinama gradila na liniji Beograd–Skoplje.

LEGIONAR U SLUŽBI: Toma Avramski, bivši vojnik francuske Legije stranaca (tvrdi da je tamo proveo šest godina), pojavljuje se u Beogradu negde 1987–1988. kao "poslovan čovek" i otvara neko predstavništvo za računarsku trgovinu u Sava centru. Smuvao se, a možda i oženio, ćerkom jednog zastavnika iz Uprave bezbednosti SSNO, čoveka na "izuzetno osetljivom položaju u Generalštabu". Ti zastavnici inače rade važne stvari, bez obzira na naizgled nizak čin. Preko tasta se polako infiltrirao u SSNO-a i vojsku; nije bilo teško: Toma je omalen, ali veoma šarmantan, simpatičan, druželjubiv i nadasve velikodušan čovek; osim toga, svašta zna o računarima. Zbog svog prisustva na sve zanimljivijim mestima u i oko vojske uskoro je privukao neizbežnu pažnju Uprave bezbednosti: napravljen je plan obrade lica, a šarmera Tomu dobio je u rad izvesni kapetan koga ćemo zvati Rile, čiji sektor rada je, između ostalog, i Legija stranaca, to jest naši državljani koji tamo služe ili su služili. U čestim i prijateljskim kontaktima Toma Avramski ispričaće kapetanu

REUTERS

REUTERS

ISTI RUKOPIS: Pobuna "Lavova" iz Makedonije i JSO-a iz Srbije; ortaci iz Legije stranaca u bekstvu – hrvatski general Ante Gotovina i Milorad Luković; veliki uzor – Željko Ražnatović Arkan

Riletu kako u Parizu drži detektivsku agenciju koja sjajno radi jer je on, Toma, saradnička veza francuske službe bezbednosti DST (*Direction de securite de territoire*), njihove Udbe. O Legiji stranaca i jugoslovenskim državljanima dao je mnoge i zanimljive podatke. Osim toga, Toma Avramski veoma je blizak i sa pariskim centrom VMRO; o tome je, kaže Rile, "pružio dragocene podatke koje je Uprava bezbednosti podelila sa Upravom za jugoslovensku neprijateljsku emigraciju SSUP-a i sa Službom državne bezbednosti RSUP-a Makedonije i Srbije". Po toj liniji VMRO-a on često putuje iz Beograda i Skoplja u Beč i Pariz; izgleda za račun i DST-a i SDB-a i UB SSNO-a.

Toma Avramski ima para u to vreme: iznajmljivao je helikoptere od Ratnog vazduhoplovstva i leteo okolo, po susednim zemljama, uglavnom na razne fudbalske utakmice. Sasvim prirodno se zbližio i sa Željkom Ražnatovićem Arkanom, što je bio početak jednog lepog prijateljstva.

Toma Avramski počeo je uskoro da iritira operativce Uprave bezbednosti, jer se nekako uvukao u posao servisiranja njihovih računara – na šarm, naravno, a uprkos upozorenjima kapetana Rileta i njegovih kolega. Viši činovi, međutim, verovali su mu. Stvar je postala ozbiljna kada je Avramski, "da uštedi pare vojsci", predložio da računarske hard-diskove iz Uprave bezbednosti nosi na dubinsko čišćenje u Beč. Svaki bolji softveraš zna šta se sve može rekonstruisati od obrisanih podataka dobrom analizom hard-diska. Štaviše, pokušava da dobije pristup najdelikatnijem delu Uprave bezbednosti SSNO-u, CDOK-u (Centru za dokumentaciju, glavnoj arhivi Službe). Osim toga, pokušao je da potplati kapetana Rileta "sumom novca od koje sam tada mogao da kupim dva auta". Rile je novac uzeo i predao ga u Upravu bezbednosti sa službenom zabeleškom o celom događaju; tada su se odnosi ohladili, a Toma Avramski zatvara dućan u Sava centru i nestaje iz opticaja. Ponovo će se pojaviti tek u Skoplju, po proglašenju nezavisnosti Makedonije, hvališući se da je bio "likvidator KOS, glavni čovek za softver cele bivše JNA" i u tom pravcu. U haosu nove države, a uz podršku starog SDB RSUP-a Makedonije, kome je mnogo pomogao, Avramski se plasirao na dobru startnu poziciju za buduće poslove.

VEZE I POZNANSTVA: Vreme za prave poslove – ne samo za šarmera Avramskog nego i za mnoge druge slobodne umetnike – nastupilo je u junu 1992, kada su SR Jugoslaviji uvedene sankcije. Određenu infrastrukturu Arkan je već bio postavio po Makedoniji, preko svojih mnogobrojnih kumova, fudbalskih veza, ali i preko vevčanske mafije, moćnog lobija iz Vevčana, bogatog pečalbarskog sela. Sada na scenu stupaju stare legionarske veze: Avramski i Ulemek Luković služili su u Legiji stranaca u isto vreme, kao – uostalom – Ante Gotovina i još neki likovi iz naših ratova. Osim njih i Vevčanaca, tu je i državna struktura VMRO, koja se na pare i špijune nikada nije gadila. Tako počinje velika i slavna operacija šverca nafte i derivata, cigareta, a usput i narkotika, oružja, osetljive elektronike i vojne opreme preko Makedonije u Srbiju. Profiti su toliko veliki (stanovništvo Srbije plaća i ne pita!) da se ugrađuju svi: od Arkana kao glavnog organizatora, preko investitora Vevčanaca i drugih pa do makedonske policije i carine. U priču je, kažu skopski izvori "Vremena", bio upetljan i izvesni Manoli, blizak prijatelj Ljupčeta Georgijevskog, koji se nedavno iz razloga urođene opreznosti odselio u Australiju, zatim osnivač i prvi urednik skopskog "Svedoka" Orce Korunovski, "ključni Arkanov čovek u Makedoniji", "kogo lani pod nerazjasneti okolnosti go utepaa vo Varna, Blgarija" (razumeli ste). Arkan ima mnoge kumske i poslovne veze u Vevčanima, odakle potiču mnoga važna imena makedonskog biznisa, ali i tajnih službi. Glavna zvezda je, međutim, Stanislava Čočoroska, televizijska lepotica-pinkuša i estradna pojava: ona je na televiziji A-1 nedavno tvrdila da ima video snimke koji pokazuju povezanost makedonskih političara sa srbijanskom mafijom. Iz Vevčana je i njen rođak Slobodan Bogoeski, bivši šef taj-

ne službe u Makedoniji i "jedno od najdubioznijih lica na makedonskoj sceni".

Po toj istoj arkanovsko-legionarskoj liniji dolazi 1997. do bratske saradnje Jedinice za specijalne operacije i MUP-a Makedonije: Ulemek Luković i njegovi ljudi odlaze da obučavaju makedonsku specijalnu jedinicu Lavovi. Kako su ih obučili vidi se iz pojačanog zanimanja Haškog tribunala za Lavove, kao i iz ponovljenih oružanih pobuna te jedinice poslednjih godina. Legija se, kažu naši skopski izvori, prometao po Makedoniji veoma često; na Ilinden 1997. bio je prisutan na proslavi, "Da li kao predstavnik Legije stranaca ili francuske vlade?" pitao se skopski magazin "Forum" krajem aprila. Po liniji velikog šverca, kažu u Skoplju, kumanovski VMRO se povezao i sa zemunskim klanom: Kumanovo je, preko prelaza Prohor Pčinjski, bilo jedan od najjačih kanala šverca nafte (preko firmi poput Interfalko, bliskoj Bogoeskom, šefu državne, i Pavlu Trajanovu, šefu javne bezbednosti) i svega drugoga. Išlo je i u drugom smeru: "Forum" tvrdi da je stoka iz Srbije išla u Evropu preko firmi izvesnog Vanče Čifliganca (doktor nauka i pelivan), sa lažnim deklaracijama porekla.

ČUDAN TON: U međuvremenu je MUP Srbije zamolio MUP Makedonije da sa Tomom Avramskim obavi informativni razgovor na okolnost gde je Ulemek Luković Legija. Avramski je opet odlučio da se ukloni i pobegao je u inostranstvo, tvrdeći odande da on sa Harijem Kostovim, makedonskim ministrom unutrašnjih poslova, "nema šta da priča"; kaže da je poveo i svog novinara koji je intervju napravio (ako takav čovek uopšte postoji, to jest). Gospodo draga, on je nestao bez traga, što reče Đorđe Balašević, što celoj priči daje čudan ton: ko sad da mu veruje?

Gde je sad tu afera sa Legijinim intervjuom? Naši izvori iz bivše Uprave bezbednosti JNA ne sumnjaju da su Toma Avramov i Ulemek Luković bili i ostali u vezi: to je bivšim legionarima nekako svojstveno. Da li je Legija zaista skopskom "Svedoku" dao intervju – oni ne znaju. Ovo što je objavljeno je jednostavno koješta. Zanimljivo je da se u dopisu Ministarstva kulture (potpisao ministar Lečić, 3. jun) okružnom javnom tužiocu kao razlog za traženje zabrane navodi da bi objavljivanje informacija iz "Svedoka" nanelo "nepopravljive posledice po dosadašnji tok istrage MUP-a Srbije na otkrivanju počinilaca ubistva premijera Zorana Đinđića i time doprinelo podstrekivanju na neposredno nasilje...". Okružni sud je u obrazloženju presude bio specifičniji: objavljivanje slika okr. Lukovića u uniformi, uz navode da je "vojnik koji je samo izvršavao naređenja", "po nalaženju suda može predstavljati direktno propagiranje rata i podsticanje na dalje nasilje u smislu ugrožavanja ustavnog poretka...". Tako je sud spasao Ministarstvo, mada i dalje nije jasno zašto je od te budalaštine napravljen sasvim nepotreban slučaj. ■

POTERNICA ZA MIRJANOM MARKOVIĆ

Bez papirnatog traga

Prema saopštenju MUP-a Srbije, postoje indicije da se M. Marković nalazi u Moskvi. To je možda tačno, ali je ministar unutrašnjih poslova Rusije Konstantin Tarasov ustvrdio da po "liniji Interpola" iz Beograda nije stigao nikakav zahtev za njeno hapšenje

Predsednica Direkcije JUL-a Mirjana Marković na vreme je osetila da bi lako mogla da se nađe na udaru neke sablje i bude posečena, te je još 21. februara ove godine otputovala u Moskvu. Od tada joj se gubi svaki trag s tim što se povremeno pojavljuje u Hagu, odnosno u Ševeningenu, gde posećuje svog supruga u pritvoru. Holandske vlasti i Tribunal ne zanima odakle ona dolazi niti kuda odlazi nakon dva-tri dana boravka u Hagu. Budući da je još prošle godine pokojni premijer Đinđić rekao, ne navodeći razloge, da je hapšenje M. Marković pitanje dana, oprez i skrivanje tragova predsednice JUL-a bio je sasvim razumljiv. Posebno kad se njeno ime zajedno sa bivšim funkcionerima našlo na optužnici okružnog javnog tužilaštva koje je teretilo za nezakonitu dodelu stanova iz fonda Vlade Srbije. Konkretno: M. Marković je optužena za podstrekavanje Živke Knežević Cice, u to vreme generalnog sekretara Vlade, koja je privrženim prijateljima porodice Milošević širokogrudo delila vile i stanove iz fonda diplomatsko-stambenog preduzeća (DIPOS). "Socijalno ugroženi" dobitnici su vile i stanove uglavnom otkupljivali po bagatelnim cenama i prodavali po tržišnoj vrednosti.

Gde boravi M. Marković? Prema rečima naših ljudi, stručnjaka koji su boravili službeno u Kazahstanu, Marko Milošević je donedavno imao restoran u Alma Ati. Majka ga je često posećivala, ponekad sa snahom Milicom i unukom Markom: "Restoran je opremljen u istočnjačkom stilu sa puno srme i arapskih detalja"

SVEDOK I OKRIVLJENI: Na zakazano suđenje M. Marković nije dolazila, a ni policija, sa poternicom koju je za njom raspisao Okružni sud, nije uspela da je otkrije. "Za delo podstrekavanja zapređena je kazna do pet godina zatvora što znači da je u nadležnosti Opštinskog suda", kaže branilac M. Marković, beogradski advokat Zdenko Tomanović napominjući da je protiv M. Marković određen pritvor i da će, dok se ona ne pojavi pred sudom, taj predmet biti u mirovanju. Po svemu sudeći, mirovanje će dugo trajati jer nema gotovo nikakvih šansi da neka država M. Marković isporuči našim vlastima. Bar kada je reč o krivičnom delu podstrekavanja.

Gde boravi M. Marković? Prema rečima naših ljudi, stručnjaka koji su boravili službeno u Kazahstanu, Marko Milošević je donedavno imao restoran u Alma Ati. Majka ga je često posećivala, ponekad sa snahom Milicom i unukom Markom. "Restoran je opremljen u istočnjačkom stilu sa puno srme i arapskih detalja. I Marko i dva mlada konobara iz Beograda obojili su kosu u žuto. Međutim, prošle godine Marko je napustio prestonicu Kazahstana i otvorio restoran negde na Baltiku, ali i njega je napustio i vratio se u Rusiju u kojoj se navodno i sada nalazi", kažu pomenuti stručnjaci.

Nakon ubistva premijera Đinđića interesovanje naših vlasti za M. Marković se znatno povećalo. Od trenutka kada su prema policijskim izvorima otkriveni detalji ubistva Ivana Stambolića, bivšeg predsednika Predsedništva Srbije, i MUP je raspisao potragu za Mirom Marković jer je procenjeno da je motiv Stambolićevog smaknuća po svemu sudeći politički i da su u likvidaciju umešani i prsti bračnog para Milošević.

Kako stvari trenutno stoje, za bivšom predsednicom JUL-a postoji samo domaća policijska potraga. "Za Mirjanom Marković nije ništa raspisano s obzirom na to da se ona pominje i kao svedok i kao okrivljena",

REUTERS

kaže Dragan Šutanovac, predsednik Skupštinskog odbora za bezbednost. On tvrdi da se za Markom Miloševićem traga na celoj teritoriji zemljine kugle, što bi praktično značilo da je za njim raspisana međunarodna poternica koja važi za ceo svet i zbog velikih troškova izručenja raspisuje se samo za teška krivična dela. Crvena poternica se inače u 70 odsto slučajeva u nacionalnom birou Interpola raspisuje uglavnom za zemlje Evrope. Zanimljivo je inače da je na naš zahtev bila raspisana međunarodna poternica za izvesnim Dejanom Demirovićem zbog zločina počinjenih tokom oružanih sukoba na Kosovu. Njega su kanadski policajci uhapsili i držali u pritvoru očekujući dokumentaciju našeg pravosuđa iz Beograda na osnovu koje je trebalo da Demirović bude isporučen Srbiji. Međutim, kada je dokumentacija pristigla, kanadski pravnici su konstatovali da nema dokaza o njegovoj krivici i pustili ga iz pritvora, što može samo da znači da je naše tužilaštvo traljavo obavilo posao.

BOJE INTERPOLA: Budimir Babović, bivši potpredsednik Interpola za Evropu, objasnio je nedavno za list "Danas" da u proceduri Interpola postoji jedna poternica i tri objave koje se razlikuju po sadržini i vizuelno, odnosno po boji kojom je obeležen gornji desni ugao.

– Crvena poternica je prenosni akt kojim se traži otkrivanje nekog lica i stavljanje u ekstradicioni pritvor. Kad to bude učinjeno, država koja insistira na ekstradiciji mora da potvrdi svoju odluku i zatraži ekstradiciju.

– Plavom objavom dostavljaju se zahtevi povodom nekog krivičnog dela, za proveru identiteta ili se odnose na nelegalne poslove učesnika. Tom objavom se ne traži stavljanje u ekstradicioni pritvor, već se prevashodno traži da otkriju izvršioci krivičnih dela ili svedoci.

– Zelene objave služe za upozorenje drugim državama da se neki određeni kriminalac nalazi na slobodi i da bi mogao ponovo da počini neko krivično delo.

– Žute objave daju podatke o nestalim licima uključujući i decu.

Potrage su verovatno najznačajnija aktivnost Interpola, koji sad ima više od 15.000 poternica i objava. Crvenih poternica je blizu 8000, procenjuje Babović.

U uređenim državama sa vladavinom prava nikad se ne objavljuje protiv koga je raspisana poternica, jer bi bilo nesuvislo upozoravati okrivljene da im preti opasnost, odnosno da im je policija za petama. Zato je sasvim razumljivo zašto je predstavnik Interpola u Moskvi Igor Firuljnikov na pitanje da li su dobili poternicu za sinom bivšeg predsednika Markom Miloševićem, za koga se pretpostavlja da se nalazi u prestonici Rusije, odgovorio: "Takve informacije ne dajemo." Kod nas, međutim, kao da postoji takmičenje u tome ko će prvi da objavi ko je pod poternicom, budući da podaci o tome postoje u nekadašnjem Saveznom MUP-u, MUP-u Srbije, MUP-u Crne Gore i za nadležna specifična "vojna" krivična dela u vojsci SCG. Tako, na primer, komentarišući Interpolove poternice za suprugom i sinom S. Miloševića, ministar policije Dušan Mihajlović ocenjuje da bi uskoro i poternica za Mirjanom Marković mogla da "pocrveni"(?!).

Prema svojevremenom saopštenju MUP-a Srbije, postoje indicije da se M. Marković nalazi u Moskvi. To je možda tačno, ali je ministar unutrašnjih poslova Rusije Konstantin Tarasov ustvrdio da po "liniji Interpola" iz Beograda nije stigao nikakav zahtev za hapšenje Mirjane Marković, niti Marka Miloševića". Tarasov je takođe napomenuo da kada MUP Srbije raspiše neku poternicu za osobom za koju se sumnja da se nalazi u Rusiji, dalji posao obavlja Državno tužilaštvo u Rusiji koje je uzgred saopštilo da se kretanjem Mirjane Marković ne bavi i da ne znaju gde se ona nalazi. Takvim se zahtevom državnom tužilaštvu Rusije niko za sada nije obratio.

Sve u svemu, kako je proces protiv M. Marković u beogradskoj Palati pravde stavljen u mirovanje, čini se da je praktično i pitanje poternica i dovođenja M. Marković i sina joj Marka, uprkos velikoj medijskoj halabuci i raznoraznim izjavama "znalaca", zapao u ćorsokak. Ukoliko je uopšte na tu temu nešto ozbiljno i preduzeto. ■

JOVAN DULOVIĆ

Pasoši

Mirjana Marković je ostala bez pasoša kad ga je po nekom svom prijatelju početkom marta poslala u Beograd, odnosno u holandsku ambasadu kako bi dobila vizu te zemlje. Za maler, taj čovek je pao u ruke naše policije koja mu je oduzela putnu ispravu predsednice JUL-a. Teško je poverovati da joj nije ostao još neki pasoš, diplomatski naravno, koji je bivši ministar SMIP-a Milan Milutinović delio svima redom, često i po nekoliko sa različitim generalijama u njemu, ali istim fotografijama vlasnika. Ne treba zaboraviti ni da je njen dever, naš bivši ambasador u Rusiji Borislav Milošević, takođe imao na raspolaganju blanko putne isprave, kako građanske tako i diplomatske, koje je svojoj snahi mogao dati na korišćenje.

Stolići i ostale tragedije

REUTERS

BEZ ZAŠTITE: Jagoda Stolić tuguje za roditeljima i bratom

Ubistvo tročlane porodice Stolić poslednji je u morbidnom nizu zločina protiv građana srpske nacionalnosti na Kosovu, koji se već četiri godine dešavaju gotovo svakodnevno, uprkos prisustvu međunarodnih snaga

Monstruozno ubistvo tročlane porodice Stolić u Obiliću kod Prištine nateralo je 18 srpskih porodica iz tog mesta na očajnički čin: izgubivši i poslednji trun poverenja u međunarodne snage koje bi trebalo da ih zaštite od divljeg dela većinskog stanovništva Kosova, meštani Obilića došli su na ideju da (privremeno) kolektivno napuste taj kraj i da, u međuvremenu, najvišim funkcionerima Srbije i zajedničke države sa Crnom Gorom ostave na čuvanje ključeve svojih napuštenih kuća. Nakon razgovora sa predsednikom Koordinacionog centra za Kosovo i Metohiju Nebojšom Čovićem i premijerom Srbije Zoranom Živkovićem, meštani Obilića odustali su od tog dramatičnog, upozoravajućeg gesta, ali je, s obzirom na prizore iz kosovske svakodnevnice, mala verovatnoća da su Živković i Čović uspeli da nađu reči koje bi obezbedile miran san stanovnicima opštine u kojoj je do pre nekoliko godina živelo 12.000, a danas svega oko 3000 Srba.

Normalnom ljudskom mozgu nepojmljivo iživljavanje nad Stolićima samo je poslednji u nizu gotovo svakodnevnih, uglavnom nerasvetljenih, zločina nad nealbanskim življem na teritoriji koju, zvanično, u liku snaga KFOR-a, štiti ceo svet. Prema podacima Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP) za Kosovo i Metohiju, za četiri godine otkako je Kosovo pod protektoratom međunarodnih snaga (od 10. juna 1999. do 10. maja 2003) registrovano je čak 6360 terorističkih napada, od čega 5771 na građane srpske i crnogorske nacionalnosti, 190 na građane albanske nacionalnosti i 332 na građane drugih nacionalnosti koji na tom prostoru žive. Pripadnici i objekti MUP-a bili su meta napada 57 puta, a vojnici i vojni objekti deset puta. U tim napadima, poginulo je 1191 lice – opet daleko najviše građana srpske i crnogorske nacionalnosti (976). Ubijeno je i 114 građana albanske nacionalnosti, 73 pripadnika drugih nacionlanosti , 24 pripadnika MUP-a i četiri vojnika.

EVROPA: Ono što se ne vidi iz suvoparnog jezika statistike, već samog po sebi dovoljnog da postavi pitanje efikasnosti zaštite građana od manijaka sa "patriotskim" opravdanjem, jeste surovost zločina koji se na početku XXI veka odvijaju na prostoru koji pretenduje da se nazove evropskim.

Sudbina Stolića jedan je od jezivijih primera morbidne kreativnosti terorista: pedesetogodišnji Ljubinko i osamdesetogodišnji Slobodan i Radmila Stolić, sudeći prema izjavi patologa Slaviše Dobričanina, ubijeni su nekim tupim predmetom, najverovatnije metalnom šipkom. Patolozi su našli i tragove skakanja po nesrećnim ljudima i tragove udaraca cipelom u predelu mošnica i trbuha, a pokazalo se da su im i jetra i unutrašnji organi potpuno razoreni. Nakon iživljavanja nad nemoćnim žrtvama, teroristi su zapalili kuću u kojoj su ubijeni Stolići živeli.

U poslednjim mesecima četvrte godine boravka snaga UNMIK-a na Kosovu, slični izveštaji stizali su i iz drugih kosovskih mesta, a prilježno ih na svom veb-sajtu, što na srpskom, što na engleskom jeziku, beleži Eparhija raško-prizrenska Srpske pravoslavne crkve. Žrtve su i deca i odrasli, i stari i mladi, i žene i muškarci. Zločini se dešavaju u kućama, na njivama, na ulici, u pokušajima prelaska iz jednog u drugi deo kosovskog geta, svuda gde se zateknu slabi i nezaštićeni. Sve ih, očigledno, vezuje isti cilj: isterati i poslednje nealbance iz "multietničkog Kosova".

Posebno učestali napadi ove godine beleženi su u danima oko Uskrsa: tako je na Veliki petak, 25. aprila, šezdesetšestogodišnja Smiljka Anđelković u sopstvenoj kući u Lipljanu bila žrtva iživljavanja huligana albanske nacionalnosti koji su, iskoristivši vreme dok njen suprug nije bio kod kuće, nesrećnu ženu tukli do besvesti i ostavili u lokvi krvi. Nije to bio nikakav, eventualni, slučajni upad alkoholisanih nasilnika ili nešto slično: porodica Anđelković dugo je pre tog iživljavanja dobijala pretnje od lokalnih albanskih ekstremista, koji su zaključili da bi u stanu Anđelkovića trebalo da živi neko druge (albanske) nacionalnosti.

DECA: Nekoliko dana kasnije, 3. maja, dvojica meštana Suvog Dola, sela u blizini Kosovske Mitrovice, Milan i Milorad Jeftić, prema istom izvoru (ERP SPC), povređeni su kada je na njih namerno naleteo autobus koji je vozio kosovski Albanac (reagovala je Međunarodna policija, uhapsivši vozača). Tri dana kasnije (6. maja) albanski ekstremisti kamenovali su autobus Kosmetprevoza koji je vozio đake srpske nacionalnosti na relaciji Kosovska Mitrovica – Suvi Do. Povređene dece, srećom, nije bilo, ali je autobus demoliran. Srbi iz te oblasti pokušali su nešto da preduzmu u cilju zaštite svojih života i života svoje dece: 7. maja organizovali su protest, tražeći efikasniju zaštitu od divljanja albanskih ekstremista. Da bi rasterali 250 okupljenih Srba, pripadnici danskog bataljona KFOR-a bacili su suzavac i izazvali metež u kome je jedna demonstrantkinja, Gordana Jeftić, povređena i u teškom zdravstvenom stanju prebačena u medicinski centar u Kosovskoj Mitrovici. Istog dana, još jedan Srbin iz Suvog Dola, taksista Dejan Jeftić, zaslugom albanskih ekstremista koji su mu naneli teške telesne povrede, završio je u Medicinskom centru u Kosovskoj Mitrovici.

Prethodnog meseca, naročito su se istakla dvojica boraca za etnički čisto Kosovo u selu Goraždevac u opštini Peć, koji su 7. aprila uveče naneli ozbiljne povrede (nož u lice) Svetislavu Simonoviću (40) dok se glavnim putem u tom mestu vraćao kući. Nasumice odabran primer iz marta glasi: u opštini Vučitrn, kod sela Drvare, 18. marta uveče ekstremisti su kamenovali putnički voz koji prevozi srpske putnike na relaciji Lešak – Kosovo Polje (za Srbe iz enklava centralnog Kosova jedino prevozno sredstvo do

BETA

BETA

POSLE ZLOČINA: Uviđaj i Nebojša Čović

Severnog dela Pokrajine i Srbije). U napadu su polomljena stakla na vozu u pokretu, a Jovana Milošević iz Raške (1984) zadobila je povrede glave i pala u nesvest.

U februaru se dosta pucalo: u selu Mogila kod Kosovske Vitine 22. februara uveče ekstremisti su ispalili više rafala iz automatskog oružja na prodavnicu Slobodana Nojkića u tom mestu. U napadu je teško, sa dva metka u grudi, ranjen Dragan Đokić (29). Desetak dana ranije, tačnije 11. februara, u selu Devet Jugovića, severoistočno od Prištine, ekstremisti su pucnjima iz vatrenog oružja ranili Srpkinju Veru Drakulić (prostrelne rane na području natkolenice).

Bilo je i bombaških napada: na jednu srpsku prodavnicu u Kosovskoj Kamenici 12. februara teroristi su bacili bombu, koja je uništila i radnju i automobil koji je bio parkiran ispred nje. Ljudskih žrtava, srećom, nije bilo, ali je poruka bila vrlo jasna i vrlo glasna. Kao što su jasne i poruke otmica, pa čak i ako su neuspešne (17. februara, na primer, dvojica napadača pokušala su da kidnapuju 30-godišnjeg Srđana Vesića iz Klokota kod Kosovske Vitine, ali ih je uplašila njegova vika i pojava komšije). Više nego rečita jesu skrnavljenja grobalja (jedan od skorijih primera je, recino, paljenje drvenog krsta na grobu u Vitini, samo dan nakon što je 4. maja u njemu sahranjen jedan Srbin) ili pravoslavnih crkava i manastira (opet noviji primer – kamenovanje crkve sv. Nikole 10. maja u Prištini).

Jasnu poruku predstavlja i paljenje dve kuće u vlasništvu Milana Šotića iz Vitine, čija je porodica nakon rata izbegla u nešto bezbednije obližnje selo Letnica. Obe kuće bespravno je koristila albanska porodica, sve do maja ove godine, kada su, odlukom UNMIK-a i organizacije Habitat, kuće vraćene pravom vlasniku. Šotići, međutim, nisu imali prilike da se vrate kući, jer su nepoznati napadači 5. maja zapalili novu kuću, a tri dana kasnije, 8. maja, i staru kuću koja se nalazila u istom dvorištu. U neposrednoj blizini zapaljenih kuća, inače, nalaze se kontrolni punkt KFOR-a i policijska stanica u Vitini.

OPASNE KNJIGE: Prema mišljenju nekih boraca za etnički čisto Kosovo, ogromna opasnost tom "istorijskom cilju" preti i od pokojnih srpskih pisaca: iz Gnjilana je, baš na Uskrs, stigla vest da je iz gradske biblioteke na smetlište izbačeno oko 1000 knjiga na srpskom jeziku. Očevici su na gomili videli naslove Ive Andrića, Njegoša i Desanke Maksimović. Reagovao je ombudsman za Kosovo Marek Antoni Novicki koji je zatražio hitnu istragu, ali i zaštitu preostalih knjiga srpskih pisaca.

Da nije reč o izolovanim slučajevima koje "pumpa" srpska strana, dokazuje, recimo, aprilski izveštaj organizacije za zaštitu ljudskih prava Amnesti internešenel, objavljen pod naslovom "Zatvorenici u sopstvenim domovima", u kome se detaljno prikazuje položaj nealbanskih zajednica na Kosovu u poslednje dve godine. U zaključcima izveštaja Amnesti internešenel ističe da UNMIK i KFOR svojim radom nisu uspeli da obezbede poštovanje ljudskih prava ne preduzimajući blagovremene i odgovarajuće akcije protiv njihovog kršenja. U izveštaju se apeluje na predstavnike međunarodne misije da počinioce zločina privedu pravdi i preduzmu efikasnije mere zaštite ugroženog stanovništva.

Strašna sudbina troje Stolića naterala je međunarodne predstavnike na nešto jaču reakciju od uobičajenih – šef UNMIK-a Mihael Štajner raspisao je nagradu od 50.000 evra za informaciju koja bi dovela do hapšenja odgovornih za taj zločin. U vreme pripreme za štampu ovog broja "Vremena" radni tim Koordinacionog centra trebalo bi da u kontaktu sa predstavnicima UNMIK-a na terenu razgovara o podizanju nivoa bezbednosti i slobode kretanja na prostoru opštine Obilić, a problemom zaštite osnovnog ljudskog prava na život na prostoru Kosova trebalo bi da se bavi i Savet bezbednosti UN-a. Ukoliko te akcije, ovoga puta, i rezultiraju promenom sumornog bezbednosnog stanja na Kosovu, biće to prekasno za troje Stolića, ali možda ne i za onih preostalih nekoliko hiljada nealbanaca na području pod zaštitom celog sveta. ■

VERA DIDANOVIĆ

MIRNI DANI U SRBIJI

Misija i uzurpa

Guvernerovu stolicu ljuljaju, Mihajlovićevu i Batićevu podupiru, stari ustav ignorišu, a novi ne sprovode, a budući pišu slovo po slovo; policiju hvale, a sudove nipodaštavaju

Jedna mirna politička nedelja je iza nas. To znači da je dramatizovano samo "nekoliko" ključnih kadrovskih pitanja, da je ustanovljeno kršenje samo dva ustava i dva-tri zakona i da su se komplikovala samo dva-tri ključna sistemska problema koja se tiču ustava, položaja sudova, monetarne vlasti i karaktera države.

Stolicu ministra policije Dušana Mihajlovića su na sednici Predsedništva DOS-a podupirali i učvršćivali, a Mlađanu Dinkiću su i prošle nedelje stolicu izmicali. Miroljub Labus je izabran za predsednika Agencije za prestrukturisanje banaka posle dramatičnog spora pre dve nedelje... U Radiodifuznom savetu Snježana Milivojević podnela je ostavku zbog toga što je Skupština kršila zakon prilikom konstituisanja ovog saveta.

Položaj guvernera Narodne banke Srbije, po čijim su potezima do sada merili uspeh srpske reforme, poljuljan je u institucionalnom vakuumu tokom prelaska Narodne banke sa saveznog na srpski nivo. Lideri DOS-a, koji su razmatrali svoje unutrašnje odnose, odaslali su poruku da se zakon o Narodnoj banci mora hitno doneti – "do četvrtka".

U svemu se nekako vidi nesnalaženje s tom vladavinom zakona.

NEK' VISI GUVERNER: Vladajuća većina zapravo je pokušavala da definiše neki interni pakt o nenapadanju i stišavanje srpske indipendističke retorike, što je posle Solanine posete Beogradu bilo važno "za poneti" u Solun – iz koga, sudeći po poslednjoj izjavi ministra spoljnih poslova, "vene šargarepa" brze evropske pozivnice.

Prva žrtva tog pokušaja je G17 plus zato što nema poslanike, zato što svojom pojavom ugrožava Demokratsku stranku, zbog ignori-

NAROČITA PODRŠKA MINISTRU POLICIJE: Predsedništvo DOS-a

FONET

sanja i opstrukcije napora na konstituisanju državne zajednice, zbog toga što funkciju koristi za partijsku promociju, zbog toga što roj ideologa i komentatora koji podržava ovu stranku pokazuje alergiju na njen nacionalni državni program. Reklo bi se da se guvernerska stolica ljulja najviše zbog pogoršanih odnosa sa srpskom vladom, zbog budžetske krize i krize proizvodnje u Srbiji koja povlači glad za novcem i želju da se čapne malo od deviznih rezervi i ubaci u proizvodnju.

Tajming je loš po Dinkića i zato što su se srpska i crnogorska vlada upravo dogovorile o akcionom planu i kako-tako dinamički usaglasile carinske stope.

Dinkić, koji kritikuje taj aranžman, daje motiv vladi da pojača konflikt s njim, pogotovu što njegov položaj zavisi od skupštinske većine. Nastala je prava rašomonijada oko toga da li neki nacrt zakona o Narodnoj banci postoji u nekoj fioci, a ako ne postoji, ko treba da ga napravi. Predlozi da predlog uradi Ministarstvo finansija Božidar Đelić će dočekati isticanjem izvesnih uslova, u koje će spadati i to da se zakon ne piše da bi Dinkić bio smenjen.

Vladajuća većina ne pušta iz ruku ministra pravde u Vladi Srbije koji je agitovanjem za nezavisnu Srbiju takođe potkopavao napore da se Ustavna povelja sprovede u delo. On nije dobio onakvu opomenu kao Dinkić, zato što bi njegovim izlaskom vlada mogla da padne i zato što je za stabilnost u resoru pravde vezana sudbina kapitala stečenog vanrednim stanjem.

DHSS, koji je zamrznuo svoj status u DOS-u, odjednom je saopštio da on zapravo traži da se referendum o nezavisnoj Srbiji organizuje po okončanju važnosti Ustavne povelje državne zajednice (za tri godine), što nikako nije proizlazilo iz ranijih zahteva da Skupština Srbije odmah razmatra predlog o referendumu.

Predsedništvo DOS-a je pohvalilo takav gest svoje "zamrznute članice". Ministra Batića nisu mogli otpisati, zbog skupštinske većine i zbog toga što se na održanju Ministarstva pravde brani kapital vanrednog stanja.

Na predsedništvu DOS-a data je naročita podrška ministru policije Dušanu Mihajloviću, uz konstataciju koja se mogla videti i u oceni policije i same vlade da je akcija "Sablja" uspešna, a angažovanje policije za pohvalu. Tako je ućutkan još jedan kritičar iz okvira DOS-a (Orlić, koji je izjavio da bi na Mihajlovićevom mestu ponudio ostavku). Posle prekidanja polemike Čović/Isakov – Jovanović onim saopštenjem u kome su članovi vlade sami za sebe rekli da imaju čistije ruke od Berluskonija kad je pobedio, vladajuća koalicija je tako povukla još jedan potez na stišavanju vlastitih unutrašnjih kontroverzi.

Vladajuća većina u Srbiji lako je otpisivala zagrljene na bini iz 2000; od nosioca DOS-ove liste Koštunica je postao politički protivnik broj jedan, Labus kao jedna od ikona srpske reforme je bajpasom oslobođen dužnosti bez mnogo pokušaja da bude zadržan, Obradović i Perišić su otpisani posle crvenih kartona, kao i Veselinov, a Velja Ilić je postao simbol grubosti

OTPISANI: Vladajuća većina u Srbiji lako je otpisivala zagrljene na bini iz 2000; od nosioca DOS-ove liste Koštunica je postao politički protivnik broj jedan, Labus kao jedna od ikona srpske reforme je bajpasom oslobođen dužnosti bez mnogo pokušaja da bude zadržan, Obradović i Perišić su otpisani posle crvenih kartona, kao i Veselinov, a Velja Ilić je postao simbol grubosti.

Primedbe opozicije (najčešće DSS-a) na račun nezakonitosti tog vanrednog stanja tretiraju se, inače, kao onaj predlog Grolove opozicije posle rata da OZNA bez velikog opravdanja ne hapsi noću. Tada je odlučno rečeno otprilike da revolucija neće prepustiti noć neprijatelju.

Sudeći po reakcijama autoriteta u ovoj oblasti (profesori Lazarević, Čavoški itd.) po reakciji advokata koji su čak zapretili štrajkom, pa i po reakciji predsednika Ustavnog suda Srbije Slobodana Vučetića, pa i po odluci Ustavnog suda, pravnička javnost je očito nezadovoljna, ako ne i zapanjena zbog toga što je tokom vanrednog stanja tako olako ugrožen princip *habeas corpus* na kome počiva savremeno pravo i zbog prevelikog oslanjanja sadašnjeg režima na šefa policije.

Najspornije je "preventivno zadržavanje" u prostorijama Službe (MUP), ne samo osumnjičenih za kriminalna dela već i lica koja mogu da pruže obaveštenja i dokaze o organizovanom kriminalu. Kad se sve sabere, po računici koju izvodi predsednik Ustavnog suda, Zakon predviđa mogućnost trajanja policijskog pritvora (uz pozivanje na "naročito opravdane razloge", bez sudske odluke i prava na žalbu sudu) do tri meseca, kao i pritvora na osnovu sudskih rešenja u dodatnom trajanju do šest meseci.

Još se ne zna koliko će u samoj istrazi biti promašaja, mada prve krivične prijave ili puštanja pritvorenih na slobodu u bitnoj meri potkopavaju kredibilitet vladinog Biroa za komunikacije, ako ga je uopšte bilo, i onog obaveštavanja javnosti u kome je pomešana "povezanost" koja nije krivično delo ali može služiti za političku diskvalifikaciju, sa pripadništvom kriminalnoj grupi ili organizovanim kriminalnim delovanjem, što je veoma kažnjivo.

PONIŽAVANJE SUDA: Sve učestaliji su prigovori da su sudovima, koji jedini mogu da naprave rafinirano razbiranje činjenica, uskraćena njihova ustavna ovlašćenja da bi bila preneta na policiju, a delom i na tužilaštvo, koje se stavlja pod ingerencije vlade.

Sudija Vrhovnog suda Slobodan Vučetić u autorskom tekstu u listu "Danas" konstatovao je činjenicu koja bi u ozbiljnoj državi smatrana kao veoma teška, da Skupština Srbije narušava ustavno načelo podele vlasti. On čak piše da su revizijom pravosudnih zakona sredinom 2002. prekršene pojedine bitne ustavne garantije nezavisnosti sudova i umanjen njen već dostignuti nivo, što izričito zabranjuje među-

PINK I B92 U BORBI ZA NACIONALNE FREKVENCIJE

Ajkule u etru

Jedan izbor i jedna ostavka uništili su sve što je ostalo od kredibiliteta Saveta agencije za radiodifuziju

Ako je neko pomislio da nas više ništa što je u vezi sa Savetom za radiodifuziju ne može iznenaditi, grdno se prevario. Izbor spornog člana Nenada Cekića za predsednika Saveta, praćen ostavkom Snježane Milivojević, predstavljaju dva najnovija skandala, a ima izgleda da će se bitka za dominaciju u etru tek rasplamsati.

Neko mora da je bacio kletvu na telo koje će odlučivati koja će od postojećih beogradskih televizija dobiti nacionalnu frekvenciju. Savet agencije za radiodifuziju rođen je sa zakašnjenjem i u mukama, opterećen skandalima od prvog dana, a od prošle nedelje okrnjen je i ostavkom jednog člana, i najavom ostavke najmanje još jednog. Uprkos tome, vlada i skupština se ponašaju kao da je sve u redu, pretvarajući se da ne razumeju u čemu je problem.

Problem je naravno u tome što se preko Saveta prelamaju moćni politički i finansijski interesi čiji je cilj da obezbede dominaciju u etru. Bitka se bije između bogate i Vladi bekrajno lojalne televizije Pink, i Televizije B92, koju podržavaju nezavisni mediji, nevladine organizacije i ostali elementi takozvanog civilnog sektora. Za sada je izvesno da se u borbi ne preza od otvorenog i ponovnog kršenja zakona, a zatim se po običaju prešlo u prelaženje granica zdravog razuma do tačke u kojoj nestaju razlike između ludih i zbunjenih.

OTVORENO–ZATVORENO: Ključni događaj protekle nedelje bila je sednica Saveta održana u četvrtak, 5. juna. Na dnevnom redu bio je izbor predsednika Saveta, ali i rasprava o trojici spornih članova ovog tela. Da podsetimo, Nenad Cekić i Vladimir Cvetković izabrani su naprečac uprkos zakonskoj proceduri koja zahteva rok od trideset dana za javnu raspravu o kandidatima, a član Goran Radenović, koji bi po zakonu morao da živi i radi na Kosovu odavno je utekao iz pokrajine. Sem toga za svu trojicu postoje indicije da imaju lične interese koji mogu uticati na njihovu objektivnost. Cekić je godinama bio na čelu Radija Indeks i nikada nije skrivao da misli sve najgore o Radiju B92 i njegovom čelniku Veranu Matiću, a Cvetković mu je bio savetnik. Radenović je pak, bio u poslovnom odnosu sa crnogorskim ogrankom televizije Pink, glavnim konkurentom za nacionalnu frekvenciju i ljutim rivalom "devedeset dvojke".

Zbog toga su novinari sa znatiželjom očekivali raspravu. Umesto toga, sednica je na zahtev većine članova Saveta bila zatvorena za javnost. Trajala je pet sati, a na kraju je objavljeno da je za predsednika Saveta izabran upravo Nenad Cekić. Snježana Milivojević, jedan od četiri člana saveta čiji su predlagači iz nevladinog sektora, dala je ostavku iz principijelnih razloga. "Smatram da tri osporavana izbora narušavaju ugled čitavog Saveta i da će nepotrebno opteretiti njegov budući rad. U teškim odlukama, koje će Savet donositi, njegov ugled i nezavisnost moraju biti iznad svake sumnje", navodi se u ostavci i traži da se Savet ne konstituiše "dok se osporavane kandidature ponovo ne razmotre u Narodnoj skupštini". Istovremeno, pravni stručnjak, Vladimir Vodinelić najavio je ostavku ukoliko procedura nastavi da se krši.

Snježana Milivojević kaže u razgovoru za "Vreme" da joj od početka nije bilo jasno zašto je sednica bila zatvorena za novinare iako u zakonu stoji da je rad Saveta javan. "Ja sam smatrala da je najbolje otkloniti nedoumice tako što bi se rasprava o njima stavila na uvid javnosti. Ostali članovi Saveta imali su tumačenje da je taj zahtev zadovoljen time što će se nakon sednice izdati saopštenje od dvadesetak redova i što će se jednom godišnje podnositi izveštaj o radu", kaže Snježana Milivojević u razgovoru za "Vreme". Ona naglašava da iza njene ostavke ne stoji nikakva politička ili profesionalna kalkulacija, ali ne krije da je donekle razočarana jer se nadala da to neće biti usamljen gest. "Očekivala sam više podrške", kaže ona. Iz Skupštine, koja ima konačnu reč o zakonitosti rada Saveta, odmah su joj poručili da se podrški ne nada. Predsednik Odbora za kulturu i informisanje u Skupštini Srbije Ivan Andrić izjavio je da razume njene razloge ali da "od trenutka izbora svih članova Saveta za radiodifuziju, to telo nije u nadležnosti Skupštine". Andrić je dodao da će Skupština zamoliti predlagače koji su je predložili da, u zakonskom roku, ponovo dostavi dva kandidata. Predlagači, međutim, za sada ostaju pri stavu da neće tražiti zamenu za Snježanu Milivojević, kao što neće predložiti zamenu za Vodinelića, ukoliko on zaista podnese ostavku. Ni takva mogućnost nikoga ne uzbuđuje: šef poslaničke grupe DOS-a Bojan Pajtić ocenio je da ostavka jednog člana Saveta ne remeti rad tog tela i da ono može da funkcioniše i sa samo pet članova. "Ostavka člana Saveta je moralni i lični čin, a to telo je potpuno autonomno i nad njim parlament nema nadležnosti", rekao je Pajtić.

Pitanje je, međutim, koliko krnji Savet uopšte ima legitimiteta, pogotovo sa Cekićem na čelu. Cekić je tokom poslednje dve godine uporno optuživao Verana Matića da je proneverio novac od američke pomoći nezavisnim medijima, da je lažirao borbu protiv Miloševićevog režima, da se bavi "jajarenjem" i da "pokušava da bude šabački Ted Tarner" (Matić je rodom iz okoline Šapca). Zatim, kada je prošle godine internetom stalo da kruži pismo potpisano sa "grupa radnika B92" u kome je Matić ponovo optužen za malverzacije i lično bogaćenje, utvrđeno je da je pismo poslato sa kompjutera registrovanog na Indeks.

narodno pravo, te da je to korak nazad čak i u odnosu na zakonska rešenja iz vremena Titove i Miloševićeve vladavine.

Ustavni sud je utvrdio da je većina tih zakonskih izmena i dopuna nesaglasna sa Ustavom Srbije i one više nisu deo pravnog sistema, ali su zato tokom vanrednog stanja uvedene rigidnije odredbe.

Pošto je Ustavni sud Srbije doneo privremenu meru kojom ukida policijski pritvor i postupak vraća u okvire Zakona o krivičnom postupku, predstavnici skupštinske većine, koji su inače imali moralnu dužnost da odredbe vanrednog stanja preispitaju odmah ili neposredno nakon njegovog deklarativnog ukidanja, otvoreno potcenjuju sud i govore o onome o čemu jedino ne bi smeli – o tome ko će biti zadržan u zatvoru. Političari su se inače doskora takmičili u komentarisanju sudskih procesa, a iz same vlade dolazile su interpretacije po kojima su privedeni već osuđeni.

Vlada saopštava kako Ustavni sud kuca na otvorena vrata pošto su te mere bile privremene i obaveštava javnost da je vladina Komisija za preispitivanje odredaba Zakona o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala predložila ukidanje spornih odredbi ovog zakona koje govore o zadržavanju u policijskom pritvoru.

Policiji je ovim predlogom dato više nego što je imala pre uvođenja vanrednog stanja, ali je pokazana namera da se stvari vrate u okvire Zakona o krivičnom postupku. Međutim, veoma je važno i pitanje šta će biti s drugim spornim odredbama.

ZAMENA TEZA: Veliki problem je ipak u tome što je stvorena atmosfera u kojoj se odgovornost policije i tužilaštva za stanje kriminala u društvu prećutkivala i često u celini svaljivala na sud, mada se u nekim krupnijim slučajevima ispostavilo da do sada uopšte nisu bile podignute optužnice od strane tužilaštva za najteža krivična dela, posebno organizovanog kriminala.

Pokazalo se da su neka od najtežih zločinačkih dela organizovanog kriminala (ubistvo premijera Đinđića, bivšeg predsednika Srbije Ivana Stambolića, Ibarska magistrala itd.) organizovali i počinili visoki pripadnici specijalizovanih policijskih jedinica i službi (JSO, BIA) i to u organizacionoj i finansijskoj i personalnoj sprezi s kriminalnim podzemljem.

Svaka medalja ima, dakle, dve strane, pa u tom kontekstu i akcija "Sablja", ispolitirana plebiscitarnom podrškom i oduševljenjem bivših opozicionara, čiji se vapaj protiv te policije kad nije bila njihova čuo sve do

ŠTA DALJE: U međuvremenu, Cekić je odbio da sa pojavi kao gost u emisiji "Utisak nedelje" sa obrazloženjem da mu "ne pada napamet da se pojavi na B92", a nije prihvatio ni razgovor za "Vreme" o svojim odnosima sa Matićem, jer, kaže, smatra neprilično da kao član Saveta ulazi u polemike. Na jagodinskoj televiziji Palma Plus (vlasnik Dragan Marković, poslanik Stranke Srpskog Jedinstva) bio je mnogo govorljiviji. Tamo je najavio da će Savet pred kamerama saslušavati kandidate za nacionalnu frekvenciju, po ugledu na proceduru u Češkoj i Slovačkoj. "Neka onda javno pitaju (vlasnika televizije Pink) Željka Mitrovića da li je bio u JUL-u", rekao je Cekić. Međutim, kako stvari idu, mnogo je verovatnije da će saslušavan biti Veran Matić, i to na način na koji Milošević u Hagu ispituje svedoke optužbe. Matić kaže da mu predlog deluje kao pretnja."Generalno nemam ništa protiv da prođem kroz tako nešto, ali sumnjam u dobre namere predlagača", rekao je on.

U međuvremenu, osamnaest predstavnika najuticajnijih domaćih medija i strukovnih organizacija (uključujući i "Vreme") potpisalo je zajednički dokument u kome se ocenjuje da ni tri godine posle demokratskih promena, vlasti u Srbiji nisu pokazale da imaju strategiju razvoja medijske oblasti. U podužem pismu, upućenom političkom vrhu Srbije, urednici, direktori i predsednici medijskih udruženja preporučuju da republička skupština stavi van snage odluku o izboru Nenada Cekića i Vladimira Cvetkovića, a kao razlog navodi se povreda zakonom predviđenog postupka pri izboru. Takođe se traži i razrešenje Gorana Radenovića jer ne ispunjava zakonske uslove za članstvo u Savetu. Ukoliko najmanje dvadeset poslanika podrži ovaj zahtev, Skupština će morati da ga stavi na dnevni red.

To, međutim, nije nimalo izvesno. Ne samo da su poslanici vladajuće koalicije iz stranaka koje su bliske Pinku podržali izbor spornih kandidata, već su to učinili i poslanici Građanskog saveza i drugih deklarativno liberalnih partija (sa izuzetkom Demokratskog centra). U skupštinskim kuloarima odluka da se podrži Cekić pravda se tezom da je "B92 doduše imao važnu ulogu u rušenju Miloševića, ali da to važi za radio, a ne za televiziju", kao i da Matić "traži previše." Opozicija, sa svoje strane, ne pokazuje nameru da se meša u ovaj slučaj jer im B92 ne odgovara kao saveznik zbog naglašeno antinacionalističke orijentacije.

Suština skandala u Savetu za radiodifuziju ipak nije u tome ko se koliko i kada borio protiv Miloševića, kao ni u razlikama u programskoj politici televizija Pink i B92, pa čak ni u prihodu od reklama koji će budući vlasnici nacionalnih frekvencija ostvarivati. Suština je da je Skupština tokom biranja članova Saveta dvaput prekršila zakon, i što se stoga ne može računati da će ga poštovati ubuduće. "Kada sa sednice Saveta pošaljete žaljenje zašto skupština nije poštovala zakon, šta će Savet raditi kada emiteri ne budu poštovali propisane uslove za rad? Sa žaljenjem konstatovati da ih ne poštuju? Šta će Savet raditi pri svakoj komplikovanoj odluci koja će tražiti čvrsto utemeljenje u odbrani zakona i pri konfrontaciji sa interesima koji su suprotstavljeni", pita se Snježana Milivojević. To ćemo vrlo brzo videti. Međunarodna zajednica je preko svojih predstavnika izrazila protest protiv kršenja procedure u izboru Saveta: do sad su javno reagovali ambasadori OEBS-a, Saveta EU-a i Sjedinjenih Država. Naše vlasti su, međutim, navikle na pritiske, a konačnu odluku o tome kakvu će televiziju gledati doneće na kraju sami gledaoci. Kad krenu javna saslušavanja Mitrovića, Matića i Bogoljuba Karića, eto svima nove zabave. ■

DEJAN ANASTASIJEVIĆ

UGLED I NEZAVISNOST IZNAD SVAKE SUMNJE: Snježana Milivojević

FONET

Vašingtona, polako dobija patinu interpretacija punih kontroverznih parabola: a) to je ona akcija u kojoj je policija ostvarila svetski uspeh; b) uprkos tome što glavne osumnjičene nije uhvatila; c) posle velike tragedije koju nije sprečila; d) dobivši odrešene ruke; e) po cenu poremećaja nužnog balansa između tri vlasti tako da se Monteskje prevrće u grobu; e) uz pojedinačno nasilje zabeleženo u pojedinim izveštajima (Institut za rat i mir), f) ali tolerisano radi slamanja kičme organizovanom kriminalu; g) uhapsila je dvanaest hiljada ljudi, od toga probrala nekih 3500 krivičnih prijava da bi razbila mrežu; h) o kojoj je inače objavila knjigu; i) da bi na kraju zaključila da su mnogi od najatraktivnijih izvršilaca zapravo njeni saradnici ili pripadnici. Sad izračunajte tu formulu iskupljenja (a-b)+ (c-d)... Ima mnogo boja.

RAPSODIJA U PLAVOM: Sadašnji pripadnici vlasti u tom kontestu slabo uče na krahu nekada moćnih socijalista. Kada je svojevremeno Skupština Srbije, u kojoj su obesno dominirali socijalisti, biće to negde 1995, donosila neke represivne mere, Slobodan Elezović (SPS), očito da bi nervirao opoziciju, završava govor nežno recitujući: "Moj bog ima plave oči, moj bog je protiv kraljeva noći, da letim, ko drugi tražim pravo, sklopiću ruke i misliću plavo... Zahvaljujem se na pažnji!" (Aplauz)

Ta atmosfera se nastavlja. Da ne pominjemo novinske komentatore jer novine proizvode euforije i egzaltacije na osnovu kojih se ne može voditi politika (Lipman), nego pogledajmo samog ministra kulture Lečića kako grmi na novine – nije sigurno da se u pauzi kad nakratko zažmuri i pobegne od državnih briga ne preslišava kako beše ide ono "... istina ili varka, lično... juče... kod druga Marka", od Oskara Daviča. Policija, brzo razmažena podrškom, tražila je u skupštini zaštitu od novinara. Niko da se seti da brani sud, protiv koga se vodi višemesečna haranga.

PRAVNI UTUK: Takva tehnologija izaziva kontrareakciju. Ona je najjača u krugovima pravnika. Advokat Aleksandar Lojpur u tekstu "Pravosudni skandal", objavljenom u "Politici", upućuje pitanje kolegama pravnicima u parlamentu – Bojanu Pajtiću, Stevanu Liliću, Nataši Mićić: "Zašto ste glasali za antiustavne i antievropske propise o pritvaranju bez odluke suda? Zašto ste pogazili osnovna pravila profesije zbog partijske discipline? Shvatate li da i sami spadate pod odredbe Zakona o lustraciji koji ste upravo usvojili?" Lojpur opominje da neki od spornih zakona mogu dovesti do žalbi pred Evropskim sudom za ljudska prava u

Strazburu (na primer, odredba o priznanjima i iskazima svedoka datim policiji bez prisustva advokata).

Kosta Čavoški (Pres klub, ponedeljak 9. jun), polazeći od ocene da viši interes nije opravdanje za bezakonje, konstatuje da je Ustavni sud Srbije samo potvrdio ono na šta su pravnici upozorili još pre tri meseca i zamera sudu što nije reagovao odmah. On smatra da su hapšenja zasnovana na neustavnoj uredbi nezakonita, pa kaže čak i da ona mogu povlačiti i krivičnu odgovornost ne onih koji su hapsili, već onih koji su takve uredbe izdavali, a to je po njegovom mišljenju v.d. predsednika Srbije Nataša Mićić.

Advokat Boža Prelević, jedno vreme savetnik ministra unutrašnjih poslova, nekadašnji sudija, kaže da je činjenica da je tokom vanrednog stanja policija postigla određene uspehe i na tome joj treba odati priznanje. Međutim, konstatuje on, takođe je činjenica da su mnogobrojne uredbe donete u ovom periodu neustavne i da zbog toga treba sačiniti odgovarajuću zakonsku regulativu. On posebno ukazuje i na mnogobrojne smene u sudstvu konstatujući da javnosti nisu poznati kriterijumi po kojima su sudije smenjivane, a smenjeni su i Leposava Karamarković, sudija Ivošević i drugi koji su se uz lične žrtve borili za nezavisnost sudstva. Ministar Batić, koji je paušalno rekao kako je očišćen šljam iz pravosuđa pa sada može da se nastavi borba protiv kriminala, u tom kontekstu je dužan da pruži objašnjenje i izvinjenje.

Neki pravnici se klade da će umesto toga možda uslediti – pokušaj rekonstrukcije Ustavnog suda Srbije.

Prigovori da je vrlo ozbiljno narušeno ustavno načelo podele vlasti nisu više tako retki. Ovo pitanje se dramatizovalo prošle nedelje posle odluke Ustavnog suda o neustavnosti člana 88. Zakona o izboru narodnih poslanika iz koje sledi da poslanici raspolažu svojim mandatima i da oduzeto ima da se vrati. Predstavnici većine i lideri DOS-a su mudrujući nešto o retroaktivnosti zapravo odlagali primenu te odluke Ustavnog suda.

Pred tim sudom moraće da se razreši i još jedno pitanje koje se odnosi na ustavno neodrživo i politički nepoželjno stanje u kome v.d. predsednika Republike donosi odluku da se izbori za predsednika Srbije održe tek posle donošenja novog ustava.

Novi srpski ustav se piše. Izgledalo je da su se složili oko preambule. Onda je predsednik parlamentarne Ustavne komisije, ministar pravde Batić, zatražio da DOS sedne i preseče ili će on podneti ostavku.

Sada se ne pominje mnogo drugi deo predsedničine izjave da ako se ustav ne izglasa u roku od šest meseci, kako je predviđeno, da će raspisati predsedničke izbore po sadašnjem ustavu. ■

MILAN MILOŠEVIĆ

DINKIĆ, NAPADI I ODBRANA

Dinar u narodnoj čorbi

Najrašireniji stereotip o deviznim rezervama jeste da o njihovoj upotrebi moraju biti konsultovani vlada i parlament. Mnogi svetski monetaristi dokazali su da je upravljanje novcem suviše ozbiljna stvar da bi se obavljalo demokratski

Politički gledano, dugo pripremana operacija smenjivanja guvernera Mlađana Dinkića, koja je, posle mnogo odlaganja, startovala proteklog vikenda odlukom kolegijuma Vlade Srbije, prilično je jasna. Živkovićev centar u Demokratskoj stranci odlučio je da nastavi Đinđićevim putem i da uđe u sukob sa G17 plus, pre nego što ova nova stranka postane prejaka, ili da tog političkog konkurenta pokuša da razbije (stavljajući, možda, u izgled Labusu i ubuduće neku lepu "ekspertsku poziciju", poput funkcije "manjinskog predsednika" Agencije za sanaciju banaka, na koju je netom ponovo izabran). Ta odluka je istovremeno obradovala mnoge lidere malih stranaka u DOS-u, koji su strahovali da bi posle eventualnog stvaranja osovine DS – G17 plus, morali nazad ka Koštunici, što im ne obećava mnogo profita.

Zato je akciju ekspresne Dinkićeve "likvidacije" počeo Dragoljub Mićunović, predsednik Skupštine SCG i Demokratskog centra. Mićunović je za tu predvodničku ulogu u "gašenju" politički agresivnog srpskog guvernera "pasivno legitimisan", jer je Mlađan Dinkić promovišući "državni program" G17 plus – bez uvijanja napao državnu zajednicu Srbije i Crne Gore i čak jedno vreme uskraćivao "pozajmicu" iz koje bi se isplatile plate i dnevnice savezne administracije i njene prateće delegatske superstrukture. Prirodno je, otuda, da se Mićunović kao jedan od kadrova te državne zajednice, odmah posle konsultacija sa Havijerom Solanom (u suštini *pater familiasom* SCG), obruši na dečka koji je izračunao da mu amputacija Crne Gore može u nervoznoj Srbiji doneti mnogo glasova na budućim izborima. Tim pre što Mićunović tako olakšava posao Živkovićevoj grupi u DS-u.

Dakle, ako pokušamo nemoguće, pa smenu Dinkića posmatramo izvan pukog političkog konteksta, već u domenu isto toliko nemoguće "čiste ekonomije", moramo prvo da identifikujemo takozvane ekonomske argumente protiv guvernerove monetarne politike. Kad se sve "stisne" ispada da je glavni argument protiv njegove politike, koja je navodno vođena "nezavisno od vlade i parlamenta" – način na koji je formirao i koristio tri milijarde dolara deviznih rezervi. To jest, prema Mićunovićevom intervjuu koji je dao "Večernjim novostima" (7. jun), oštrica kritike je na tome da Dinkić nije brinuo "kako da nahranimo narod i krenemo sa mrtve tačke", već je "sve što dođe u zemlju držao u deviznim rezervama", umesto da je "nešto od tog novca dao privredi koja je posrnula".

Poentirajući pregršt kritika koje je uputio guverneru NBS, Mićunović je rekao: "Svako bi imao dobre rezultate kada bi tako radio, a da ga uopšte ne zanimaju privreda, državna preduzeća, budžet, standard ljudi." Dakle, Mićunović je indirektno izneo stanovište da Narodna banka Srbije mora da "sarađuje sa Vladom" i treba iz deviznih rezervi da finansira privredu, državna preduzeća, budžet i standard ljudi – a ne da se, poput Dinkića, hvali visokim deviznim rezervama, koje nije stvorila izvozom, nego kreditima MMF-a, stranim donacijama i "iscrpljivanjem sredstava građana". Zvuči poznato, jer sa istim argumentima su napadani i Ante Marković i Dragoslav Avramović – kada su smenjivani.

U suštini, Mićunovićeva izjava sadrži gotovo sve stereotipe koje potpuni laici (i ne samo oni) imaju o državnim deviznim rezervama i njihovoj funkciji.

Prvi i najrašireniji stereotip je da su državne devizne rezerve nekakva štednja koju država "čuva" izvan tekućeg ekonomskog života, za neke "ne daj bože" vanredne situacije, pa pošto smo stalno baš u takvim situacijama – treba ih ubaciti u igru. Državne devizne rezerve nisu (da pojednostavimo ono što piše u udžbenicima) nijednog trenutka van domaćeg ekonomskog života, čak i kad su (a uvek su) deponovane u najviše rejtingovane svetske banke, gde se minimalno okamaćuju (zato što moraju biti stalno dostupne imaocu i apsolutno bezbedne od neke ekonomske propasti). Jer, njihov "odsjaj" na domaćem tržištu su upravo dinari koje svakodnevno obrćemo. One su "podloga" naše valute, jer naša privreda ne može biti podloga dinara, s obzirom na to da je mala u svetskim razmerama i što je u veoma lošem stanju.

Ako pogledamo samo našu najnoviju monetarnu istoriju, videćemo da je Avramović 24. januara 1994. godine, kada je zaustavio hiperinflaciju, mogao da pusti u opticaj samo onoliko dinara koliko je imao deviza u ukupnim rezervama (a to je bilo oko 320 miliona dolara kod NBJ i još isto toliko kod poslov-

nih banaka). Dakle, startovao je sa pokrićem dinara preko deviznih rezervi od sto odsto, a prvi znaci posrtanja njegovog programa pojavili su se u julu i avgustu iste godine, kada je devizno pokriće dinarske mase palo na ispod 40 odsto. Zanimljivo, valja primetiti da je Milošević "pokriće" dinara deviznim rezervama od sto odsto ponovo ostvario tek posle šest godina, u kasno leto uoči izbora 2000. godine (možda je zato i izgubio izbore). Dinkiću se možda može zameriti što je, kada je postao guverner, u deviznim rezervama u jednom trenutku (početkom juna 2001. godine) držao za 50 odsto više "pokrića" u odnosu na dinarsku masu koja je kolala (pokriće od 150 odsto) i što je tako i nastavio, istina, na sve nižem nivou – no, ta funkcija rezervi samo je jedna u nizu koje one stalno imaju u domaćoj ekonomiji, a guverner se i nije mogao usuditi da još više "obori" cenu prodaje deviznih sredstava iz deviznih rezervi, jer mu se i inače zameralo da "precenjuje" dinar i tako odvraća privredu od izvoza. Na drugoj strani, kažu Dinkićevi kritičari, visok nivo deviznih rezervi omogućava dalju ekspanziju uvoza (što je jedna od osnovnih funkcija deviznih rezervi). A šta bi bilo od domaće proizvodnje da nije bilo tog visokog nivoa uvoza – da li bi to doista povećalo prodaju domaćih automobila i televizora (i da li bismo tu robu opet čekali na red).

Drugi veoma raširen stereotip je da se inače "besposlenim deviznim rezervama" može oživeti domaća industrijska proizvodnja, koja je kod nas već nekoliko godina praktično u recesiji. To je ono čuveno da "devizne rezerve treba staviti u funkciju razvoja". Po laičkoj logici, naime, privredi treba dati devizne rezerve na pozajmicu, preko labavljenja uzdi bankarskom sistemu, pa će ona pojačanom proizvodnjom steći novac i vratiti pozajmljeno. Evo, prošle godine je bankarska "kreditna aktivnost" u Srbiji povećana za 60 odsto u odnosu na 2001. godinu – a industrijska proizvodnja je istovremeno povećana tek za dva odsto. Složeni koloplet uzroka ovog fenomena naziva se "strukturni problem" naše ekonomije i on se ne može ekpresno lečiti rasprodajom državnih deviznih rezervi.

Treći, veoma raširen stereotip je da se iz deviznih rezervi može finansirati bolje opremanje domaće privrede za izvozne poslove, pa će navodno taj utrošak iz rezervi biti nadomešten povećanim budućim izvozom. Tu priču smo delimično isprobali posle famozne Miloševićeve prodaje Telekoma Srbija za milijardu dolara. Deo tih para podeljen je državnim preduzećima – izvoz nije povećan, a pare nisu vraćene. Uopšte uzev, tu negde se, pomalo kontradiktorno, nadovezuje i priča da je Dinkić svojom čvrstom monetarnom politikom i apresijacijom dinara ugušio izvozne motive naše industrije. Evo, dinar je posle sve sile kritika na njegovu preteranu čvrstoću "devalvirao" za oko pet-šest odsto od Nove godine, a mesečni izvoz Srbije i dalje ne može da preskoči 200 miliona dolara. Ni tu, izgleda, nije "feder" za bolje motivisanje izvoza.

Četvrti raširen stereotip o državnim deviznim rezervama je da se iz njih može pokrivati budžetski deficit (kod nas ove godine projektovan na oko 100 miliona evra). Centralna banka može državi pozajmljivati dinare (emitovane na podlozi državnih deviznih rezervi) i tako "sarađivati sa Vladom" (što zapravo traži Mićunović), ali to ne može da reši preteranu fiskalnu potrošnju, dakle državnu potrošnju iznad naših mogućnosti, koja je u korenu svake inflacije. Već ove godine je država kod Narodne banke uzajmila 3,5 milijardi dinara (i dosad vratila oko milijardu), a ako se stalno zaduživanje nastavi, pa i poveća uoči "pripreme izbora", to ne može ostati bez teških posledica.

Možda se Dinkiću, akademski govoreći, doista može zameriti preteran strah od inflacije, pa ga i neki stručnjaci opominju da su neke zemlje (uspešne u tranziciji) imale mnogo višu stopu inflacije u našoj fazi reformi od ove koju sada mi imamo (manju od deset odsto na godišnjem nivou), ali se taj strah može razumeti, jer te zemlje s kojima se upoređujemo ipak nisu prošle onu famoznu hiperinflaciju, kada je jedno jaje koštalo 50 ili 500 milijardi dinara. Pri svemu tome ne treba zaboraviti da je naše iskustvo pokazalo da od svake "programirane inflacije" brzo ostane samo inflacija.

Peti i najrašireniji stereotip (ne samo kod nas) o deviznim rezervama je da o njihovoj upotrebi moraju biti konsultovani vlada i parlament. Mnogi svetski monetaristi dokazali su da je upravljanje novcem suviše ozbiljna stvar da bi se ono obavljalo demokratski. ■

DIMITRIJE BOAROV

FOTOGRAFIJE: IGOR SALINGER

PRVI PUT NAD SRBIJOM: Rumunski An-30 i internacionalni polaznici kursa za vazdušno osmatanje i izviđanje

NA LICU MESTA

Goli pod n

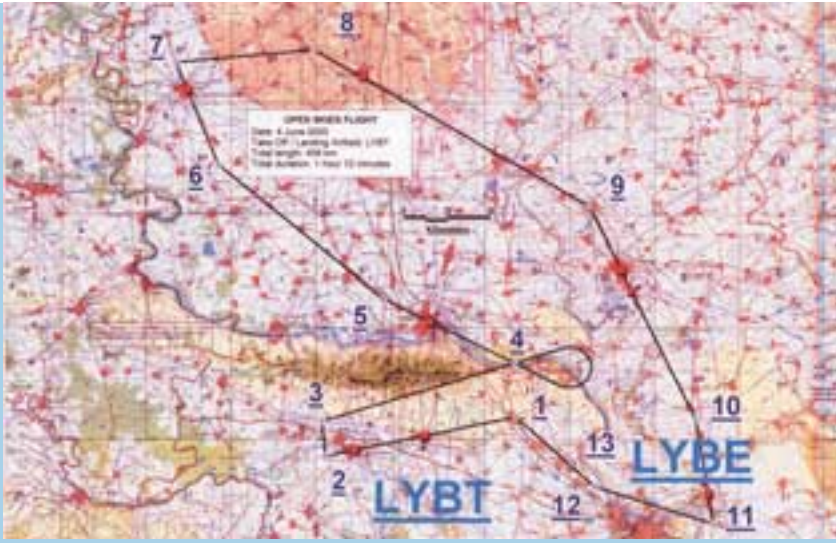
"Sve možete da fotografišete, ali molimo vas da ne snimate posadu u nedoličnim pozama, ako neko zeva, češka se i tome slično... Tu je i mini bar, ali je prazan jer je kratak let", kaže pukovnik koji iza sebe ima više od 100 misija u okviru sporazuma Otvorena neba iznad dvadesetak država, uključujući i SAD

Kažu ljudi, ko u veri, ko u beznađu, da *Onaj odozgo vidi sve.* Pogodnosti gledanja sa visine uvideli su i vojni stratezi pa su prve leteće sprave korišćene upravo radi izviđanja neprijatelja iz vazduha, tako da nije čudno da se i prva vazdušna borba zabeležena u istoriji ratovanja odigrala upravo između dva pilota izviđačkih aviona kada su pripucali iz pištolja (obojica promašili) jedan na drugog iznad Meksika poslednjeg dana novembra 1913.

Godine dve hiljade treće izviđanje je i dalje veoma privlačna aktivnost, samo se sada zove osmatranje. Izviđaju se neprijatelji ("to je naziv za borbenu radnju"), a osmatraju prijatelji; oni gledaju vas, vi njih, a sve to radi uspostavljanja međusobnog poverenja. Projekat danas poznat pod nazivom Otvorena neba (*Open Skies*) vuče korene iz najvrelijeg dela hladnog rata, kada je američki predsednik Ajzenhauer predložio da SAD i SSSR obavljaju izviđačke letove jedni iznad drugih kako bi se "uverili da se druga strana ne priprema za ofanzivne akcije". Tako kaže američka istorija. Nikita Hruščov predlog nije prihvatio, a Amerikanci – valjda po onoj: ponuđen ko počašćen – počinju samostalno sa operacijom Prelet (*Overflight*), duboko nad teritorijom Sovjetskog Saveza, koja je neslavno prekinuta: prvog maja 1960. iznad Sverdlovska (danas Ekaterinburg) sovjetski PVO uspeva da obori špijunski avion U-2 i zarobi pilota Gerija Pauersa. Trideset godina kasnije, SAD, Rusija, Ukrajina i još 20 država dogovaraju sporazum Otvorena neba po kome svi smeju da osmatraju iz vazduha svakog, po unapred utvrđenim pravilima.

"YES, SIR" IZNAD SRBIJE: U smeru toliko željenih i bezbroj puta pominjanih međunarodnih integracija u oblasti odbrane, u Komandi i jedinicama Vazduhoplovnog korpusa (VaK) Vojske Srbije i Crne Gore održan je od drugog do sedmog juna kurs posmatranja iz vazdušnog prostora u organizaciji Regionalnog centra za pomoć u primeni sporazuma o kontroli naoružanja (RACVIAC). Skup je otvorio zamenik ministra odbrane SCG Vukašin Maraš, koji nije propustio priliku da podseti da je "za našu državnu zajednicu posebno značajno pristupanje programu Partnerstvo za mir, ali smo zainteresovani za uključivanje i u druge sporazume i programe koji doprinose našoj integraciji u evropske strukture", dodavši da će SCG uskoro pokrenuti inicijativu za potpisivanje Otvorenih neba. Kurs su pohađali uglavnom malđi oficiri VaK-a Srbije i Crne Gore, Hrvatskog ratnog zrakoplovstva, vazduhoplovstva oba entiteta Bosne i Hercegovine, makedonskog Voenog vozduhoplostva i protivvozdušne odbrane, Vojaškoga letalstva Slovenske vojske i ćutljivi mladoliki oficir albanske vojske i civilni stručnjaci. Većina ih se zna od ranije iz verifikacionih misija kontrole naoružanja koje SR Jugoslavija (sada Srbija i Crna Gora), Hrvatska i BiH razmenjuju posle potpisivanja Bečkog, odnosno Sporazuma iz Firence o ograničanju naoružanja u regionu – koji propisuje da SCG ne sme posedovati više od 1025 tenkova, 3750 artiljerijskih oruđa, 155

ŠTA JE SNIMLJENO IZ An-30: Plan leta, aerodrom Batajnica, Novi Sad i most na Dunavu kod Beške

nebom

Otvorena neba

Zemlje potpisnice sporazuma Otvorena neba su: Belorusija, Belgija, Bugarska, Kanada, Češka Republika, Danska, Francuska, Gruzija, Nemačka, Grčka, Mađarska, Island, Italija, Luksemburg, Holandija, Norveška, Poljska, Portugal, Rumunija, Rusija, Slovačka, Španija, Švedska, Turska, Ukrajina, Ujedinjeno Kraljevstvo, SAD, Finska i Latvija pristupile su sporazumu ove godine a Kirgistan, iako potpisnik, čeka ratifikaciju parlamenta. Hrvatska, Bosna i Hercegovina i Litvanija dobile su "zeleno svetlo" za priključenje.

Sporazum omogućuje potpisnicama da obavljaju, ali i i obavezuje da prihvate iznad svoje teritorije letove osmatračkih aviona druge države potpisnice ili država potpisnica. Letovi se mogu obavljati iznad cele teritorije države potpisnice, bez prava zabrane leta iznad nekog njenog dela; jedino pri čemu se vodi računa jeste bezbednost misije i vazdušnog saobraćaja.

Svaka od država potpisnica obavezna je da prihvati određenu godišnju kvotu, odnosno dozvoljen broj letova iznad njene teritorije. Broj letova je različit: npr. Portugal, Rusija, Belorusija i SAD dužni su da prihvate 42 leta.

Osmatrački tim najavljuje misiju najkasnije tri dana pre planiranog početka, a osmatrana strana dužna je da u roku od 24 časa odgovori na zahtev i precizira može li se koristiti gostujući vazduhoplov ili države domaćina. Najmanje 24 časa pre početka leta osmatrački tim šalje plan leta, na koji osmatrana strana u roku od četiri sata ima pravo da uloži izmene; samo u slučaju "ugrožavanja bezbednosti saobraćaja ili logičnih razloga" i u narednih osam sati obe strane se dogovaraju oko izmena, a ako se dogovor ne postigne, let može biti otkazan. Osmatračka misija, ukoliko drugačije nije precizirano, može trajati najviše 96 sati od trenutka ulaska na teritoriju države domaćina. Sav snimljeni materijal i prikupljeni podaci dostavljaju se prvo posmatranoj strani (zemlji domaćinu), a ostale potpisnice sporazuma dobijaju kopiju izveštaja o misiji i mogu da nabave snimljeni materijal ukoliko to žele.

GDE SMO: Oficir Hrvatske vojske proverava na GPS-u kretanje aviona

Oprema

Prema sporazumu, vazduhoplovi koji učestvuju u osmatračkim misijama mogu biti opremljeni sa četiri tipa senzora: optičkim kamerama (sa filmom), video kamerama sa prikazom u realnom vremenu, infracrvenim senzorima i radarom za bočno osmatranje. Tokom prve tri godine od potpisivanja sporazuma, osmatrački avion mora imati barem aerofoto kamere. Većina zemalja bivšeg Varšavskog ugovora za misije Otvorena neba koristi avione "antonov An-30", specijalno opremljenu i prilagođenu varijantu proverenog transportera An-26 kakvim raspolaže i vazduhoplovstvo Srbije i Crne Gore. Od transportnih An-26 i An-32 spolja se razlikuje po zastakljenom nosu koji posadi daje znatno veću preglednost. Neke države, poput SR Nemačke, koristile su modifikovane putničke "tupoljeve 154". Češka Republika za osmatranje koristi "L-410 turbolet", avion koji u civilnoj varijanti prevozi do 19 putnika. Za potrebe Otvorenih neba iz inventara američkog vazduhoplovstva izdvojen je jedan WC-135 (u osnovi četvoromotorac "boing 707") i sa novom opremom dobio je oznaku OC-135W. Prema dostupnim zvaničnim podacima, pored klasičnih kamera za vertikalno, bočno i panoramsko snimanje, "po potrebi" može da nosi i uređaje za snimanje u IC (infracrvenom) spektru, radar za bočno osmatranje i video kamere. Među pripadnicima VaK-a Srbije i Crne Gore u neformalnom razgovoru moglo se čuti da "bi mogao jedan An-26 da se modifikuje za Otvorena neba" mada, iako omalen, "dornier 28" može da posluži, ukoliko posada nije prevelika.

borbenih aviona i 53 borbena helikoptera.

Pred poletanje na prvu misiju osmatranja Srbije iz njenog vazdušnog prostora pukovnik Grigoresku, komandujući oficir aviona An-30 rumunskog vazduhoplovstva opremljenog aerofoto kamerama, upoznaje goste na letu, ali as troje predstavnika medija, sa letelicom; gde je šta, ulazi, izlazi, gde će ko da sedi, da moramo biti vezani tokom poletanja i sletanja (kao i u JAT-u, op. aut.), koju opremu ima, napominje da ne sme da se koristi blic dok kamera snima. "Sve možete da fotografišete, ali molimo vas da ne snimate posadu u nedoličnim pozama, ako neko zeva, češka se i tome slično... Tu je i mini bar, ali je prazan jer je kratak let", kaže pukovnik koji iza sebe ima više od 100 misija u okviru sporazuma Otvorena neba iznad dvadesetak država, uključujući i SAD. "Svuda smo leteli našim 'antonovom', osim iznad SAD gde smo koristili njihov avion." U avionu atmosfera gotovo neformalna, ipak, kako mi je posle rekao major VaK-a: "Ovako izgleda da se zezamo, ali mi u stvari ozbiljno radimo." Malo u šali, malo izgleda po nekom novom P.S.-u, čak i u međusobnom obraćanju oficira VSCG moglo se čuti "Jes, ser!" (*Yes, sir!*) ili "Ekskjuz mi, kolonel..." (*Excuse me, colonel...*). Prvi let, od dva koliko ih je obavljeno tokom kursa, trajao je sat i 12 minuta nad severnom Srbijom iznad Nove Pazove, Inđije, Sremske Mitrovice, južnim obroncima Fruške gore, Novog Sada, Sombora, Bačke Topole, Bečeja, Zrenjanina, Pančeva, severno od Beograda i nazad na Batajnicu.

Pored instruktora i letačkog osoblja rumunskog vazduhoplovstva i predstavnika RACVI-AC-a, u avionu se nalaze dva tima: strana koja posmatra (*observing party*) i posmatrana strana (*observed party*).

ŠTA IMA DA SE VIDI?: Prvi dan posmatrala je multinacionalna ekipa predvođena puk. Lukićem, čiji su tim činili predstavnici SCG, Hrvatske i Slovenije. Posmatrana strana je država iznad koje se izvodi misija, u ovom slučaju Srbija i Crna Gora i "kontrolni tim" činili su predstavnici VSCG, uglavnom piloti izviđačkih i transportnih eskadrila, predvođeni puk. Nikolićem, jednim od dva oficira SCG koji je učestvovao na sličnim kursevima. Drugog dana, kada je ruta išla iznad centralne Srbije, na čelu gostujućeg tima bio je makedonski oficir. Kretanje aviona prati se u realnom vremenu na ekranu prenosnog računara (laptopa) koji je povezan sa sateletiskim sistemom za pozicioniranje (GPS – *Global Positioning Sistem*). Pored toga, većina "gostiju" i instruktora ima i svoje prenosne GPS uređaje na kojima prati da li se sve slaže sa planom leta. Cilj kursa i ovakvog višetimskog i višenacionalnog rada pre svega, bio je harmonizacija rada timova, ali i između članova samog tima. Odgovornost letačke posade (u našem slučaju Rumuna) jeste da se let odvija po dogovorenoj ruti u dogovorenim vremenskim okvirima ("tajmingu"), ekipa koja osmatra zadužena je za pravovremeno uključivanje kamera na unapred predviđenim tačkama, a tim posmatrane strane proverava da li je sve u skladu s planom leta i zakonskom procedurom. Drugim rečima, da li se gosti ponašaju u skladu s kućnim redom.

Inače, strani avion obavezan je da doleti sa zabravljenim otvorima za kamere i senzore, i to spolja, kako bi bilo onemogućeno izviđanje "usput", odnosno tokom preleta iznad države domaćina ili trećih država, nekada omiljena radnja obaveštajnih moćnika na koje su primoravane civilne avio-kompanije tokom hladnog rata. Nikada nije dokazano, ali se osnovano sumnja da je nekoliko putničkih aviona (sve sa putnicima) oboreno upravo u takvim aktivnostima. Najdrastičniji primer sigurno je obaranje južnokorejskog "boinga 747" sa 269 ljudi koji je "zalutao" u sovjetski vazdušni prostor iznad Sahalina 31. avgusta 1983. Dvadeset godina kasnije, ono što se nekada smatralo špijunažom i ofanzivnom radnjom ima za cilj, barem deklarativno, uspostavljanje i unapređenje poverenja između bivših supotstavljenih strana. U osnovnom dokumentu Otvorena neba zabeleženo je da je "pristajanje jedne države da bude osmatrana (i iz vazduha – op. aut.), samo po sebi veoma značajan politički znak a vazdušna inspekcija takođe predstavlja izrazito efikasan način provere, u smeru opšte transparentnosti vojnih aktivnosti". U Srbiji i Crnog Gori i mala deca znaju da sve treba da bude transparentno. Politički znak je poslat – otvaramo nebo. Nameće se pitanje: ima li šta lepo da se vidi sa tog neba? ■

IGOR SALINGER

Odličan do izvanredan

Kurs održan u Srbiji i Crnoj Gori pukovnik Grigoresku ocenio je kao "odličan do izvanredan". I "profesori" i "učenici" složili su se oko toga da Srbija i Crna Gora sada imaju tim osposobljen za posmatranje (i proveru posmatranja) sa neba i izrazili – kako ko – želju, nadu ili uverenje da će se potpis predstavnika SCG naći uskoro na dokumentu Otvorena neba. Paralelno sa obukom u osmatranju, nemački stručnjaci održali su kurs fotolaborantima VSCG, bili su zatečeni opremom i opisali je kao "perfektnu". Bar nešto da valja i kod nas, a da to nije "srce u junaka".

SARADNJA: Pukovnici Nikolić i Grigoresku

NOVI PAZAR

Sumrak carstva džinsa

U isto vreme kada su pazarski preduzetnici započeli proces legalizacije svoje proizvodnje i registracije robnih marki, njihov proizvod se po prvi put na tržištu sreo sa pravom konkurencijom. Pazarske farmerke se sada takmiče sa jeftinim kineskim farmerkama, ali i sa ponudom svetskih firmi kao što su Levis, Diesel ili Replay

"Novi Pazar je sad ko izduvan balon – sav smežuran", kaže Munir Poturak, potpredsednik Sandžačke demokratske partije. Kao i gomile neprodatih farmerki u magacinima širom ovog grada, raste i osećaj ekonomske neizvesnosti i socijalne nesigurnosti. Proizvodnja stoji, firme se zatvaraju, radnici ostaju bez posla. Do nedavno ovaj grad džinsa, obuće i nameštaja bio je sinonim uspešne privatne inicijative velikim delom zahvaljujući i sivoj ekonomiji devedesetih. Preduzetnički optimizam nije mogao da pomuti ni državni reket, ni rat u okruženju. Sada je i samim Pazarcima teško da se naviknu na svoju novu svakidašnjicu.

Bisa, koja je sa svojim suprugom pokrenula porodičnu proizvodnju džinsa i tekstila, kaže da nikada nije bilo gore otkako su počeli sa radom pre više od deset godina. U njenoj prodavnici na gradskoj pijaci, musterije dugo odmeravaju, ali retko kupuju izloženu robu. Zato ona neprodata stoji na lageru. "Ne možeš da je se rešiš", dodaje. Slično je i u gradskim buticima. Cene farmerki su spuštene iako nije sezonsko sniženje. Pazarske leviske se mogu naći za samo 650 dinara.

Obim prodaje se prema procenama privrednika sveo na manje od pola. Čak ni nedeljom na veliki pazarski dan, kada je cela Srbija zna-

la da dođe u Pazar po robu, biznis ne ide. "Sa obe strane (pijačnih uličica) vidiš prodavce i farmerke, a u sredini prazno. Nema kupaca. Sve je to mrtvo, i tako već godinu i po dana," kaže Muharem P., zamenik direktora jedne tekstilne privatne firme.

Pad trgovine odrazio se na proizvodnju. Muharemovi radnici rade nekoliko dana, pa nekoliko dana odmaraju. U Bisinoj firmi su već dva meseca na odmoru. "To je praktično prinudni odmor," kaže.

MARKETING I BREND: Masovni otkazi vise u vazduhu ne samo tekstilcima, već i obućarima i majstorima nameštaja. Prema podacima Privrednog vijeća Partije za Sandžak, pet hiljada radnika je ostalo bez posla od januara ove godine. Mnogi su dva puta otpušteni: prvi put iz propalih državnih firmi, a sada i iz privatnih u kojima su našli uhljebljenje.

Privatizacija velikih društvenih preduzeća takođe doprinosi rastućoj nezaposlenosti. Dževad Ćorović, koji predstavlja radnike u Upravnom odboru nedavno privatizovane fabrike trikotaže Raška Novi Pazar, ni sam ne zna da li ima posao. Od januara ne radi i nije primio platu, a sa kolegama je krenuo u bitku za socijalna prava. Staž i invalidsko osiguranje nije im plaćeno od sredine devedesetih, a neizvesno je da li će im ono biti nadoknađeno i na koji način. "Bez para za penzijsko mi fabriku ne damo", kaže Dževad.

Mnogi radnici iz nelegalnih kućnih radionica odavno su digli ruke od penzijskog i zdravstvenog osiguranja. Socijalna revolucija, slažu se mnogi u ovom gradu, je na pomolu. Trgovački i proizvodni bum je tokom devedesetih sačuvao srednju klasu u Novom Pazaru. Međutim, sada se ona ubrzano topi i nestaje. Većini stanovništva je problem zraditi samo za hranu i račune za kuću.

Fevzija Murić, predsednik Stranke za Sandžak, je privatni stomatolog. Od Nove godine, kada je sve "žestoko stalo", kaže, često radi na veresiju. Krizu oseća i Murat Globić, trgovac u centru grada. Jedino idu baterijice, kasete i jeftini satovi. U mesec dana jedva da proda jedan parfem, i to original, kako kaže. Sad skupljaju prašinu na polici, a nekada ih se prodavalo dosta i za dan.

Muzafer Dragolovčanin, regionalni predsednik Udruženja industrijalaca i preduzetnika Srbije i Crne Gore, kaže da je tržište trenutno najveći problem. Njegovo sužavanje je dovelo do hiperprodukcije džinsa, obuće i nameštaja, a samim tim i zatvaranja firmi. Pazarski preduzetnici su najpre po dolasku KFOR-a 1999. godine pogođeni zatvaranjem Kosova, koje je, kako kaže jedan privatnik, "gutalo robu". Najnoviji šok predstavlja uvođenje poreza na dodatu vrednost u Crnoj Gori koji uvezenu robu iz Srbije čini skupljom.

Poturak ocenjuje da su biznismeni u Novom Pazaru bili više snalažljivi nego pismeni. Sada je došlo vreme malo pismenijih, a mnogi se u tom vremenu ne snalaze. U isto vreme kada su pazarski preduzetnici započeli proces legalizacije svoje proizvodnje i registracije robnih marki, njihov proizvod se po prvi put na tržištu sreo sa pravom konkurencijom. Pazarske farmerke se sada takmiče sa jeftinim kineskim farmerkama, ali i sa ponudom svetskih firmi kao što su Levis, Diesel ili Replay u buticima u samom centru.

U gradu u kome je kopija originala bila ključ uspeha, duh kopije je ostao i posle uvođenja kaznenih mera za pirateriju. Obavezna registracija robnih marki, a samim tim i smišljanje imena i logotipa firme, predstavlja pravi izazov. U Novom Pazaru ne postoji nijedna firma koja se bavi marketingom. Privrednici se snalaze ko kako zna i ume, a često nemaju sluha za stručni savet koji mogu dobiti u svom gradu.

"Prvo su od mene tražili da im kopiram originale. Onda su tražili da im napravim nešto slično originalu, a kada im odradim originalnu ideju, onda je izdeformišu (insistirajući na promenama)", Denisa Fetahović, talentovana mlada slikarka i dizajner, opisuje svoje iskustvo sa privatnicima na izradi logotipa.

Ni osmišljavanje imena firmi nije lakše. Emotivna vrednost u očima vlasnika imena ili inicijali dece, braće, sestara ili supružnika ih preporučuje za nazive mnogih firmi i robnih marki u Novom Pazaru. Štaviše, brendovi i politika su isprepletani. Safet Krlić, vlasnik fabrike tekstila, bio je prinuđen da promeni naziv svoje robne marke Casaba u Safe Together kada je uvideo da etnička konotacija imena koči prodaju u delovima Srbije. "Samo nek' im piše na engleskom.", nasmeje se Krlić. Sad se roba prodaje kao od šale.

DOMAĆE STRANO TRŽIŠTE: Za Krlića fleksibilnost sa imenom bila je stvar zdravog poslovnog instinkta. I za njega i njegovog kolegu iz 'kluba uspešnih' koji su od samog početka razvijali svoje robne marke, Tigrina Kačara, vlasnika modne kuće Stig, proizvodnja na crno i nelegalan rad, a samim tim i nepravedna konkurencija, još predstavljaju jedan od ključnih problema. Prema procenama, crno

Poslovi i granica

Hajrudin Košuta, iz pograničnog sela Donja Crnča, ima kuću u Crnoj Gori, a pašnjak stotinak metara niže u Srbiji. Svako jutro pusti stoku na ispašu u Srbiju, a uveče je vrati. Hajrudin nije jedini koji šaljivo komentariše život na granici. Džafer Čalaković stoji na svojoj livadi i rukom pokazuje granicu između Srbije i Crne Gore. Ona seče njegovo imanje na dva dela. Ipak, trenutno mu mnogo veću muku pričinjava prodavnica u selu Špiljane gde živi. Od uvođenja carina u Crnoj Gori, kaže da su se on i njegove komšije našli u sendviču. Selo se odjednom obrelo između dva kontrolna punkta – srpskog na Mehovom kršu i crnogorskog Biočani. "Teram stoku za radnju u Špiljane, a srpski carinik mi kaže švercuješ u Crnu Goru. Ne možemo više ni da poslujemo", žali se Dževad. Mehdija Pepić, njegov komšija iz Špiljana, ima sličnu muku: "Ni tele ne mogu da prodam u Rožaje, a jedna država." 'Nova' granica nije promenila život samo pograničnog stanovništva. Srpski carinik na Mehovom kršu kaže da su carine zapetljale situaciju. "Trgovina je sada na kašičicu", dodaje. Oko šezdeset odsto kamiona koji prelaze granicu, mahom iz Srbije ka Crnoj Gori nose hranu. Pazarci kažu da se masovno falsifikuju papiri smanjujući vrednost robe iz Srbije na koju se naplaćuju nameti na prelasku u Crnu Goru. Šverc je takođe prestao. "Gotovo je i sa magarcima", kaže jedan meštanin. Njihovi samari su bili puni cigareta iz Crne Gore. Ilegalna trgovina stokom iz Srbije je takođe bila unosna. "To je bila jurnjava po planinama. Sad je sve stalo", kaže. Sa vrha strmog puta ka Donjem Crnču koji vijuga uz planinu iznad punkta crnogorske carine, vidi se kolona. Desetak kamiona punih stoke čekaju na pregled crnogorskih carinika.

OVDE JE GRANICA: Livada Džafera Čalakovića

tržište je još uvek “duplo jače od regularnog”. Ne samo da se na tržište izbacuje neregularno jeftinija roba, već su ti proizvodi kopije novopazarskih modela.

“Kradu modele. Smislim pantalone koje nema niko, a on ukrade moj model i stavi neki svoj znak.”, kaže Krlić. Kačar dodaje da crno tržiše iskopira njihove kolekcije za sedam do deset dana. Krlić vidi perspektivu u generalnom spremanju države i regulisanju tržišta. U nedostatku pravne i tržišne zaštite, nove modele mora da krije. “Imam prodavnicu tu u Pazaru, ali tu nikad ne smem da stavljam nove modele da mi ih ne snime, već ih dajem u radnje u Srbiji”, kaže Krlić.

Sticanjem sertifikata za kontrolu kvaliteta ISO 9001, Kačar je svojoj firmi otvorio put i na tržište Evropske unije. Pored poslovično novopazarskih problema, on se sada hvata ukoštac i sa kvotama Evropske unije na tekstilne proizvode iz Srbije i Crne Gore. I Suljo Badić polaže nade u plasman na tržiste Evropske unije, ali još više u srpsku državu i njen angažman na ukidanje zabrane uvoza mlečnih proizvoda iz ovog dela Evrope. Ulaganjem kapitala zarađenog u Luksemburgu u poljoprivredu na Pešteru želeo je da pomeri granice lokalnog preduzetništva. “Hteo sam da dokažem da se može živeti od nečeg drugog osim od teksasa i šverca”, kaže Badić. Fabriku mlečnih proizvoda nazvao je Ifeta, po svojoj supruzi. Ime u sebi sadrži reč feta te asocira na sir, odnosno kačkavalj koji je pored jogurta njegov glavni proizvod.

Nekolicina privatnih preduzetnika počela je da otvara nove prostore za lokalnu privredu i postavlja nove standarde u kvalitetu proizvoda. Njihov uspeh, energija i optimizam potpuna su suprotnost sveopštoj atmosferi letargije, dezorijentisanosti i brige za sutra. Ekonomska kriza je već počela da pokazuje svoje kriminalno naličje. U Novom Pazaru se stvorio opasan krug dužničkih odnosa. Manji su od većih pozajmljivali novac za repromaterijal, a dugove vraćali po ostvarenju profita. Nema keša, a dugovi rastu. Sada se, kažu biznismeni, potraživanje ostvaruje na “mnogo ozbiljniji način”. Kasim Zoranić, lider Liberalnobošnjačke organizacije Sandžaka, upozorava da će egzistencijalna nesigurnost neminovno dovesti do porasta sitnijeg kriminala.

OD SABLJE DO SKALPELA: Načelnik SUP-a u Novom Pazaru, Suad Bulić, jako je zadovoljan rezultatima policijske akcije “Sablja” u ovom regionu. “Oduzeto je mnogo oružja, mnogo droge, rasvetljena su teška krivična dela.” Međutim nastavlja: “Mogli smo više da smo neke nematerijalne dokaze stavili u prvi plan, a kasnije bismo došli do materijalnih dokaza. Ali, mi smo odlučili da idemo konkretno, da ne bismo sutra imali problema sa kršenjem ljudskih prava. Privodili smo i zatvarali lica samo ako smo imali materijalni dokaz da su izvršila krivično delo, da vrše krivično delo, ili da su učestvovovala u saizvršiteljstvu na bilo koji drugi način.” Ovakvo objašnjenje ne zadovoljava lokalne političare čiji je sud o “Sablji” potpuno oprečan.

UOČI RAZLIKU: Remza vs. McDonalds

Ograničena logistika na raspolaganju ovom SUP-u imala je svoj udeo u “Sablji”. “Formirali smo devet grupa, po deset ljudi, to je devedeset ljudi, koji su radili četrdeset dana 24 sata dnevno, a plus moraju da se odvijaju redovni poslovi,” kaže načelnik SUP-a Novog Pazara i dodaje da je područje koje pokriva SUP Novog Pazara ogromno. Ono pokriva 2500 kvadratnih kilometara uglavnom brdsko-planinskog područja na kome živi oko 200.000 ljudi.

Ekonomski potres u ovom regionu povećao je očekivanja od sledeće faze policijske akcije “Skalpel” kojoj je na meti finansijski i organizovani kriminal. I pre nego što je akcija krenula punom parom, logističke prepreke dovode njenu efikasnost u pitanje. Načelnik Bulić kaže da SUP Novog Pazara ima na raspolaganju dvadeset kompjutera. Biznismeni svedoče o prisustvu sitne korupcije, a opozicionari – sudeći po akumulisanoj imovini pojedinih biznismena – sumnjaju da se ovi bave samo tekstilom. Zbog delikatnosti prošlih i sadašnjih političkih lojalnosti, tek je proces privatizacije konzerva crva koju se niko još ne usuđuje da otvori odgovorno.

Zidari koji pod vrelim junskim suncem marljivo rade na ogromnim privatnim građevinama samo daju privid zdrave ekonomije. Zapravo, i sam njihov rad je pokazatelj da je sve stalo. Bez poverenja u ekonomski oporavak, kapital se, ono malo što ga ima, ulaže u nekretnine. “Zarobljava se, a ne oploćuje”, kako kaže jedan biznismen. Ekonomska kriza je na čudnovat način spojila Srbe i Bošnjake. Sada su svi podjednako siromašni i svima je teško. Prosperitet Bošnjaka je donedavno bio ispolitizovan od strane siromašnijih Srba. Ali, ostaje bojazan da je siromaštvo klimav oslonac za etničku harmoniju. ■

DENISA KOSTOVIĆ

www.vreme.com 011-3234-774 gcv@vreme.com

grafički centar vreme

Od 1992 godine brinemo o grafičkom izgledu nedeljnika Vreme

grafički dizajn · priprema za štampu · skeniranje i obrada fotografija · osvetljavanje grafičkih filmova · štampa na laserskom štampaču u boji · postavljanje, instalacija i organizacija DTP sistema · konsalting u oblasti štampe i pripreme za štampu · instaliranje i umrežavanje kompjutera · izrada baza podataka · web dizajn i web baze podataka · arhiviranje podataka...

NUSPOJAVE
piše Teofil Pančić

Banatski spasitelj

Ispiljujući se iz jedne epsko-patrijarhalne kulture, ovdašnji se političar najradije samopredstavlja kao možda stroga i teškoruka, ali svakako zaštitnička "očinska figura"

U središtu je Naracije uvek neki etnički, verski ili geografski određeni i omeđeni Entitet koji je delatno ili potencijalno Ugrožen Spolja, i to u rasponu od ekonomske eksploatacije pa do fizičkog zatiranja

Građanin Đurica Savkov, predsednik grupe građana kojima je zajedničko to da im je Tisa na zapadu a Rumunija na istoku, i koja se zove Banatski forum, izvoleo je obznaniti (v. novosadski "Dnevnik" od 9. 6. 2003) kako je Banatu dosta i preko glave surovog kolonijalističkog eksploatisanja koje nad njim sprovode nezajažljivi vojvođanski zavojevači iz Novog Sada, i kako Banat traži svoju zasluženu samostalnost, dakako u okviru države-majke Srbije, kojoj će davati onoliko "novaca" koliko se baš mora. Hm, čekaj, kakvi "vojvođanski zavojevači", zar Banat nije sastavni deo Vojvodine, jedno od famozna Tri Srca Junačka?! E, ako je suditi po zdravo najeđenom g. Đurici – bio je! Ali je s tom pričom završeno: Vojvodina više ne stanuje u Banatu, Vojvodina je svojom ekspanzionističkom ohološću razočarala g. Đuricu i istomišljenike, te će ubuduće naftonosno-zemljorodni Banat "sam tražiti svoju sreću", Savkov *dixit*. Što se njega tiče, Srem i Bačka su slobodni da se udružuju u Vojvodinu ako im je baš naspelo, ama Banat ima pametnija posla! Recimo, da lepo živi od suverene eksploatacije svojih kuvajtoliko prebogatih naftnih polja, koja su sada pod jurisdikcijom što Beograda – što se još nekako i može trpeti, za sada – što Novog Sada, dakle pokvarenih bačvanskih hegemonista... A i taj Novi Sad, ako ćemo pravo, po g. Đurici samo je "glavni grad Bačke", dočim u Banatu mora da važi neki drugi red. Ne može to, drugovi, više ovako: Banat radi, Bačkosrem se gradi! Ta u Banatu, veli Savkov, više ni vozova nema, dočim Bačkom tutnji TGV, i to toliko brz da je nevidljiv.

Dobro. To bi bilo to. Lokalnih redikula svih vrsta na ovom barutnom Potkontinentu barem nikada nije nedostajalo, i Savremena Razmatranja simpatičnog g. Savkova i društva-izćoška ne bi pobuđivala (moju) pažnju da kroz njih ne možemo sagledati ponešto o naravi politike, tj. "političarstva" kao *pripovedačkog zanata*, kao neprekidnog praktikuma jedne *zaštitarske naracije*. Da budem jasniji: samopromovišući se u Zaštitnika Banata koji će se rodoljubno i beskompromisno razračunati sa svim mrskim Vanbanatskim Parokradicama, nagojenim na znoju i krvi poštenog i čednog banatskog naroda i vazda lojalnih banatskih narodnosti, zrenjaninski bekrija se ponaša sasvim *tržišno*, to jest "racionalno" traži upražnjeno mesto za sebe i svoju pravdoljubivu (sub)regionalističku GG. Jer se umeće bavljenja politikom, barem u ovom delu sveta, svodi na *umeće izbora prave priče*, uz pravilnu i konvertibilnu *upotrebu žanra*.

Zakonitosti ovog žanra krute su i nepromenjive, a menja se samo ime Objekta Odbrane: u središtu je Naracije uvek neki etnički, verski ili geografski određeni i omeđeni Entitet koji je delatno ili potencijalno Ugrožen Spolja, i to u rasponu od ekonomske eksploatacije pa do fizičkog zatiranja. Ovako ugroženom Entitetu potreban je Branitelj, onaj ko će zaustaviti mrskog zavojevača, ili će dotičnome makar dodijavati i zagorčavati mu njegov okupatorski život. A u samom se epicentru naracije uvek nalazi neka mitska Izvorna Nepravda, neki tuđi Pragreh, zbog kojeg "mi" živimo mnogo lošije nego što smo zaslužili. Slobodan Milošević i "antibirokratska revolucija" ovakvu su retoriku upražnjavali na nivou države i nacije: Srbi su permanetno ugroženi *koekude* po Jugoslaviji, jer nad njima visi Damoklov mač moguće Reprize Genocida, a Srbija je u Jugoslaviji sistematski eksploatisana i obespravljena, do te mere da su čak i srpske fabrike – valjda kao dika legendarne srpske megaindustrije, međuratnog straha i trepeta za kilave Francuze, Engleze i Nemce! – demontirane i odnošene u Sloveniju i Hrvatsku, na poslugu tamošnjim gotovanima! Izgleda šašavo, ali je delovalo. "Autonomistička" naracija obrće uloge, ali nipošto ne menja žanr: nakon ciglih petnaest leta slobode i prosperiteta (*thanx to 1974. federal constitution*), Vojvodinu je okupirao mitski vampir u vidu "nacionalističko-centralističkog Beograda", i sve joj odneo (do porodičnog srebra i zlata), potrpao na voz, pa na jug... Dok i same vozove nije odneo. I zato: ni zrna žita okupatoru! Ili što reče jedan novosadski grafit iz ranih devedesetih: "ne dam svoja vojvođanska žita, Slobodane, evo tebi..." Sheveningen. Dražesni banatozaštitnički šeik Đurica Bin Savkov al-Melenci & Perlez primenjuje istu tu matricu na svoj okupirani zavičaj, kukajući kako mu je zli centralistički Novi Sad načisto ojadio sve bušotine (a ne *bushotine*, kao u Iraku...), i bila bi to uistinu prvorazredna persiflaža jednog sterilnog "jadni-mi-diskursa" i maestralan artistički kalambur na temu demagogije svih zamislivih "prijatelja naroda", samo kad zrenjaninski Subautonomaš ne bi mislio ozbiljno. Ali, avaj, on misli (da misli) ozbiljno.

Ne kažem da su sve ove Naracije podjednako pametne ili blesave, podjednako korisne ili opasne, podjednako (ne)utemeljene. Iza nekih od njih stoje i neke suvislo upotrebljene cifre – mada je statistika čudo od elastičnosti, to svi znamo... – a iza nekih drugih (dokazano na delu, od Vukovara do Srebrenice!) ništa do iracionalne energije destrukcije, hranjene na ubilačkim mitovima i sluzavo-slatkorečivoj *poetizaciji genocida*. Ipak, njihova upadljiva *žanrovska srodnost* upućuje na važan zajednički kulturološki kod "izvođača političkih radova". Ispiljujući se iz jedne epsko-patrijarhalne kulture – u kojoj se očigledno odlično oseća – Političar Obični Ovdašnji ne ume da smisli ništa bolje nego da pokuša da se samopredstavi kao možda stroga i teškoruka, ali svakako zaštitnička "očinska figura" koja štiti svoje ekskluzivno Parče Sveta – pa bile to "srpske zemlje" od Kumanova do Zadra ili srednjobanatski region s naglaskom na Elemir i Jankov Most – od svakog nekontrolisanog Spoljnog Upada, od svake suvišne *promaje*. Te je tako i veseli Đurica S. hteo da se malko nakači na taj voz, samo što je stigao poslednji: to je možda loše za njega i njegov "projekt", ali je baš krasno kao logičan, prigodno kabaretski svršetak jedne decenijske priče o "očinskoj naraciji" politike na brdovitom Balkanu, a bogme i u ravničarskoj Panoniji, kojom nesmiljeni vetar vekovima razvejava sve Spasiteljske Priče, pa ih skuplja u *jamurače*, gde trunu i smrduckaju do Sudnjega dne... Nanoseći tako vonj preko Tise sa bačke na banatsku stranu, a vala i obrnuto, dok ih ravnodušni sneg sve ne pozatrpa, baš kao kod Džojsa, momka koji je utekao sa jednog dalekog zelenog ostrva, bežeći koliko od svojih *okupatora* toliko i od *spasilaca*. ■

Izjava nedelje

"Kreveti neudobni. Oprema loša. Sreća da nisam video s čim su me operisali."

RADENKO NIKOLIĆ,
građanin Kragujevca, u anketi "Blica" o stanju kliničkih centara

ANA BEKUTA,

pevačica, govori na kakve se sve strahove "navukla" tokom turneje po SAD: "Posle bombardovanja navukla sam strah od letenja, međutim, ovog puta je kod mene preovladao strah od tornada! Kada sam na televiziji videla kako se ljudi skrivaju u mišje rupe da bi izbegli udare vetra, nije mi bilo svejedno dok sam avionom špartala s kraja na kraj Amerike." ("Arena")

NADA MOMIROVIĆ,
direktor Mone, o svom zdravlju: "Uvek kažem da sam odlično, jer nemam vremena da budem bolesna. Jedino kada uzmem godišnji odmor, imam vremena da budem bolesna." ("Zdravlje i lepota")

SNEŽANA DAKIĆ,
"devojka u trendu", "osoba koja pleni pažnju", "osoba kojoj se meri svaka reč da bi joj se preispitao smisao", od svog posla dobila je: "Da ne moram da čekam redove, da ne moram da se vozim autobusom, da mogu da imam skupu kozmetiku, skupu i modernu garderobu, skupe cipele i tašne, svoj stan, auto. Zatim da mogu da se rekreiram na prijatnim mestima, putujem i da u inostranstvu ne moram da krpim kraj s krajem."

Ali, i ona ima brige, jer:

"U svakom mom danu postoji najmanje sat vremena tuge i preispitivanja sebe. Jednostavnije je kada deliš probleme neke grupe, a moja referentna grupa u Srbiji je zaista mala, dakle slobodna, slobodno radno vreme, nemam problem potrošačke korpe, novih cipela ili gde ću na letovanje, ne moram da kuvam. Dakle, za naše prilike, okolnosti mog života posebne su i nešto ekskluzivnije, ali i ja ne živim ni u kakvoj raskoši. Onda se često pitam da li se stvarno razumem sa svojom okolinom. Ali skromnost je relativna stvar. Pitam se da li se pravilno ophodim sa svojom publikom, koja možda sastavlja kraj s krajem ili školuje dvoje dece, a ja baratam informacijama kao što su Dior, Lankom, Terminator ili Monte Karlo." ("Lepota i zdravlje")

A. ANDIĆ

PEĐA RANKOVIĆ,
otac vanbračnog deteta Jasne Milenković Jami, otkriva detalje sa suđenja oko deteta: "Što kaže moj advokat Borivoje Borović, nije normalno da majka u jednom momentu hoće da budem otac, a kasnije neće. Bili smo u Centru za socijalni rad Opštine Voždovac i Jasna je tamo navodno izjavila da između nas petorice ne zna ko je otac." Upitan da objasni poslednju tužbu pevačice, Ranković je rekao: "Ne znam na koju tužbu mislite. U jednoj od parnica ja sam prvooptuženi, a Lea Milenković drugooptužena. Jasna je, dakle, tužila i svoje dete." ("Svet")

LIST "U FOKUSU" JE NAPRAVIO RETROSPEKTIVU NAJVEĆIH BISERA ESTRADNIH ZVEZDA:

V. ANDIĆ

JASNA MILENKOVIĆ JAMI,
pevačica, o svom doprinosu u razvoju demokratije: "Zahvaljujući druženju sa mnom, neki političari su ukapirali kako treba prići narodu."

ISIDORA BJELICA,
književnik, o snalažljivosti kolega: "Za razliku od nekih drugih kolega, nisam morala nikome u Narodnoj knjizi da popušim da bih dobila bolji tretman."

A. ANDIĆ

ERA OJDANIĆ,
pevač, o sponzorušama: "Nije istina da se na mene devojke lepe zbog novčanika. Pa meni pre možeš zub da izvadiš nego da mi izvučeš dinar."

V. ANDIĆ

JELENA KARLEUŠA,
pevačica, o stanju na domaćoj muzičkoj sceni: "Na našoj estradi jedu zlatnim kašikama, a praziluk im viri iz..."

MARINA TUCAKOVIĆ,
tekstopisac, o svojim političkim stavovima: "Potpuno sam protiv ujedinjenja Srbije i Crne Gore. Mislim da je veštačko i da neće dugo da traje."

VIOLETA VIKI MILJKOVIĆ,
pevačica, demantuje: "Naslušala sam se raznih priča o Šemsi Suljaković i nije tačno da joj skidam kapu."

SRĐAN STEVANOVIĆ

DEJAN SAVIĆEVIĆ,

selektor fudbalske reprezentacije, protivi se ideji da u svom stručnom štabu zaposli i psihologa jer: "Nama on nije potreban, makar bio psiholog, psihijatar, ili kako hoćete da ga nazovete. Mi imamo normalne igrače i takva vrsta razgovora i saradnje ništa im ne bi značila." ("Politika")

ZORAN CVIJANOVIĆ,

glumac, govori o onome čega se stidi: "Ne znam da li postoji neka šurnjaja, ili svastika ili bilo ko sa porodičnog stabla ko nije obrađen u nekoj pesmi napravljenoj za svadbe. Želim da verujem da je narodni umetnik iz najčistijih pobuda napisao pesmu Danas majka ženi sina, ali ne odobravam da se time manipuliše i da neka majka na svadbi kada čuje tu pesmu padne na kolena i odmah izvadi 100 maraka koje zalepi muzikantu na čelo. Ta muzika je pravljena za nekoga seljaka koji dve godine hrani kravu, a onda ode na vašar da je proda i uzme neke pare, pa umesto da ih odnese kući, sedne pod šatru, pevaljka mu uvali 'sifone' i peva dok mu izvuče poslednji dinar. Ko ima pravo da otima njegovu muku? Ti ljudi šire najgoru zarazu i svako od nas treba da se upita da li ga je bilo sramota kada je prvi put čuo neku od tih pesama i da li je taj stid zaboravio. Svaka pesma je prepisana, skraćena i prilagođena moronima..." ("Lepota i zdravlje")

MILE PETKOVIĆ,

u "Ekspresu" objavljuje feljton "Skandali u našim teatrima" i priča o jednom sastanku sa eventualnim sponzorima, na koji je otišao sa Stevanom Koprivicom, Radetom Stojiljkovićem i Jelenom Tinskom: "Ovog srdačnog poslovnog čoveka sam upoznao bez ičije preporuke, jednostavno sam zatražio prijem kod njega, uručio mu sponzorsko pismo i kratko bez uvijanja uputio ga u problem. Odmah je pristao na razgovor. Poreklom iz kraja u kome je tutnjao ratni požar, saosećajući sa patnjom svog ugroženog srpskog naroda. Sastanak je bio upriličen jednog jutra u DIF-ovom bifeu, budući da se gospodin M.P. tamo rekreirao. Sa vrlo kratkim, skoro zanemarljivim zakašnjenjem, gospodin M.P. se pojavio, da bi J. Tinska, tobož uvređena, zaurlala na čoveka, kao ko je on da ga četiri 'glasovita umetnika čekaju'. Nedugo zatim je počela bljutavo maznim rečima da mu se udvara i preporučuje, ne svoj baletski studio, već svoj 'baletski institut' i da mu otvoreno preporučuje svoje 'baletske instruktorke', 'prave lepotice'. Ni reči o mom projektu..." ("Ekspres")

MIMICA PETROVIĆ

A. ANDIĆ

ACA LUKAS,

pevač koji se trenutno nalazi na izdržavanju četvoromesečne zatvorske kazne, u pismu nedeljniku "Svet" otkriva svoju ogorčenost na medije i političare: "Politikom se nikada nisam, a i nikada neću baviti – ostavljam je za 'pametniju gospodu' (?!) tako da ću se samo osvrnuti na medije koji su pod pritiskom te 'gospode' svim silama hteli da me ocrne, pošto je to u datom trenutku verovatno bio veliki poen za njih. Ti isti mediji i novinari koji su me i noću i danju zvali telefonom, koji su mi (biću otvoren, zašto ne bih?!) podilazili na sve moguće načine ne bi li prikupili neki poen za sebe kod svojih velikih urednika i gazda, sada su se na najcrnji mogući način utrkivali ko će da izmisli veću i gnusniju laž protiv Ace Lukasa. Naravno da mi ne pada na pamet da polemišem sa tim gmazovima i ljigavcima, niti ću da ih tužim, neka se ne boje. Njihovi bedni životi su im najveća kazna. Što se mene tiče, svakom od njih mogu da kupim po jedno sedlo da ih manje boli kada ih jašu." ("Svet")

KRISTIJAN GOLUBOVIĆ,

osuđen je u Prvom opštinskom sudu u Beogradu na godinu i po zatvora zbog pokušaja iznude. Sudskom veću se obratio rečima: "Posle deset godina došao sam iz strane zemlje da se objašnjavam oko nekog šamara. S kriminalom sam završio, iako to nekome zvuči smešno. Znojim se u zatvoru na 59 stepeni bez razloga. Hoću da živim normalno, jer više nisam džabalebaroš i mangup i vucaram se po zatvoru." ("Politika")

"Možda sam nekada bio kriminalac, sada pokušavam da to ostavim za sobom, ali mi se ne ukazuje šansa da živim normalno." (B92)

NENAD ČANAK,

predsednik skupštine Vojvodine i lider Lige socijaldemokrata Vojvodine, rekao je da u medijima u Srbiji postoji "ogroman trend" da se "anuliraju" rezultati operacije "Sablja" i "relativizuju napori promena u društvu":

"Vraćaju se aveti koje su počele zadobijati smrtne udarce posle tragične pogibije premijera Zorana Đinđića. Sve se vraća jer su toj nemani posečeni nokti i izvađen pokoji zub, ali značajnije nije udaren nijedan vitalni organ."

Umesto nastavka borbe protiv kriminala, sada se "navodno otkrivaju" afere onih koji su nosioci borbe protiv organizovanog kriminala. Čanak se i zapitao zašto se stalno govori o ugroženosti novinara od političara, a ne o ugroženosti političara od novinara: "Novinarska profesija nije ostrvo u okeanu koji se zove Srbija, pa su i sva zagađenja koja su zahvatila Srbiju zahvatila i novinare." (B92)

EDIN HODŽIĆ

Istorijske leteće tufne

Novi dizajn je dinamičan, funkcionalan, atraktivan, pomalo neobičan, ali utoliko lakši za pamćenje. Označava prekretnicu, nešto sasvim novo, ali uz zadržavanje imena JAT upravo je kombinacija koja nam je potrebna", kaže Branislav Novčić, pomoćnik generalnog direktora JAT-a za marketing

Već duže vreme JAT prolazi kroz ozbiljne promene, gde je privatizacija ove objektivno i simbolički važne nacionalne kompanije samo jedan od unutrašnjih procesa i, konačno, katalizator.

"Na listi prioriteta je modernizacija na svim nivoima, restrukturiranje Kompanije, regionalna integracija, obnavljanje flote i uvećanje prihoda. Vrednost ovih poslova u narednim godinama iznosi skoro milijardu dolara i svakako spada u najveće poslove u regionu", objavio je nedavno Branislav Novčić, pomoćnik generalnog direktora JAT-a za marketing.

Negde na tragu najavljene "suštinske promene" izabran je i novi znak i logotip kompanije JAT. Novi vizuelni identitet jedne od najstarijih avio-kompanija u Evropi (postoji 76 godina) jeste "istorijska odluka" i hrabar potez u borbi sa konkurencijom. Činjenica je zapravo da je rukovodstvu JAT-a malo šta drugo preostalo, budući da su jasno opredeljeni za "hvatanje koraka sa svetskim i evropskim standardima". Poslednjih godina i najmanje kompanije u Evropi i u okruženju angažuju vrhunske dizajnere za kreiranje brenda, odeće stjuardesa, kao i za medijske promocije.

JAT se opredelio za znak i logotip koji će simbolizovati potrebu za promenom i taj "interni marketing" je korak ka temeljnom prestrukturiranju i Kompanije i strategije poslovanja.

"Novi znak JAT-a najbolje oslikava sve pomenuto. Novi dizajn je dinamičan, funkcionalan, atraktivan, pomalo neobičan, ali utoliko lakši za pamćenje. Označava prekretnicu, nešto sasvim novo, ali uz zadržavanje imena JAT upravo je kombinacija koja nam je potrebna", Novčićev je komentar.

JatAirways

Za početak, repove naših aviona preplaviće plave tačke i među njima i jedna crvena. One simbolički treba da znače: "Hoću da se vozim JAT-om i tačka!" Kompanija će promenom logotipa dobiti "ime i prezime" u dve boje – crveno "JAT" na koje će se pridodati plavo "Airways"; taj je dizajnerski predlog posebno "potrefio" želju rukovodstva kompanije. Nova rešenja znaka i logotipa zapravo su kombinacija dva dizajnerska rada, budući da nijedan od 622 rada pristigla na raspisani konkurs nije odgovarao u celosti. Tako je logotip rešenje Darka Miladinovića a imidž Eduarda Čehovina, dizajnera iz studija Kontrapunkt i Armada iz Ljubljane.

Interesantno je da su za dvadesetak dana konkursa za novi vizuelni identitet JAT-a pristigli radovi 333 autora zaista iz celog sveta – SAD, Kanade, Velike Britanije, Nemačke, Italije, Ujedinjenih Arapskih Emirata, Hongkonga, Norveške, Makedonije, Hrvatske.

"Zahtev da se pobegne od skraćenice bio je težak zadatak", izjavio je nagrađeni Eduard Čehovin. On je u tandemu sa Darkom Miladinovićem JAT-u ponudio nekoliko rešenja od kojih su iz dva rada izabrani odgovarajući. Čehovin kaže da im je ovo prvi posao sa avio-kompanijama, te da su se dosta pripremali za rad analizirajući obeležja drugih avio-kompanija.

"Naša želja je da se ovaj projekat u potpunosti izvede ne samo na trupu i repu letelica već i na opremi osoblja, na kabinama, poslovnicama, sve do šoljica za kafu koja se služi putnicima. Obojica ćemo biti srećni kada bilo gde u svetu vidimo avion JATAIRWAYS-a i naš rad", dodao je partner iz dizajnerskog tima Darko Miladinović.

Kako su "jatovci" objasnili, novi imidž će se u Kompaniju uvoditi postepeno.

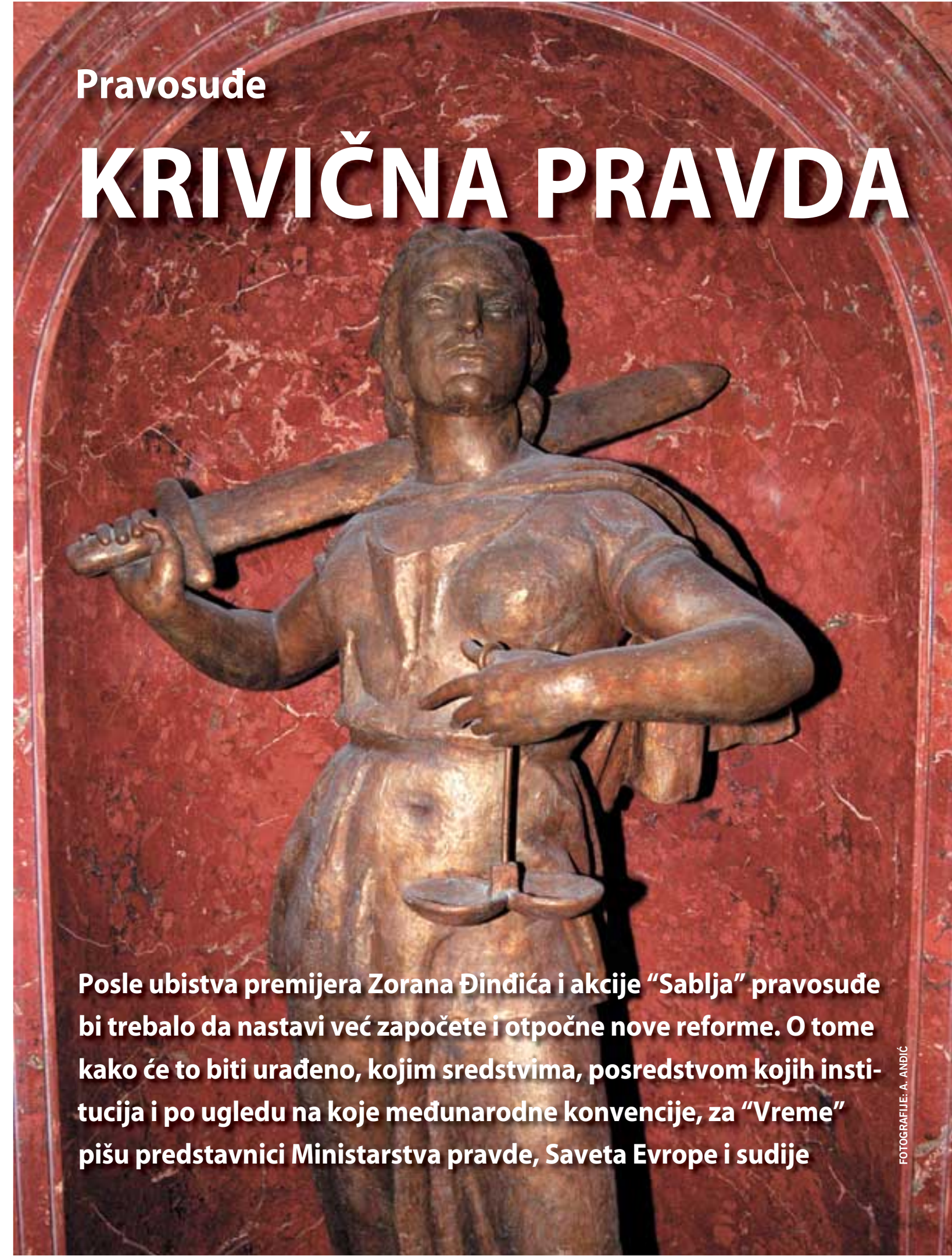
"To je dugoročan proces i, po stručnim procenama, u Kompaniji treba promeniti i standardizovati gotovo 300 stvari", rečeno je.

Novi vizuelni identitet ova kompanija predstaviće na koncertu Hosea Karerasa 17. juna u Centru "Sava", kojim će JAT obeležiti sto godina civilne avijacije u svetu. ■

JELENA GRUJIĆ

Pravosuđe

KRIVIČNA PRAVDA

Posle ubistva premijera Zorana Đinđića i akcije "Sablja" pravosuđe bi trebalo da nastavi već započete i otpočne nove reforme. O tome kako će to biti urađeno, kojim sredstvima, posredstvom kojih institucija i po ugledu na koje međunarodne konvencije, za "Vreme" pišu predstavnici Ministarstva pravde, Saveta Evrope i sudije

FOTOGRAFIJE: A. ANĐIĆ

MR SILVIJA PANOVIĆ-ĐURIĆ,
pravni savetnik,
Savet Evrope, kancelarija u Beogradu

Zaštita svedoka

Suština problema zaštite svedoka u vezi je s nužnošću konstantnog balansiranja dva interesa – prava odbrane okrivljenog, koje je jedno od osnovnih prava garantovanih Evropskom konvencijom i elementarnih prava svedoka, poput prava na život, slobodu i bezbednost ličnosti

Preporuke Saveta Evrope koje su od značaja za relevantna pitanja zaštite svedoka, ne odnose se na taksativno navedena pravila, već samo na konkretne slučajeve – organizovani kriminal, zatvorene društvene grupe, nasilje u porodici, te se stoga ove preporuke mogu primenjivati na sve, odnosno u svim slučajevima u kojima se javlja potreba zaštite svedoka. Isto se može primeniti i na Izveštaj o zaštiti svedoka Komiteta eksperata za krivičnopravne i kriminološke aspekte organizovanog kriminala, u kome je, u nekoliko navrata, naglašeno da je predmet analize zaštita svedoka koji su spremni da "svedoče protiv lica osumnjičenih za organizovani kriminal ili *za drugu vrstu izuzetno ozbiljnih/teških krivičnih dela"*. Takođe, ne treba zanemariti razliku između žrtve-svedoka i svedoka.

BALANSIRANJE: Suština problema zaštite svedoka u vezi je s nužnošću konstantnog balansiranja dva interesa – prava odbrane okrivljenog, koje je jedno od osnovnih prava garantovanih Evropskom konvencijom (članom 6) i elementarnih prava svedoka, poput prava na život, slobodu i bezbednost ličnosti. U presudi *Doorson protiv Holandije*, Evropski sud za ljudska prava zauzeo je stav da, iako se u "članu 6. Konvencije eksplicite ne zahteva da

PREPORUKE: Evropski sud za ljudska prava

interesi svedoka i/ili žrtve-svedoka budu uzeti u obzir... da su ti interesi (svedoka) zaštićeni drugim odredbama Konvencije", pre svega članovima 2 i 8, i da su stoga "države ugovornice dužne da svoje krivične postupke tako organizuju da interesi svedoka ne budu neopravdano ugroženi". Činjenica je da Evropski sud sve ekstenzivnije tumači član 2 – pravo na život. Od države se pritom zahteva da dokaže da je sprovela temeljnu istragu u slučaju gubitka života; ako to ne uspe smatra se da je povređen član 2. Osim toga, pravo na zatvorene, *in camera* sesije i na tajnost ličnih podataka podvode se pod zaštitu garantovanu članom 8 Konvencije. Gotovo u svim krivičnim postupcima država članica Saveta Evrope predviđeno je pravo na isključenje javnosti sa suđenja; u istom smislu i značenju, ovo pravo poznaje i garantuje i naš Zakon o krivičnom postupku.

U Preporuci (97) 13 Saveta Evrope koja se odnosi na zastrašivanje svedoka i prava odbrane naglašeno je da se ne sme dopustiti da usled "obeshrabrenosti svedoka da svedoče istinito i slobodno" bude doveden u pitanje sistem krivične pravde; naravno, ne sme se zanemariti da pored ove postoje i brojne druge relevantne preporuke Saveta Evrope, npr. Preporuka (85) 11 koja se odnosi na položaj žrtve u sistemu krivičnog prava i postupka a koja takođe predlaže posebnu/specijalnu zaštitu svedoka. Stoga je preporučeno (u Preporuci (97) 13) da države članice u svoje pravne sisteme ugrade specifične mere zaštite svedoka. Takođe, treba imati u vidu da je pojam svedoka izuzetno široko definisan. Time je izbegnuta opasnost, predočena u izveštaju koji je Škotska uradila o pitanju zaštite svedoka, da usled suviše krute kategorizacije neke kategorije, lica kojima je zaštita potrebna neopravdano ostanu izvan sistema zaštite ili da se *a priori* pretpostavi potreba zaštite samo usled povezanosti sa organizovanom kriminalnom grupom. Svedok, prema definiciji sadržanoj u

Počelo se sa sakrivanjem identiteta lica zaposlenih u službama zaštite svedoka, zato što je praksa pokazala da se zastrašivanjem ovih lica nastoji doći do podataka o zaštićenim svedocima

Preporuci (97)13, jeste "svako ko... raspolaže sa/ poseduje informacije od značaja/relevantne za krivični postupak. Ova definicija obuhvata i veštake i prevodioce". Eksperti Saveta Evrope, na Okruglom stolu posvećenom specijalnim istražnim merama, održanom u Beogradu, u septembru 2002, ukazali su na novi pravac u zemljama Zapadne Evrope koje imaju razvijene sisteme zaštite svedoka. Naime, počelo se sa zaštitom/ sakrivanjem identiteta lica zaposlenih u službama zaštite svedoka, zato što je praksa pokazala da se pritiskom/ zastrašivanjem ovih lica nastoji doći do podataka o zaštićenim svedocima.

Preporuka sadrži niz opštih principa: zaštitu svedoka, zavisno od konkretnog slučaja treba obezbediti pre, tokom i/ili posle suđenja; potrebno je obezbediti alternativne metode davanja iskaza (npr. iz posebne prostorije, uz isključenje javnosti, korišćenjem uređaja za iskrivljenje lika i/ili glasa); omogućiti korišćenje izjava svedoka datih u predsudskom postupku ukoliko svedok ne može da se pojavi na suđenju ili bi to bilo opasno po njega ili članove njegove porodice. Međutim, konstantno se u Preporuci naglašava neophodnost zaštite prava okrivljenog uopšte, a pre svega prava okrivljenog da osporava dokaze.

ANONIMNI SVEDOCI: Interesantno je da je Preporukom obuhvaćeno i pitanje anonimnih svedoka, tj. svedoka čiji identitet ostaje skriven/nepoznat okrivljenom. Zahteva se da to bude: izuzetna mera, da postoji posebna zakonom predviđena tzv. verifikaciona procedura, da branilac/okrivljeni može osporavati kako potrebu anonimnosti svedoka tako i kredibilnost njegovog iskaza. Takođe, presuda ne sme biti zasnovana samo ili pretežno na iskazu takvog svedoka. Preporuka posebno reguliše status svedoka-saradnika, odnosno lica kojima ili preti optuženje ili su već osuđena, a koja organima pravosuđa pruže relevantne informacije. Pre svega predlaže se mogućnost i njihovog uključenja u program zaštite svedoka, a takođe i mogućnost posebnog/povoljnijeg režima izdržavanja kazne zatvora.

Evropski sud je u već pomenutoj presudi *Doorson protiv Holandije*, utvrdio da nije povređen član 6 – pravo na pravično suđenje, time što su u postupku korišćeni iskazi anonimnih svedoka. Sud je pošao od činjenice da je identitet oba anonimna svedoka bio poznat istražnom sudiji, da je on pre nego što ih je prezentovao na suđenju preduzeo potrebne mere radi provere iskaza svedoka, kao i od toga da presuda nije bila zasnovana samo na iskazima ovih svedoka. Mali broj evropskih država poznaje institut anonimnog svedoka, npr. Holandija i Ciriški kanton Švajcarske, ali se i u ovim državama anonimni svedoci koriste samo u izuzetnim slučajevima, uz neophodnost ispunjenja brojnih uslova/ preduslova. Međutim, i pored toga što pravo takvu mogućnost predviđa, tome se ne pribegava često, pre svega zato što se može desiti da ključni delovi iskaza moraju biti izostavljeni iz zapisnika (radi zaštite svedoka), usled čega samo svedočenje postaje manje vredno kao dokaz.

Pored preporuka Saveta Evrope, treba imati u vidu kako Izveštaj o zaštiti svedoka koji je 1999. godine priredio Komitet eksperata za krivičnopravne i kriminološke aspekte organizovanog kriminala (inače osnovan 1997. godine) tako i studiju o merama zaštite svedoka koja je izrađena na osnovu analize zakonodavstva i prakse u 22 države članice Saveta Evrope devedesetih godina. Izveštaj o zaštiti svedoka koristio je kao polaznu premisu potrebu iznalaženja modela zaštite svedoka koji bi bio prihvatljiv/ adekvatan za veći broj država članica. Problem je, naravno, što zaštita svedoka zahteva balansiranje brojnih aspekata/ segemenata i to u najrazličtijim situacijama, usled čega je bilo potrebno posmatrati solucije od slučaja do slučaja i pri tome stalno imati u vidu da rigidni/ krut sistem pravila nije prihvatljiv. Izveštaj se zasniva na sistemima zaštite tri države članice; kad god se rade tzv. *best practice* studije države čije se zakonodavstvo i praksa analiziraju, predmet studije ostaje neimenovan. Inače, dve države ove programe zaštite primenjuju preko deset godina, a jedna preko tri godine. Intencija je bila da se, kroz detaljan prikaz stanja, državama članicama ostavi više prostora za implementaciju, koja bi odgovarala njihovoj tradiciji i pravnim sistemima.

Osnovna poruka Izveštaja jeste da upravo interes pravičnosti suđenja zahteva zaštitu svedoka. Tek se garantovanjem/ zaštitom prava i svedoka odista poštuje interes za pravičnom i delotvornom krivičnom pravdom. Ako bi svedoci bili nevoljni/nespremni da svedoče slobodno i istinito, usled pretnji/ prinude, krivičnopravni sistem ne bi mogao da funkcioniše, tačnije ne bi mogao da funkcioniše kao pravičan i delotvoran. Osim toga, ukoliko postoji pravom predviđena dužnost svedočenja, ona (dužnost) je prihvatljiva/opravdana samo ukoliko svedok ne mora da strepi za svoj i život svoje porodice/ bliskih lica.

Sve tri države obuhvaćene Izveštajem imaju različite sisteme uključenja svedoka u programe zaštite (posebni odbori, komisije ili sama služba zaštite), ali su u svima suštinski elementi na kojima se procena potrebe pružanja zaštite svedoku bazira na: prirodi/težini

krivičnog dela za koje se vodi postupak, ugroženost/opasnost za svedoka i/ili članove njegove porodice (zahteva se da postoje jasne naznake ozbiljne opasnosti), značaj samog svedočenja (da je reč o svedočenju koje je od suštinskog značaja za ishod postupka), pristanak svedoka i podobnosti svedoka za ulazak u program zaštite (procenjuju se psihološki, medicinski, društveni uslovi).

MERE ZAŠTITE: Suštinsko pitanje jeste kako zapravo zaštiti svedoka. Kako bi se izbegla ponavljanja, najbolje je relativno šematizovano ukazati na različite mere koje se koriste u programima zaštite svedoka imajući u vidu i Izveštaj i Studiju. Trajanje mera, kao i modaliteti primene, variraju od slučaja do slučaja. Nekada je svedoku zaštita potrebna samo do trenutka davanja izjave/svedočenja, nekada tokom čitavog postupka, pa i nakon njegovog okončanja. Stoga se redovno, u određenim intervalima vrši procena stepena opasnosti po svedoka.

Mere mogu obuhvatiti nadzor mesta prebivališta, fizičku zaštitu (telohranitelje), hitni privremeni premeštaj /preseljenje svedoka ili tzv. klasičnu policijsku zaštitu. U mere zaštite često se ubrajaju i pritvaranje/ uskraćivanje kaucije okrivljenom za koga postoji bojazan da će pretiti svedoku, zabrana napuštanja određenog mesta ili približavanja svedoku. Slede mere koje se koriste u predsudskom postupku i tokom suđenja: činjenje nedostupnim podataka na osnovu kojih je moguće utvrditi gde se svedok nalazi (npr. umesto adrese svedoka navodi se adresa policijske stanice, menja se broj telefona), alternativne metode davanja iskaza – iz posebne prostorije/ putem video-linka, korišćenjem uređaja za iskrivljenje lika i/ili glasa svedoka, omogućavanjem korišćenja izjava datih sudskim organima u predsudskom postupku bez pojavljivanja svedoka na suđenju. Krajnja mera je promena identita svedoka, koja je skopčana sa nizom pravnih i faktičkih problema u slučaju razvoda braka, izvršenja krivičnog dela, ostvarenja naslednih prava, jezičkih barijera, kulturoloških razlika. Pored ovih mera, u nekim državama, činjenica da je okrivljeni pretio svedoku predstavlja otežavajuću ili čak pooštravajuću okolnost kod izricanja kazne, dok u drugim postoji posebno krivično delo koje je po zaprećenoj kazni daleko teže od klasičnih krivičnih dela pretnje koje poznaju gotovo svi pravni sistemi.

Poseban tretman/ status imaju svedoci koji nisu očevici ili žrtve krivičnog dela, već saučesnici koji sarađuju sa pravosudnim organima. U većini država postoje striktna pravila o sudskoj nagodbi. Po pravilu, svedoku-saradniku kazna može biti smanjena najviše do jedne trećine. Osim toga, omogućava im se da kaznu izdržavaju po posebnom/ povoljnijem režimu, a nekada i sa izmenjenim ličnim podacima kako bi se izbegla odmazda. Iako troškovi nisu mali, neke od studija pokazale su da neretko prikrivene policijske operacije koštaju mnogo više a, osim toga, često su povezane sa brojnim problemima, npr. s otkrivanjem identiteta tajnog agenta (ne samo zato što njega/nju onemogućava da dalje radi već iziskuje i preduzimanje mera zaštite tog lica).

U nekim državama službe zaštite svedoka koriste neku vrstu Memoranduma o razumevanju, koji formalno ne predstavlja ugovor već više kodeks ponašanja svedoka. Pre potpisivanja, sa svedokom i, ako su i oni obuhvaćeni programom, članovima njegove/njene porodice, kao i advokatom, o sadržini ovog sporazuma raspravlja se do detalja. Najčešće sporazum sadrži potvrdu dobrovoljnosti uključivanja u program zaštite, činjenicu da dužina trajanja zaštite zavisi od procene rizika od strane službe za zaštitu svedoka, dužnost svedoka da se uzdrži od svake aktivnosti koja može povećati rizik, dužnost da lice u najkraćem roku potraži posao, uslove pod kojima će program zaštite prestati.

Na kraju, reč-dve o međunarodnoj saradnji u ovoj oblasti. Sve veća profesionalizacija i internacionalizacija kriminalnih organizacija zahteva da i programi zaštite svedoka budu organizovani na međunarodnom nivou kako bi bili delotvorniji. Većina agencija i službi za zaštitu svedoka u Evropi već sarađuje na neformalnim osnovama, pre svega kada je svedoka potrebno privremeno ili trajno izmestiti iz njegove države. Osim toga, treba imati u vidu da postoje brojne konvencije Saveta Evrope koje se bave međunarodnom saradnjom država u krivičnopravnoj oblasti – od ekstradicije do uzajamne pravne pomoći, prenosa/ preuzimanja postupka, izvršenja krivičnih sankcija sa opštom tendencijom ostvarenja najšire moguće saradnje i to uz prevazilaženje formalizma kad god je to u funkciji što efikasnijeg suprotstavljanja kriminalitetu, kakva je i oblast zaštite svedoka. Balans suprotstavljenih interesa, svedoka i okrivljenog, teško je postići, ali postojanje Evropskog suda za ljudska prava, čini se, može barem ponekad olakšati donošenje odluke, ako se ima u vidu da se okrivljeni koji smatra da mu je pravo na pravično suđenje povređeno može obratiti Sudu, a da se, ako se suviše dugo čeka sa zaštitom svedoka, može desiti da to više nije ni moguće ni potrebno, jer svedoka ili nema ili jednostavno više ne želi da svedoči. ■

FOTO STUDIO "KLIK"

Olivera Jelkić,
savetnik ministra pravde

Zatvori u Srbiji – od nasleđa do reformi

U Srbiji postoji dvadeset osam ustanova za izvršenje krivičnih sankcija, različitih veličina i nadležnosti. U njima trenutno ima preko osam hiljada osuđenih i pritvorenih lica. Uprava za izvršenje krivičnih sankcija, koja je deo Ministarstva pravde Republike Srbije, nadležna je za pravilno funkcionisanje ovih ustanova o čemu se brine preko tri hiljade zaposlenih.

Najveći broj ustanova čine okružni zatvori, čiji je osnovni zadatak da čuvaju pritvorena lica. Nadležnost nad tim licima, u momentu dok borave u pritvoru, u rukama je pravosudnih organa, dok osoblje zatvora predstavlja izvesnu vrstu servisa. Režim boravka lica u pritvorima regulisan je Pravilnikom o kućnom redu i sadrži niz specifičnosti u odnosu na slične akte koji regulišu režim života u zatvorima.

Okružni zatvor u Beogradu ima najveći kapacitet, dok ostali okružni zatvori uglavnom prate lokaciju okružnih sudova na teritoriji Srbije i imaju kapacitet prilagođen teritoriji suda koji pokrivaju. U ovim ustanovama nalazi se i manji broj lica osuđenih na kratke kazne zatvora. Pored okružnih zatvora, u Srbiji postoji jedan zatvor za meloletna lica koji se nalazi u Valjevu, kao i Vaspitno popravni dom, smešten u Kruševcu. Ove ustanove se znatno razlikuju od ostalih, kako po specifičnom režimu i programu rada, prilagođenom štićenicima, tako i po uslovima u kojima oni borave. Kazneno popravni zavod za žene nalazi se u Požarevcu, gde kaznu zatvora izdržavaju žene sa cele teritorije Srbije. Pored toga, svi zatvori ispunjavaju zakonom predviđene uslove za smeštaj lica ženskog pola u istražnim odeljenjima.

Kazneno popravni dom bolnica nalazi se u Beogradu. To je specijalizovana medicinska ustanova u kojoj se primenjuju mere obaveznog psihijatrijskog lečenja, kao i mere obaveznog lečenja narkomana i zavisnika od alkohola. Ova ustanova ima posebno odeljenje za žene, kojima je izrečena mera obaveznog lečenja. KPD bolnica zbrinjava i sva lica koja su na izdržavanju kazne zatvora ili se nalaze u pritvoru bilo koje ustanove na teritoriji Republike Srbije. Na kraju, tri kazneno-popravna zavoda koja čuvaju najveći broj lica koja se nalaze na izdržavanju kazne zatvora su Sremska Mitrovica, Niš i Požarevac. Trenutno u Srbiji kaznu zatvora izdržava nešto manje od sto stranih državljana, koji su smešteni u Kazneno popravnom zavodu u Sremskoj Mitrovici.

U poslednje dve godine Uprava za izvršenje krivičnih sankcija srela se sa nizom problema, počev od nasleđa u vidu zatečenih enormnih dugovanja, neprikladnih i zastarelih objekata do nasleđene prakse, koja je izazvala brigu i reakcije međunarodne zajednice. Radi promene zatečene prakse i uspostavljanja vladavine prava, sa akcentom na implementaciju ljudskih prava i njihovo poštovanje, Ministarstvo pravde Republike Srbije pokrenulo je proces reforme zatvora. Ovaj proces se odvija uz konsultacije i prisustvo OSCE-ovih misija u Srbiji i Crnoj Gori, kao i Saveta Evrope. Takođe, prisutne su i druge međunarodne organizacije koje se bave ovom oblašću. One periodično vrše monitoring u našim ustanovama, po sopstvenom izboru, o čemu daju iscrpne izveštaje. S tim u vezi, u decembru 2001. u Strazburu je formiran Upravni odbor za reformu zatvora u Srbiji, koji sačinjavaju predstavnici Saveta Evrope, OSCE-a, ODIHR-a i, naravno, Ministarstva pravde Republike Srbije. Ovo telo je, tokom svojih redovnih zasedanja, formiralo sedam radnih grupa, koje se bave različitim pitanjima zatvora, osoblja u zatvorima, kao i osuđenih lica, njihovog tretmana i poštovanja ljudskih prava.

U tom smislu, Ministarstvo pravde formiralo je Centar za reforme zatvora, koji je izrastao iz aktivnosti ovog Upravnog odbora. Centar još ima potrebu za asistencijom ovog tela i stručnom pomoći navedenih organizacija. U okviru Centra za reforme zatvora, u novembru 2002. počeo je proces edukacije zatvorskog osoblja u Srbiji, koji je i sada u toku. Ovim procesom biće obuhvaćeni svi zaposleni u ustanovama

za izvršenje krivičnih sankcija. Trenutno je u toku obuka stražara iz oblasti ljudskih prava u zatvorima i njihove implementacije, kao i obuka upravnika zatvora i njihovih zamenika, na temu "Menadžment u zatvorima". Takođe, u planu je osnivanje škole, odnosno Akademije za zatvorsko osoblje, po ugledu na slične ustanove u svetu, koja bi u budućnosti davala visoko školovan kadar, lišen predrasuda i nasleđa iz prošlosti. Ovim promenama, zatvorsko osoblje će, pored znanja i nove prakse, steći nov, znatno viši status na društvenoj lestvici. Pored toga, Ministarstvo pravde planira rekonstrukciju postojećih kapaciteta zatvorskih objekata, u skladu s preporukama međunarodne zajednice, kao bi se naš sistem za izvršenje krivičnih sankcija potpuno mogao uklopiti u svetske tokove. Za to su, međutim, potrebna znatna materijalna sredstva, jer je većina ustanova građena krajem XIX i početkom XX veka. Za početak, rekonstruisani su objekti u Požarevcu i Nišu, koji su oštećeni u požaru tokom pobune osuđenika u novembru 2000. godine, dok se planira rekonstrukcija spaljenog paviljona u Sremskoj Mitrovici, kao i izgradnja novog objekta sa specijalnim uslovima i posebnim sistemom obezbeđenja namenjenog najopasnijim počiniocima teških krivičnih dela. Izmenom Krivičnog zakona Republike Srbije i ukidanjem smrtne kazne, kao i novim zakonskim odredbama o sankcionisanju krivičnih dela iz domena organizovanog kriminala, te procesuiranjem krivičnih postupaka za ratne zločine, ustanove za izvršenje krivičnih sankcija suočavaju se s novim problemom, a to je izvršenje tzv. dugih kazni. U tom smeru se preduzimaju koraci u vidu prilagođavanja infrastrukture, kao i obuka osoblja zatvora, kako bi stručno i bezbedno obavljali nove zadatke i uspešno rešavali sve nepoznanice koje sa sobom donose promene i novine u ovoj oblasti. S tim u vezi Ministarstvo pravde Republike Srbije u saradnji sa OSCE-om i Savetom Evrope organizuje seminare i partnerske projekte, odnosno trajniju saradnju određene ustanove u Srbiji sa sličnom u nekoj evropskoj državi, radi razmene ideja i iskustava.

Sve ove promene Ministarstvo pravde propratilo je adekvatnom legislativom. No, ono što nam svakako predstoji jeste rad na Zakonu o izvršenju krivičnih sankcija Republike Srbije. Za to su se stekli svi uslovi nakon izmena u krivičom zakonodavstvu, donošenjem Krivičnog zakonika Republike Srbije, kao i Zakona o krivičnom postupku, čije izmene mora propratiti novi zakon o izvršenju krivičnih sankcija. Uprava za izvršenje krivičnih sankcija, kao deo Ministarstva pravde Republike Srbije, u vreme vanrednog stanja položila je ispit, praćen oštrim okom eksperata međunarodne zajednice. Situacija u kojoj je broj zatvorenih ili pritvorenih lica u jednoj zemlji u toku nekoliko dana gotovo udvostručen predstavlja izazov i ispit s kojim bi se teško izborile i zemlje s višim normama i većim standardom od Srbije.

Izveštaji komisije stručnjaka međunarodne zajednice siguran su dokaz da se Ministarstvo pravde Republike Srbije, kada je u pitanju Uprava za izvršenje krivičnih sankcija, nalazi sasvim blizu svog cilja, a to je potpuna usklađenost sa svim preporukama i prohtevima međunarodne zajednice kako na području propisa tako i u praksi. ■

NAJVEĆI KAPACITET: Okružni zatvor u Beogradu

Bruno Vekarić,
sekretar Ministarstva pravde

Strategija investicija

ZATEČENO STANJE: Kada je vlada dr Zorana Đinđića prionula na posao u februaru 2001. godine, u Ministarstvu pravde i lokalne samouprave zatečeno je haotično stanje sa puno nepravilnosti i nelogičnosti. Pravosuđu su "u nasleđe" ostavljeni haos i dugovi od 350 miliona dinara i to je bila startna pozicija s kojom je nova, znatno podmlađena ekipa Ministarstva pravde morala da se suoči. Kada se tome dodaju stari kadrovi koji su gledali kako da sklone pojedine predmete, a ne kako da pomognu da se reše problemi, zatim dodela 486 stanova i stambenih kredita bez valjanih kriterijuma i stalna oskudica sredstava u zatvorima, usled oktobarskih pobuna, može se videti koliko je zatečena situacija bila teška i delikatna.

DANAS: Navedeni dugovi su ili sanirani ili reprogramirani, u Ministarstvo su došli novi nekompromitovani kadrovi, a zatvori su postepenom intervencijom iz budžeta Srbije obnovljeni.

Materijalna situacija i investicioni kapaciteti pravosuđa ostali su, nažalost, i dalje loši. Upravo usled tih teškoća, jedan od najprioritetnijih zadataka – intenzivna kompjuterizacija pravosuđa Srbije – ostvaren je tek nakon dve godine, posle intenzivne obuke svih kadrova u pravosuđu koju je sprovodio Sektor za informacionu tehnologiju Ministarstva pravde. Danas se može reći da je počelo informatičko opismenjavanje ljudi u pravosuđu, u organima za prekršaje i ustanovama za izvršenje zavodskih sankcija Srbije.

U zatvorima je Ministarstvo pravde krenulo sa investiranjem u ljude, pa je započela intenzivna edukacija kadrova ustanova podsredstvom OEBS-a. U toku je obezbeđivanje boljih sigurnosnih sistema u zatvorima, delimično podrškom iz inostranstva, delimično sopstvenim sredstvima. Reč je, pre svega, o lokatorima za mobilne telefone i drugim sigurnosnim sredstvima koja će onemogućiti bekstvo ili zloupotrebe u samim ustanovama za izvršenje zavodskih sankcija.

Investiciona strategija bazira se na rekonstrukciji najfrekventnihjih sudova u Srbiji, pre svega Palate pravde i IV opštinskog suda u Beogradu, budućih apelacionih sudova u Nišu, Novom Sadu, Kragujevcu i Beogradu, Trgovinskom i Višem trgovinskom sudu u Beogradu, kao i više manjih sudova u unutrašnjosti Srbije. Obavljena je prva od tri nabavke vozila za pravosudne organe a planira se i prodaja svih vozila na javnoj licitaciji – reč je o vozilima starijim od deset godina čije održavanje mnogo košta i koja uglavnom ne izlaze iz garaža. Posebno je značajna činjenica da će se na ovaj način ojačati efikasnost i vratiti dostojanstvo sudovima i pravosudnim organima, kao i znatno smanjiti problemi u istrazi i na dežurstvima koje su imali tužioci i sudije prilikom obavljanja svog posla.

Sumirajući, može se reći da se investiciona strategija Ministarstva pravde u periodu 2001–2004. godine sastoji u:

Radmila Dragičević-Dičić,
sudija Okružnog suda u Beogradu

Pretpostavka nevinosti

U vreme kada se sprovodi borba protiv organizovanog kriminala u Srbiji, nije na odmet podsetiti se nekih obaveza, kako države i njenih organa, pa i sudova, tako i lica koja predstavljaju ove organe. Nesumnjiva je obaveza države i svih koji se bave sprovođenjem pravde da obezbede da se krivična dela otkriju, istraže, da se krivično gone, osude i kazne počinioci krivičnih dela, kao i da se spreči činjenje krivičnih dela. U tome je podjednako važno učešće sve tri vlasti, a najizraženija je uloga policije, tužilaštva i sudstva.

Borba protiv organizovanog kriminala, koja je teška i zahtevna, mora se voditi tako da se istovremeno podržava vladavina prava, obezbedi efikasno sprovođenje pravde i očuva integritet sudskog postupka. Sve ovo najbolje se postiže doslednom primenom i poštovanjem Ustava Republike Srbije, Zakonika o krivičnom postupku, Osnovnog krivičnog zakona, Krivičnog zakona Republike Srbije, te svakako i Povelje o ljudskim i manjinskim pravima i građanskim slobodama, koju je usvojila Narodna skupština Republike Srbije i Skupština Republike Crne Gore, na sednicama od 26.02.2003. godine i Savezna skupština na sednicama Veća građana i Veća republika od 28.02.2003. godine, kao i Evropske konvencije o ljudskim pravima. Ulaskom u Savet evrope konstituisana je i obaveza naše države da obezbedi zaštitu ljudskih prava, garantovanih Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, što u praksi podrazumeva zakonodavstvo usaglašeno sa ovom Konvencijom, dostupnost pravdi i obezbeđenje svih sredstava neophodnih za funkcionisanje efikasnog pravosuđa i

– 2001 – saniranje i reprogramiranje dugova iz prethodnog perioda;

– 2002 – poboljšanje materijalnog položaja sudija i tužilaca;

– 2003 – poboljšanje materijalnih uslova rada zaposlenih, poboljšanje materijalnog položaja sudske uprave i ostalih zaposlenih u pravosudnim organima i organima za prekršaje;

– 2004 – rešavanje stambenih problema zaposlenih.

Kao što je istaknuto na početku, posebno je značajna rekonstrukcija Palate pravde i IV opštinskog suda u Beogradu. Naime, u Srbiji se trenutno vodi preko 250.000 sudskih sporova, za čiji je ishod zainteresovano više od dva miliona ljudi. Od tog broja, 40 odsto prođe kroz Palatu pravde u Beogradu i IV opštinski sud u Zemunu, kao jedini sud na teritoriji Beograda koji se bavi izvršenjima. Kroz ova dva suda godišnje prođe oko million ljudi. Obaveza izvršne vlasti jeste upravo da obezbedi građanima Srbije korektne uslove da prilikom rešavanja svojih problema što manje svog vremena troše u redovima, čekaonicama i slično. Ovakav vid investicija će to omogućiti.

Veoma je važno da se Ministarstvo pravde decentralizuje i omogući samim organima-potrošačima, uz rigorozniju kontrolu, da samostalno ili preko Uprave za zajedničke poslove republičkih organa, koja ima kadrovske potencijale za ovako delikatne poslove, realizuju gotovo sve javne nabavke. Tako je već delimično urađeno u oblasti javnih nabavki za sudove. Ministarstvo pravde nema ni kadrovske ni materijalne mogućnosti da se time bavi, osim u izuzetnim slučajevima.

NOVINE: Veliki izazov Vladi Republike Srbije u jeku borbe protiv organizovanog kriminala bilo je obezbeđenje adekvatnih uslova za rad Posebog odeljenja okružnog tužilaštva i okružnog suda u Beogradu, kao i odeljenja specijalnog tužioca za organizovani kriminal i ratne zločine. Zadatak da se obezbede 4000m² neophodnog prostora za ove namene, priprema procesa od najvećeg rizika, maksimalan stepen sigurnosti objekta i zaposlenih, kao i optuženih lica, realizovan je za nepuna dva meseca.

Zahvaljujući timskom radu, razumevanju Ministarstva odbrane Srbije i Crne Gore, efikasnom i pravovremenom dejstvu Uprave za zajedničke poslove republičkih organa, Ministarstvu unutrašnjih poslova i Ministarstvu finansija koje je pratilo potrebe Ministarstva pravde Republike Srbije, ovo ministarstvo uspelo je da ostvari sve postavljene ciljeve. Krajem juna ove godine biće stavljeni u funkciju nova zgrada, pritvorska jedinica, sudnice, kancelarije i sigurnosni sistemi, i obezbediće se adekvatni uslovi za rad i bezednost zaposlenih, a materijalni uslovi za zaposlene u ovim odeljenjima već su obezbeđeni.

Ministarstvo pravde očekuje veliku pomoć američke vlade, koja će preko organizacije USAID izdvojiti pomoć od 870.000 USD za podršku ovih odeljenja. Prva grupa američkih stručnjaka provela je više od mesec dana sa ekspertima iz Ministarstva pravde Republike Srbije i konkretizovala njihove zahteve za podršku koju su dogovorili ministar pravde dr Vladan Batić i ambasador SAD u Beogradu Viljem Montgomeri. ■

U Srbiji se trenutno vodi preko 250.000 sudskih sporova, za čiji je ishod zainteresovano više od dva miliona ljudi. Od tog broja, 40 odsto prođe kroz Palatu pravde u Beogradu i IV opštinski sud u Zemunu

pravičnog suđenja. Evropska konvencija o ljudskim pravima i Povelja o ljudskim i manjinskim pravima i građanskim slobodama naše državne zajednice, koja i jeste dragoceni rezultat našeg ulaska u Savet Evrope i prihvatanja evropskih konvencija i standarda, sadrže i grupaciju prava vezanih za sprovođenje pravde u delo. To su pravo na slobodu i bezbednost, koje reguliše zakonitost pritvora i osnove za zakonito lišavanje slobode, kao i procesnu zaštitu lica lišenih slobode, te pravo na pravično suđenje, kojim se reguliše pitanje pristupa sudu i garantuju mere i uslovi za obezbeđenje pravičnog suđenja pred nezavisnim i nepristrasnim sudom. U ovu grupu prava spadaju i pravo na žalbu i obeštećenje za pogrešnu sudsku odluku.

U okviru prava na pravično suđenje značajno je istaći načelo pretpostavke nevinosti. Ovo načelo sadržano je i u domaćem zakonodavstvu i u Povelji o ljudskim i manjinskim pravima i građanskim slobodama. Tako Ustav RS, kao i dosadašnji Ustav SRJ navode da niko ne može biti smatran krivim za krivično delo dok to ne bude utvrđeno pravosnažnom odlukom suda. Ovakva odredba je sadržana i u čl. 3 st. 1. Zakonika o krivičnom postupku, dok stav 2 ovog člana navodi sledeće: "Državni organi, sredstva javnog obaveštavanja, udruženja građana, javne ličnosti i druga lica dužni su da se pridržavaju pravila iz stava 1 ovog člana i da svojim javnim izjavama o krivičnom postupku koji je u toku ne vređaju druga pravila postupka, prava okrivljenog i oštećenog i načelo sudske nezavisnosti."

Povelja o ljudskim i manjinskim pravima i građanskim slobodama u čl. 19 navodi: "Svako je nevin, dok se njegova krivica za krivično delo ne utvrdi pravosnažnom odlukom suda." Sličnu, takozvanu pozitivnu definiciju pretpostavke nevinosti sadrži i čl. 6 st. 2 Evropske konvencije o ljudskim pravima koji kaže da se svako ko je optužen za krivično delo smatra nevinim, sve

Nataša Rašić,
direktor Pravosudnog centra za obuku i stručno usavršavanje

Edukacija u krivičnopravnoj oblasti

Pravosudni centar za obuku i stručno usavršavanje je za pripremu programa edukacije u krivičnopravnoj oblasti formirao dve radne grupe, jednu za sudije krivičare i drugu za tužioce. Radnu grupu za sudije činilo je četvoro iskusnih sudija iz Vrhovnog suda Srbije i okružnih sudova Beograd i Kragujevac. U radnu grupu koja je osmislila program za tužioce ušli su republički javni tužilac, okružni tužilac iz Užica i tužilac Prvog opštinskog javnog tužilaštva Beograd. Obe radne grupe su sačinile programe koji su neophodni za stručno usavršavanje u oblasti koja je najzahtevnija i najizloženija sudu javnosti. Od septembra 2002. godine ti programi se ostvaruju po planiranom rasporedu.

Stručno usavršavanje sudija krivičara

Program za sudije se realizuje kao redovan, obavezan za sve do tri godine sudijskog iskustva i specijalistički za sudije sa dužim stažom.

Redovni program su prošle sve mlade sudije iz Srbije podeljene po regionalnom principu u četiri grupe. U prvoj su bile sudije iz Beograda i okolnih gradova, u drugoj iz Vojvodine, u trećoj iz centralne Srbije i u četvrtoj sa juga Republike. U regionima u kojima je njihov broj bio manji od 35, grupe su dopunjene stručnim saradnicima iz čijih redova će izvestan broj u budućnosti biti biran za sudije. Ukupno je bilo 146 polaznika i oni su sa sudijama Vrhovnog suda Srbije, kao predavačima, prošli teme iz materijalnog i procesnog prava kao što su: opšti pojam, biće

dok se ne dokaže njegova krivica na osnovu Zakona.

Načelo pretpostavke nevinosti je jedno od najstarijih načela krivičnog postupka i od izuzetne je važnosti da se primenjuje i poštuje u svim fazama krivičnog postupka, što znači i u fazi tzv. pretkrivičnog postupka koji se odvija pred organima unutrašnjih poslova i tužilaštava. Odgovornost za poštovanje ovog načela je pre svega obaveza sudova, ali i svih drugih državnih organa, dok je sve značajnija i odgovornost medija.

Napred citirana odredba člana 3 st. 2 Zakonika o krivičnom postupku je značajna novina i tačno određuje krug lica najodgovornijih za poštovanje pretpostavke nevinosti. Istovremeno, ona, za razliku od ranijih nedoumica oko tumačenja stava 1 navedenog člana 3 Zakona o krivičnom postupku, i upućuje na to da se radi o pretpostavci nevinosti kao širem pojmu, koji prevazilazi okvire samog krivičnog postupka i ne odnosi se samo na položaj osumnjičenog i okrivljenog u krivičnom postupku i činjenicu da on nije dužan da dokazuje svoju nevinost i da je obaveza dokazivanja optužbe na tužilaštvu kao i poštovanje načela "u sumnji povoljnije za optuženog" zbog čega je sud u slučaju sumnje dužan da postupa na način povoljniji za optuženog, pa i da donese oslobađajuću presudu ako nije dokazana krivična odgovornost, već uspostavlja šire tumačenje načela pretpostavke nevinosti i nesumnjivo ukazuje da se ono mora primenjivati od početka pretkrivičnog postupka, u fazi policijske istrage, kada se tek stavlja u izgled postojanje osnovane sumnje da je neko lice počinilo krivično delo. Ovako široko tumačenje ovog načela u svemu prihvata i Evropski sud za ljudska prava u Strazburu. Nedostatak sankcije za kršenje navedene odredbe Zakonika o krivičnom postupku je donekle nadoknađen donošenjem novog Zakona o javnom informisanju. Tako je i u ovom Zakonu u čl. 37 navedeno načelo pretpostavke nevinosti da se u javnom glasilu niko ne sme označiti učiniocem kakvog kažnjivog dela, odnosno oglasiti krivim ili odgovornim, pre pravosnažne odluke suda ili drugog nadležnog organa. U kaznenim odredbama ovog Zakona u čl. 95 st. 1 navedeno je da će se novčanom kaznom od 30.000 do 200.000 dinara kazniti za prekršaj odgovorni urednik javnog glasila, ako se u objavljenoj informaciji neko označi učiniocem kakvog kažnjivog dela, odnosno oglasi krivim ili odgovornim pre pravosnažne odluke suda ili drugog nadležnog organa. Nedostatak ovih odredbi je taj što ostavljaju mogućnost da i neki drugi nadležni organ može odlučivati o nečijoj krivičnoj odgovornosti. Odluku o krivičnoj odgovornosti po zakonu može doneti samo nadležni sud i nijedan drugi organ.

Pretpostavka nevinosti, pored toga što štiti položaj osumnjičenog i okrivljenog lica u krivičnom postupku, sprečava, i trebalo bi da sprečava, uticaj i pritisak na sud. Svako malo grublje kršenje ovog načela može da dovede u sumnju nepristrasnost suda. Stoga je dužnost sudija, suda, ali i tužilaštva, policije i predstavnika izvršne vlasti, da poštuju to načelo. Ovo sve tim pre što je ovaj krivični postupak najosetljiviji krivični

i osnovni elementi krivičnog dela, krivična odgovornost, postupci po redovnim i vanrednim pravnim lekovima, posebni postupci i položaj maloletnika u krivičnom postupku. Uz seminare koje je krajem 2001. i početkom 2002. godine organizovalo Društvo sudija Srbije na temu prvostepenog krivičnog postupka, ovim seminarima je zaokružen bazični krivičnopravni program. Od jeseni 2003. godine mlade sudije će biti u mogućnosti da pohađaju specijalističke seminare po svom izboru.

Takvi seminari, inače, čine osnovu programa za sudije sa više od tri godine sudijskog iskustva. Oni se održavaju u sedištima okružnih sudova za sudije krivičare tog suda i njegovih područnih opštinskih sudova. Realizuju se u vidu tročasovnih stručnih rasprava na teme koje mesec dana unapred odaberu sami učesnici. Najčešće su to teme koje njima, kao praktičarima, zadaju probleme u svakodnevnom radu zbog čega su im predavači kolege iz prakse, koje na jasan i konkretan način mogu da odgovore na sva postavljena pitanja.

To su sudije Vrhovnog suda ili veštaci, koji kao uvodničari otvore raspravu a ona se dalje aktivno odvija među svim učesnicima. Neke od tema koje su sudije odabrale su: krivična dela protiv časti i ugleda, finansijska veštačenja, kaznena politika, tehnika izrade presude, krivična dela protiv privrede, krajnja nužda i nužna odbrana, krivična dela protiv dostojanstva ličnosti i morala, mere bezbednosti oduzimanja imovinske koristi, odnos odredbi Zakonika o krivičnom postupku i zakonskih odredbi iz propisa o borbi protiv organizovanog kriminala.

Sudije krivičari su tokom proteklog perioda imale priliku i da zajedno sa kolegama iz građansko-pravne oblasti pohađaju specijalističke seminare iz oblasti medicinskog i medijskog prava. Na njima su najčešće predavači bili profesori i stručnjaci iz navedenih oblasti, izvan pravosuđa, koji su im pomogli da steknu pro-

postupak sa aspekta poštovanja ljudskih prava i mogućih zloupotreba istih. Kada govorimo o sredstvima javnog informisanja, svakako da je njihova odgovornost velika. Svedoci smo svakodnevnog kršenja ovog načela i to najčešće tako što se lica i pre početka sudskog postupka, dakle i pre početka istražnog postupka, proglašavaju krivim i unapred im se u pojedinim slučajevima izriču i kazne. Stoga je velika odgovornost kako policijskih službenika i funkcionera, tužilaca i sudija, tako i vladinih funkcionera, da u svojim izjavama za medije jasno naznače da se radi samo o osnovama sumnje da je krivično delo učinjeno, a da će na kraju sud odlučiti o pitanju krivice. To bi bio značajan doprinos uspostavljanju pravne države, a tako i pravne kulture, što za medije pretpostavlja i poštovanje etike i novinarskog profesionalizma. Uloga medija je velika, jer načelo javnosti garantuje pravo izveštavanja iz sudova i izveštavanja o radu policije, i to tako da je javnost pravilo, a njeno isključivanje izuzetak.

Zainteresovanost javnosti za krivične postupke je već nekoliko godina velika, a naročito poslednjih meseci, pa je primetno i sve učestalije izveštavanje o krivičnim postupcima i preko televizije. Kako je televizija najmoćniji medij, to je i svaka šteta naneta nekom licu preko ovog medija ogromna i skoro nenadoknadiva. Kod ovako velike uloge i odgovornosti medija, samo nezavisni i kompetentni mediji mogu da doprinesu razvoju demokratskog društva, pravne države i kulture.

Valja istaći da kršenje načela pretpostavke nevinosti, svakako nije specijalitet naše države već je uočeno i u zemljama Evropske zajednice, Evropske unije, pa su česti postupci pred Evropskim sudom za ljudska prava, upravo zbog povrede ovog načela. Tako je Evropski sud u više slučajeva utvrdio povredu ovog načela i tako kroz sudsku praksu ovog suda ustanovio više mogućih oblika povrede načela i obavezao države da kao odgovorne plate visoke novčane naknade.

Tako je poznat slučaj Allenet de Ribemant protiv Francuske iz 1955. godine. U ovom postupku je podnosilac predstavke Evropskom sudu smatrao kako ga je ministar policije javno optužio da je bio podstrekivač ubistva bivšeg ministra i zastupnika u parlamentu i to na konferenciji za novinare, koja je održana u prisustvu više policijskih funkcionera. Predstavka je podneta nakon što je podnosilac u Francuskoj bio oslobođen krivične odgovornosti pravosnažnom presudom da je počinio krivično delo ubistva u podstrekivanju. U odluci Evropskog suda za ljudska prava utvrđeno je kršenje čl. 6 st. 2 Evropske konvencije za ludska prava odnosno načela pretpostavke nevinosti. U obrazloženju odluke, ovaj sud je između ostalog naveo da zaštita pretpostavke nevinosti nije zadatak samo suda već i drugih organa vlasti, te da je to što su visoki funkcioneri policije bez ikakvih rezervi i ograničenja spominjali podnosioca predstavke kao počinioca krivičnog dela, značilo jasno proglašavanje krivca pre sudske odluke i ohrabrilo javnost da veruje u njegovu krivicu. ■

Načelo pretpostavke nevinosti je jedno od najstarijih načela krivičnog postupka i važno je da se poštuje u svim fazama krivičnog postupka

Kao primarna tema nametnula su se kriminalističko-tehnička veštačenja i nove procesne forme uvedene Zakonikom

dubljena teorijska znanja iz užih oblasti prava. Ovi seminari su se završavali praktičnim radionicama koje su vodile sudije viših sudova, kako bi se utvrdila primena stečenih novih znanja u budućoj praksi.

Sa sudijama krivičarima otpočela je i sveobuhvatna obuka pravosuđa Srbije u oblasti ljudskih prava. Ulaskom zemlje u Savet Evrope država je preuzela mnoge obaveze u čijem ispunjenju i sudovi imaju važnu ulogu. U sledećih godinu dana sve sudije će proći osnovnu, dvodnevnu obuku koju finansira i zajedno sa Pravosudnim centrom organizuje kancelarija Saveta Evrope u Beogradu. Njen cilj je upoznavanje sa međunarodnim standardima postavljenim Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda i praksom Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu. Naglasak je na temama koje su za pravosuđe od najvećeg značaja – pravu na slobodu i bezbednost ličnosti i pravu na pravično suđenje. Seminare su u maju pohađale sudije Okružnog suda u Beogradu da bi se u junu nastavili u okružnim sudovima u Nišu i u Novom Sadu, a zatim i svim drugim sudovima Srbije. Predavači su sudije Vrhovnog suda Srbije i okružnih sudova, kao i advokati, bivše sudije, svi specijalno pripremljeni za tu ulogu na treninzima organizovanim u zemlji i Strazburu.

Stručno usavršavanje javnih tužilaca

Radna grupa koja je pripremila program za tužioce imala je u vidu potrebu usavršavanja nosilaca javnotužilačkih funkcija u oblastima u kojima su im novim Zakonikom o krivičnom postupku data nova ovlašćenja.

Kao primarna tema nametnula su se kriminalističko-tehnička veštačenja i nove procesne forme uvedene Zakonikom. Kako po sadašnjim propisima javni tužilac rukovodi pretkrivičnim postupkom, a dosadašnji način rada i obuke tužilaca nije obuhvatao ni osnovna saznanja o radu organa unutrašnjih poslova prilikom obavljanja kriminalističko-tehničkih veštačenja, predavači su bili stručnjaci iz Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije. Za novouvedene procesne forme koje se odnose na mogućnost javnog tužioca da, za krivična dela za koja je predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, odloži krivično gonjenje, odnosno da odbaci krivičnu prijavu ako oceni da izricanje krivične sankcije u konkretnom slučaju ne bi bilo pravično (načelo oportuniteta), postoje mnoge dileme u praksi koje su tokom seminara razrešavane u razgovoru sa sudijama okružnih sudova kao uvodničarima. Poslednja tema na trodnevnim seminarima bila je žalba javnog tužioca jer se i ovaj institut krivičnoprocesnog prava po mišljenju radne grupe činio važnim za prvi ciklus dodatne obuke tužilaca. Svi ovi seminari održavani su po regionalnom principu, kao za sudije krivičare, i do sada ih je pohađalo 425 tužilaca i njihovih zamenika.

Osim krivičnih, tužioci su obradili i temu komunikacije s medijima, na dva seminara na kojima su imali prilike da razgovaraju sa portparolom tužilaštva u Berlinu i novinarom "Blica" koji za tu redakciju prati pravosuđe. ■

REFORMA U TEORIJI, IZGRADNJA U PRAKSI:
Radovi u zgradi Specijalnog tužilaštva

LISICA I ŽDRAL
piše Ljubomir Živkov

Razmišljanja jednog brucoša

Ako neće da odu ovi što su na silu i protivno proceduri izabrani, zašto da ostavku dam ja, na koga se niko nije žalio?!

Zašto građanin koji je *tek u bekstvu* ne bi smeo da dâ poneki intervju?

Ubio me bog ako se ove jeseni ne upišem na pravni fakultet, ne da ne mogu više da pišem za novine, nego ne mogu ni da ih čitam sa razumevanjem (imena nekih ustanova i lica malo ću izmeniti da me ne bi kogod još i tužio): predsednik Uspavnog suda Srbije proglasio je neuspravnom odredbu po kojoj u pritvoru može da se čami dva meseca, odluka USS-a će, rekao je, 6. juna biti objavljena u Snuždenom glasniku, čime će, je li, stupiti na snagu.

Izađe Sn.gl., o privremenoj meri Us. suda, međutim, ni reči – da se ne radi možda o preuranjenoj, prevremenoj meri?! Ne verujem. G. Učetić bi radije malo i okasnio nego što bi učinio štogod brzopleto, ne znam samo kako se pomirio sa tim da odluka USS-a ne ugleda svetlost dana. Ja bih je štampao kao samizdat, ne bih dozvolio da najviša sudska instanca bude ućutkana u ubogoj štampariji! Dabome da ne mislim ovo što ću reći, ali sigurno neko može da pomisli: USS i policija imaju deal: vi, časne sudije, proglasite neustavnim dvomesečni boravak u pritvoru (pri-tvor: mesto sa lošim zadahom, sama reč kaže), a mi ćemo terati po svome...

§

Kad su, dobrotom i mudrošću pomenutog suda, mandati napokon vraćeni poslanicima, pojavila su se dva komsomolčeta i objasnila kako to znači da "sve ostaje kao što je bilo".

Kako to?

§

Ili. Bira se SF (Savet za frekvenc.), dvojica kandidata nisu konkurisala u propisanom roku, treći nije uopšte odande odakle je, to bude malo pa jedan od one dvojice ometenih da se prijave na vreme, pošto bude na silu boga izabran, predloži, još tako i sam frišak i neispravan, onoga drugoga, isto i još više problematičnog, ni pet ni šest nego za predsednika, trećemu, onome bez mesta prebivališta, dodele kao nužan smeštaj članstvo u Savetu, uzruja se samo Žana Sne i ispiše se u znak protesta, ostali ostanu, uključujući profesora mog budućeg fakulteta koji će kao da razmisli šta je u opštem interesu – da sve bude po pišljivom propisu ili da Savet u kojem je, eto, i on, već jednom proradi; profesor pak mog bivšeg fakulteta, Darojko, imam utisak neće ni da razmisli o demonstrativnom svom odlasku: ako neće da odu ovi što su na silu i protivno proceduri izabrani, zašto da ostavku da on, na koga se niko nije žalio?!

§

Nekoć istaknuti član Socijalističke bratije Srbije B.J. (Bi Džej) osuđen je na šest meseci zatvora jer nije tražio dozvolu za pištolj koji je u slavna vremena dobio da li od počivš. Klajva da li od samog Sl., zamiriše mi to na revanšizam, pa čovek nije ni u koga ispraznio šaržer, pištoljem nije pretio ni dosadnim članovima Odbora (to je navodno radio Makro Milošević, ako je radio), znači, prosto je neko iščačkao da B.J. nema okružni list i – čeka ga pola godine apsanluka.

Voleo bih da slučaj neregistrovanog vatrenog oružja dospe u beogradski Okrutni sud gde odnedavno ponovo ordinira sudija Life Little Joint, onaj koga je policija gromoglasno zarobila govoreći da je bio kooptirani član zemanskog klona, da ih je stalno oslobađao, da je za njih lobirao, da mu se Klon muški revanširao, silan keš beše odista nađen sučevoj kući, kao i čitav totenhem pušaka i pištolja, džebane, pitaj boga...

E, ispostavilo se da je cela ujdurma bila grešna i klevetna, sudija uopšte nije takav kakav nam se zahvaljujući MU poslova pričinio. Oslobođen je svega osim optužbi za tri uboga džeferdara, od kojih je dva bio uzeo na revers da bi što skuplje prodao svoju kožu tokom službenih misija na svetoj zemlji, treći pištolj nije njegov nego ženin... Čovek izašao iz kelije potpuno čist, vraća se na duty, a njegov branič, inače moj dobar poznanik Oran Ivanović, tražiće za klijenta odštetu, što jest jest, sudiju Optužnog suda slikali sa lisicama kao da je Jovo Stanisavljević Čaruga...

Jedini repić predstavljaju soške automatskih pušaka za koje moj Oran veli da su nađene u stanu klijentove pokojne majke, a klijent da nije bio jedini koji je imao ključ te stambene jedinice, nego se tu vrzmala tušta i tma rodbine, dakle, ovo sada ja govorim, a ne O., ako za to oružje neko i bude odgovarao, to neće biti naš sudija, možda tek neko od njegove svojte... Pošto smo mala zemlja, zasad neidentifikovani *gun enthusiast* odgovaraće možda baš pred srodnikom koji će dotad biti uveliko otklevetan i obeštećen.

Eto zašto bih voleo da slučaj B.J.-a dospe baš u Otužni sud gde će, kao i pre "Dimiskije" službovati L.L.J., da vidimo hoće li se potonji, budući barem trostruko naoružaniji od svilajnačkog baksuza, sažaliti i ovome preinačiti presudu u uslovnu.

§

Osude jednog hrabrog i odvažnog čoveka (mada je to isto), inače dragog prijatelja najvećeg bidžovana u Srpskoj Atini, osude ga zbog rasturanja opijata, ovaj sroči epistolu i doturi je čoveku iz gradske uprave, gradski otac pismo podeli novinarima, novinari kao pravi resavci prepišu svako robijaško slovo i objave, aha, nova prava osuđenika, plod prakse u Erotskoj uniji, nedelju dana docnije, drugi jedan čovek, koji je *tek u bekstvu*, koji znači nije ni uhapšen (kao što je bio uhapšen isprazni sudija, niti je osuđen, kao što je osuđen hrabroodvažni diler), e, taj netompomenuti građanin, poznat kao Kohorta, da intervju nekom čokalijskom glasilu, beogradski "Očevidac" to prenese i sav odmah bude zaplenjen, tiraž, mislim; po jednima, zato što je intervju izmišljen, po drugima, zato što je autentičan...

§

Moram da se upišem na pravni. Mada nakon odlaska profesora Šešelja fakultet nije ni prineti onome što je u to zlatno doba bio. ■

KRATKI IGRANI FILM U SRBIJI

Kratak metar za dugo trajanje

NOVI AUTORSKI TALAS: Aćin, Arsenijević, Vučković

FOTOGRAFIJE: A. ANĐIĆ

Nakon uspešnih nastupa kratkih filmova Arsenijevića, Vučkovića i Aćina na svetskim festivalima, novonastala pozitivna energija morala bi biti podsticaj za ozbiljno razmišljanje i rad, sa ciljem da domaći film postane ono što je (po)nekad bio – kvalitetan, profesionalan i evropskog značaja

Otkud priča o kratkom filmu u junu kad joj vreme nije? Neposredan povod je uspeh studentskog filma Pavla Vučkovića u pratećem programu "Cinéfondation" Kanskog festivala, ali i najavljena projekcija četiri kratka igrana filma zakazana za 14. jun u beogradskom Centru "Sava" – tri nagrađena na festivalima u Berlinu, Kanu i Hjustonu (*(A)Torzija* Stefana Arsenijevića, *Beži zeko, beži* Pavla Vučkovića i *Margina* Andreja Aćina) i jedan iz zvanične selekcije studentskog filma u Kanu *(Dremano oko* Vladimira Perišića).

Za početak, čemu uopšte služi kratki film?

ENTUZIJASTI I STUDENTI: U domaćoj filmskoj zajednici postoje dve grupe autora: entuzijasti i studenti. U prvu spadaju ljudi različitih profila kojima je snimanje kratkih filmova dodatna aktivnost ili pasija. Studenti su brojnija, poznatija i mereno festivalskim nagradama, uspešnija grupa. Pošto je prvima to više hobi nego profesija a drugima prolazna faza do dugometražnog filma, možemo konstatovati da kratki film kao ozbiljan, profesionalan i samostalan žanr kod nas uopšte i ne postoji. Ako se za reper uzme poslednji održan martovski festival, primećuje se da se u našoj sredini kategorija kratkog filma praktično pretvorila u studentsku.U toku školovanja na filmskim akademijama obavezno se snimaju vežbe čije su prevashodne namene učenje i ocenjivanje u akademskim okvirima. Neki od ovih filmova iskoračuju iz školske sredine u javnu, medijsku arenu i takmiče se na festivalima.

Nije na odmet reći da u svetu postoji ogroman broj festvala kratkog ili studentskog filma, opštijeg tipa ili specijalizovanih – festivali za ženske autore, gay-lesbian festivali, zatim oni specijalizovani za nacionalne ili religijske grupe, zaštitu životne sredine, ljudska prava, muziku, decu itd... Za javnost i medije, često sklone nekritičkom oduševljavanju nad još jednim dokazom da su *naša deca najpametnija* i naši umetnici bolji od *nekih tamo glupih stranaca*, bitno je da shvate da su priznanja prevashodno lep podsticaj da se dalje radi, a ne da se nagrađeni obasipaju hvalospevima lokalnog značaja, koji samo mogu da odmognu mladom čoveku koji je tek na početku karijere, često još u akademskoj klupi.

NOVA GENERACIJA: Da li postoji "nova generacija" mladih reditelja? Da, ako se za pripadnost generaciji uzima godina rođenja ili indeks na FDU ili BK akademiji. Osim ovoga, tu je i podatak da su mnogi perspektivni mladi autori svoj prvi susret sa filmom imali u školi-radionici "Kvadrat" koju više od decenije uspešno vode reditelji Svetlana i Zoran Popović. Među njima su Andrijana Stojković, Stefan Arsenijević, Jelena Stanković, Bojan Vuletić, Miloš Tomić, Pavle Vučković i mnogi drugi. Sistematskim i posvećenim radom Popovići su uspeli da u svojoj školi stvore kreativnu sredinu u kojoj dolazi do razmene iskustva i energije, kao i do generacijskog poveziva-

Biti drugačiji

Stefan Arsenijević ima 26 godina i apsolvent je beogradskog Fakulteta dramskih umetnosti, odsek Filmska i televizijska režija. Njegov kratki film *Šljiva* (2000) dobio je nagradu za najbolji debitantski film na beogradskom Festivalu kratkometražnog i dokumentarnog filma, kao i specijalnu nagrada žirija na Moskovskom festivalu Zlatni vitez. Za film *Noćni portir* (2001) dobio je nagradu za najbolji kratki igrani film prošlogodišnjeg beogradskog Festivala kratkog metra. Za *(A)torziju* (2002) na ovogodišnjem Berlinskom festivalu dobio je Zlatnog medveda, kao i nagradu Evropske filmske akademije, a za *Malu jutarnju priču* (2002) Nagradu za mlade talente međunarodnog festivala studentskog filma u Minhenu, nagradu Bavarskog filmskog fonda, nagradu za Najbolji studentski film Festivala “Braća Manaki” u Bitolju, kao i nagradu YU FIPRESCI i nagradu za najbolji kratki igrani film na ovogodišnjem beogradskom Festivalu kratkometražnog i dokumentarnog filma. Za “Vreme” kaže:

“Nemam razloga da se žalim na žirije. (*A)torziju* sam radio za slovenačkog producenta Jurija Košaka, koji nažalost nije dočekao Berlinski festival. Imao je scenario Abdulaha Sidrana, priču iz rata u Bosni, i zamolio je mog profesora Srđana Karanovića da mu preporuči mladog reditelja. Meni inače ovakve teme uopšte nisu bliske. *(A)torzija* je priča o kravi i amaterskom horu koje su okolnosti spojile u Sarajevu za vreme rata. Film se bavi pitanjem smisla umetnosti u ratu. Mislim da je u teškim vremenima umetnost neophodna kao duševna hrana. Jurij Košak mi je omogućio odlične uslove za snimanje, radili smo u Sloveniji, direktor fotografije bio je Vilko Filač, ekipa je bila ex-YU i bila je sjajna.

Jedina razlika između kratkog i dugometražnog igranog filma je u dužini snimanja i u novcu – princip je isti. Ja volim kratki igrani film. Njegov hendikep je što nije dovoljno komercijalan da bi se vrteo u bioskopu, pa ga zato svuda u svetu, a evo sada i kod nas, pomaže država.

Ne znam koliko berlinska nagrada znači za moju budućnost, videću kad počnem prvi celovečernji film. Upoznao sam mnogo producenata, zainteresovani su tako da sad pišem scenario i samo na to mislim. Za film je bitno da bude drugačiji. Želim da napravim film koji će biti prepoznatljivo moj.

Ne smeta mi što ljudi naše nagrade doživljavaju kao svoje, to osećam kao podršku. Na FDU je jaka generacija, nas trojica smo tek početak. Mislim da je ovo generacijski proboj, nešto kao novi talas.”

Priča, estetika, humor

Pavle Vučković ima 21 godinu, student je druge godine Fakulteta dramskih umetnosti u Beogradu, odsek Filmska i televizijska režija. Za svoj kratki film *Beži zeko, beži* dobio je prvu nagradu u kategoriji studentskog filma na nedavno završenom Kanskom festivalu:

“Ovaj film je studentska vežba na temu ‘potera’. U mom filmu zec beži od lisice, kostimirani su glumci i sve je realistično. Nakon prvih nekoliko kadrova, glumom i zvučnim efektima stvori se utisak da to i nisu glumci već da lisica stvarno juri zeca. To je basna, za odrasle. Mislim da sam dobio nagradu upravo zbog spoja mladalačkog humora, na trenutke infantilnog, i ozbiljne atmosfere filma – kraj nije srećan. Moja prethodna dva filma bila su ozbiljna, bavila su se društvenim temama, pa sam sad, promene radi, hteo da uradim film treš estetike, treš priču punu treš humora.

Sva trojica živimo na Novom Beogradu, u istom bloku. Poznajemo se i meni ne smeta što nas mediji posmatraju kao trojku, a ne kao pojedince. Prvi put se srećem sa novinarima, tako da ne znam da li će to spajanje nas trojice imati nekakve loše posledice.

Dok sam snimao film, naravno da mi nije padalo na pamet da ja time menjam srpsku kinematografiju. I još mi tako nešto ne pada na pamet. Mislio sam samo kako da uradim što bolji film i znam da ću samo o tome misliti i kad počnem sledeći.

Ne želim još da radim dugometražni film, rano je. Nemam dovoljno znanja ni iskustva, do sada sam najduže snimao četiri dana, i naravno da ne bih smeo da se upustim u snimanje od mesec i po. A nagrada mi je, logično, važna, dala mi je samopouzdanje.”

Obe strane margine

Andrej Aćin ima 31 godinu. Diplomirao je režiju na Akademiji “Braća Karić”. Svirao u rok grupi Baal, dobio tri nagrade za filmsku muziku, a među sedam nagrada za kratke filmove su i one sa festivala u Grčkoj i Parizu. Režirao je tri pozorišne predstave, od kojih je *Pasija po telu* bila na prošlogodišnjem Bitefu. Za kratki film *Margina* na Internacionalnom filmskom festivalu u Hjustonu dobio Special Jury Golden Award. U razgovoru za “Vreme” kaže:

“*Margina* je prvi film koji nisam finansirao sam, prethodnih šest jesam. Paralelno sa studijama radio sam u Parizu, pisao muziku i svirao u bendu i od tog novca pravio svoje filmove. Uvek režiram po svom scenariju. Ako imaš priču koju želiš da uputiš ostatku sveta, najbolje je da je napišeš sam, tako da imaš mogućnost da bolje artikulišeš režiju. *Margina* je priča o tri lika sa obe strane margine, o ostacima prošlog mračnog perioda koje sam pokazao u svetlu pogleda mladog čoveka koji sumira iščašenu situaciju u kojoj živi.

Žiri ovogodišnjeg 50. beogradskog Festivala kratkog metra ignorisao je ovaj film. Dve nedelje kasnije, u Hjustonu dobio sam zlato. To je sjajna referenca, ali ništa osim toga. Jer, ja moram sam da napravim svoj sledeći film, upravo pišem scenario za celovečernji igrani, i mora da bude ne samo dobar već i više nego odličan.

Tri naša nagrađena filma dobar su povod da se ostvari inicijativa gospođe Milice Janković i da se u gradu otvori bioskop samo za kratke igrane filmove. Ne mogu da verujem da sedam filmskih škola u SCG nemaju godišnje barem pet filmova koji su vredni prikazivanja u bioskopu. Mislim da je 14. jun, kada će u Sava centru biti prikazana četiri kratka igrana filma značajan datum za srpski film.”

SONJA ĆIRIĆ

nja što rezultira zanimljivim radovima. U razgovoru povodom uspeha njihovih učenika, Svetlana i Zoran Popović naglašavaju da je bitno uspostaviti kontinuitet stvaranja akademija, tj. profesionalne prakse. Takođe, na osnovu iskustva usled gostovanja na mnogim kratkometražnim i dokumentarističkim filmskim manifestacijama, Popovići ističu da u svetu trenutno postoji pravi procvat upravo ovih filmskih formi, za šta je dokaz dokumentarac o seoskom učitelju i njegovim đacima *Biti ili ne biti* koji je dospeo na top listu najgledanijih bioskopskih filmova u Francuskoj. U poređenju sa evropskim tendencijama, naša kinematografija se može pohvaliti samo pojedinačnim uspesima, a zapravo je vrlo daleko od ozbiljnog šireg pristupa dokumentarnom i kratkometražnom stvaralaštvu, zaključuju Popovići.

STIL, FORMA, SADRŽAJ: Ako se pak ulazi u stil, formu i sadržaj filmova mladih autora, primećuju se razlike u izboru tema, filmskog izraza, poruka ali i u kvalitetu. Dobro je da je tako jer niko ne želi da, za par godina, gleda *klonirane* filmove u domaćim bioskopima.

Izbor tema kratkih kao i dokumentarnih filmova u prethodnoj deceniji diktirala je realnost: izbeglice, rat, bombardovanje, kriminal, kriza. U tom smislu treba priznati i to da je izvesna aktuelnost i "egzotičnost" tema nekim filmovima donosila nagrade. To se u poslednje vreme donekle menja i mladi autori se češće okreću problemima u svom soliteru (za šta je primer *Mala jutarnja priča* Stefana Arsenijevića) nego Sarajevu, svojim prijateljima (dokumentarni film Andrijane Stojković *Muzej radi samo državnim praznicima* ili *Beogradski zvuk* omnibus grupe autora) nego fiktivnim "kriminalcima", smelijim formama (duhoviti filmovi *Beži zeko, beži* Pavla Vučkovića ili *Miloš Tomić kao vo* Miloša Tomića) umesto zanatstvu prethodnih generacija, što je pomak ne samo ka autentičnosti, već i ka iskrenosti autorskog izraza i lične angažovanosti.

DAN POSLE NAGRADE: Nakon uspeha pojedinaca na nekoliko, više ili manje, značajnih inostranih filmskih smotri, pravi je momenat da se zapitamo šta će se desiti sa svim tim mladim ljudima onog dana kada napuste okrilje filmske akademije? Da li se diplomiranim rediteljima, snimateljima, montažerima ili scenaristima odmah otvaraju vrata "velikog" filma? Iskustvo nas uči da baš i nije tako. Većina nekadašnjih mladih nada prinuđena je da godinama radi na asistentskim pozicijama ili da se bavi advertajzingom, muzičkim spotovima, televizijom ili čak nekom potpuno drugom profesijom. Tu dolazimo do tog "jednog koraka" koji deli autora kratkih filmova od celovečernjeg prvenca. Ono sa čim najviše kuburi domaća kinematografija – novac još je izraženije u oblasti kratkog filma. Naime, usled limita distribucionih mogućnosti, malo kome se *isplati* da finansira ili sponzoriše nešto što će videti samo uzak krug festivalske publike. Iz ovog razloga, kratke filmove obično skromno produciraju akademije i sami studenti (uz svesrdnu pomoć rodbine, komšija i drugara), što se na njima često i vidi. Na stranim festivalima se može primetiti ogromna razlika u tehničko-produkcionim uslovima između naših i filmova nekih bogatijih filmskih sredina. Osim Arsenijevićeve *(A)torzije* koja i nije naš film, jer ga je inicirao i finansirao slovenački producent, jedini kratki igrani film poslednjih godina koji se mogao pohvaliti ozbiljnijom produkcijom bio je *Moja domovina* iskusnog reditelja Miloša Radovića koji je 1997. godine pobedio na beogradskom kratkom metru a potom i na nekoliko svetskih festivala. Njegova namena takođe je bila da se prikupe sredstva za celovečernji film, što se na kraju nažalost nije dogodilo. Bilo bi dobro kada bi ozbiljnije televizijske i producentske kuće autorima-početnicima češće pružale šansu da snime kratke filmove u pristojnim uslovima, bliskim onima koji vladaju u "velikoj" kinematografiji, kao i da ih prikažu – na primer kao "predjelo" komercijalnom filmu u bioskopu, što se već sa uspehom radi u Portugalu ili Češkoj. Na taj način bi i sami producenti mogli da procene sposobnost mladih reditelja i tako imali više poverenja da im omoguće snimanje celovečernjeg filma, a i kratki film bi zapravo po prvi put "zaživeo" među pravom bioskopskom publikom. Bilo bi dobro da konkurs za kratki film gradskog sekretarijata za kulturu koji se otvara ovog leta bude više od jednokratne finansijske pomoći pojedinačnim projektima. Našoj kinematografiji kako "kratkoj" tako i "dugoj" potrebna je kontinuirana, sistematska i planska pomoć društva, producenata i sponzora.

U svakom slučaju, nadajmo se da će umesto prolazne medijske atrakcije novonastala pozitivna energija oko kratkog filma biti podsticaj za ozbiljno razmišljanje i rad, sa ciljem da domaći film postane ono što je (po)nekad bio – kvalitetan, profesionalan i od evropskog značaja. ■

MILENA KVAPIL

PUBLIC ENEMY U BEOGRADU

Misija iz

Trebalo je da Public Enemy budu Rolling Stonesi namesto Rolling Stonesa. Trebalo je da Željko Mitrović pobegne preko granice zato što su oni došli. Trebalo je da uz njih nekako verifikujemo Bitnost njihovog dolaska. Trebalo je da Welcome To The Terrordome postane špica RTS-ovog Dnevnika. Ali, sami smo postali žrtve sopstvenih prevelikih očekivanja. Public Enemy su ipak bend u mnogo manjoj misiji. I znatno drugačijoj

Professor Griff je nizak četrdesetogodišnjak, rođen istog dana kada i Chuck D (1. avgusta 1960), tankih crnih kovrdžica iznad vrlo nezgodnog i neprijatno prodornog pogleda. Glas mu je neočekivano topao. Pre nekih petnaest godina bio je izbačen iz grupe zbog svojih antisemitskih izjava, od kojih je najpoznatija ona data listu "Washington Post" da su "Jevreji krivi za većinu nezgodacija (wickedness) koje se dešavaju širom sveta". Na prošlonedeljnom koncertu u Beogradu baš on je bio taj koji je zamolio prisutne da uhvate za ruku onoga do sebe, i na taj način potvrde našu želju za mirom i jednakosti u svetu. To nisu Public Enemy kako smo ih zamišljali. Bio je to trenutak kada je bilo neminovno priznati da ljudi stare i sazrevaju, i da, ma koliko u mladosti bili buntovni, počinju da veruju da najopštija načela političke korektnosti nisu samo providna slova na belom papiru već smisao i osnov našeg postojanja.

NASLEĐE CRNOG ČOVEKA: U svom dnevniku na sajtu Public Enemy, pišući o nedavno održanim koncertima po Velikoj Britaniji, Chuck D se priseća početaka: "Ne, mi nismo bili ulični momci kao Run DMC, niti smo bili atrakcija za ribe kao što su LL Cool J ili Whodini. Nismo bili talentovani pesnici kao Eric B and Rakim i Boogie Down Productions, niti smo umeli da zasmejemo ljude kao Heavy D ili Jazzy Jeff And Fresh Prince, a sasvim sigurno nismo bili funky kao devedeset procenata izvođača iz tog vremena poput Stetsasonic ili BDK." Sasvim sigurno je da stoji tvrdnja da su Public Enemy postajali ono što su The Clash bili deset godina ranije. Ta tvrdnja dolazila je od publike

zvršena

FOTOGRAFIJE: A. ANDIĆ

koja nije bila crna i koja je prva razumela i podržala Public Enemy. Britanski magazin "NME", tradicionalno okrenut ka gitarskim bendovima, dve godine za redom ('87. i '88) birao je albume grupe Public Enemy za najbolju ploču godine, što je do dana današnjeg ostao presedan, naročito kada se ima u vidu da su to bila debitantska ostvarenja jednog benda. Sva je prilika da je socijalna nepravda o kojoj su Public Enemy pevali potkraj *zlatnih osamdesetih* zadirala u živote mnogih ljudi, bez obzira na njihovu boju kože. Tokom narednih godina, hip-hop je izrastao u jednu od najmoćnijih grana muzičke industrije, ali osvešćeni crnci ostali su marginalizovani unutar popularnosti trenda *gangsta rapa*, izvođača kao što su Ice TNWA, kasnije 2Pac i Snoop Doggy Dogg, sve do naših dana, kada, kako ih sam Chuck opisuje, "crni umetnici prave muziku za svoje izdavačke kuće okruženi šampanjcem, limuzinama i telohraniteljima". Tek su, možda već pomalo zaboravljeni, Disposable Heroes Of Hiphoprisy uspeli da globalizuju poruke hip-hopa, pre nego što su Wu Tang Clan uspeli da propuste priliku da po prvi put ujedine crnu i belu publiku, skoro ravnopravno, oko *nasleđa crnog čoveka*. A onda se pojavio Eminem...

Chuck D ima stomačić, duhovit je i šarmantan poput nećaka Billa Cosbyja, izuzetno inteligentan, pronicljiv, vrlo autoritativnog baritona. Njegovih četrdeset godina ne vide se na njemu niti jednog trenutka. Čak i kada mu tokom koncerta dežurni roudi prilazi kako bi mu upio znoj sa leđa i izmasirao ga u par stisaka, to više deluje kao ironični scenario nego kao zahtev njegovih godina. Chuck D je svakako najveća živa figura hip-hopa. Pored zadužbine unutar Public Enemy, Chuck je svoju misiju raširio u gotovo sve dostupne medije – imao je svoj segment u okviru Foxovih vesti na jednom kablovskom programu, od 1996. ima svoju diskografsku kuću SLAMjamz, jedan je od prvih izvođača koji je fanovima ponudio svoju muziku u danas najkorišćenijem formatu MP3 i prvi koji je svoj kompletan album (*Theres a Poison Goin On*) objavio on-line. Prvi je na internetu napravio radio-stanicu (bringthenoise.com) a uz to je objavio nekoliko knjiga i već trinaest godina radi kao predavač na 35 američkih koledža. Nije ni čudo da ga je Spike Lee nazvao "jednim od politički i socijalno najosvešćenijih umetnika bilo koje generacije".

TREBALO JE...: Beograd nije imao tu sreću da ih vidi u najboljem svetlu, ali ih nije video prekasno. Za njih nikada nije prekasno. Moj utisak je da su delovi (znači – Chuck, Flavor, Griff, DJ Lord) bili bolji od celine (dakle, Public Enemy). Zvuk je bio očajan, a i neko bi morao da pootvara prozore na toj Hali Sportova (ili barem da probije rupu na betonskom krovu) kako ista sledeći put ne bi postala akvarijum. Public Enemy su nas prošetali kroz svoj greatest hits set i majstorski su se potrudili da se ni jednog trenutka ne osetimo kao usputna stanica u nekoj istočnoevropskoj naseobini. Flavor Flav je bio ultimativni superstar programa. Obučen u košarkaški dres Crvene zvezde (priča kaže da su svi članovi benda sebi pribavili iste) on je istog trenutka kada se pojavio izazvao ovacije prisutnih. I ko posle da mu zameri što je čitav bend navukao da skandiraju "Jugoslavija, Jugoslavija" kada ni većina prisutnih ne zna u kojoj zemlji živi. Kasnije pronađeni kompromis u nazivu "Srbija" naišao je na odobravanje hiljade podignutih ruku sa tri prsta. Postavu PE, pored spomenutih, čine još bas-gitara-bubanj iz Griffovog sastava 7th Octave, ali momci nisu uspeli da savladaju monotonost, koju je loše ozvučenje dodatno pojačavalo. DJ Lord je tokom pet minuta demonstrirao šta znači biti DJ iz hip-hop ekipe, kada se ploče mogu skrečovati i kada ste okrenuti leđima gramofonu. Sve to me je podsetilo na Chuckovu priču sa konferencije za novinare kako je sredinom sedamdesetih sistem (Sistem!) odlučio da iz srednjih škola u kojima je dominirala crna populacija povuče nastavu iz muzičkog, a samim tim i instrumente ("za koje crnci i ovako nisu imali para"), da bi ozvučenje tako dospelo u ruke DJ-a, koji je u prvo vreme bio prava zvezda svih žurki, dok je MC bio tu samo da podigne masu. Dva igrača ekipe Security Of The First World, stilizovanih vojnih pokreta, kao omaž nekadašnjim Motow-

PROFESSOR GRIFF

Jeftinoća površnosti

"VREME": Krs-1 je izjavio da je bio na jednom vašem koncertu i da ga je iznenadila činjenica da najveći broj posetilaca pripada beloj srednjoj klasi. Kako to komentarišeš?

PROFESSOR GRIFF: Ne znam za srednju klasu. Niti o klasama uopšte. Mi ne možemo da odredimo ko će doći na naše koncerte. Ako (naša) muzika *pomera* određene ljude, onda će oni doći, i neka dođu. Ali, praviti na osnovu toga neki zaključak, šta si mislio pod tim...

Mislio sam na to – čime ste privukli baš takvu publiku?

Mislim da su u pitanju politički stavovi koje smo iznosili krajem osamdesetih... Postoje mesta u Americi gde nema crnih ljudi. Šta bi sad trebalo – da ne sviramo tamo?!!... Ne mogu da ti odgovorim na to pitanje. Kada govorimo o muzici ili o nama kao o ljudskim bićima, to što si ti svetliji od mene nije bitno. Kada gledam cveće, ja ne razmišljam o tome da li je jedno crvenije od drugog. Ja ne funkcionišem tako. Kao Prof. Griff ja tragam za nekom supstancom, želim da je upoznam. Ja ne gledam šta je na površini, to je jeftino.

novim igračima, doimaju se danas neplanirano kemp da je poređenje sa Village People uz gej prizvuk možda samo povod da se nastupu Public Enemy pripiše izvesna anahronost.

Trebalo je da Public Enemy budu Rolling Stonesi namesto Rolling Stonesa. Trebalo je da Željko Mitrović pobegne preko granice zato što su oni došli. Trebalo je da uz njih nekako verifikujemo BITNOST njihovog dolaska. Trebalo je da *Welcome To The Terrordome* postane špica RTS-ovog Dnevnika. Ali, sami smo postali žrtve sopstvenih prevelikih očekivanja. Public Enemy su ipak bend u mnogo manjoj misiji. I znatno drugačijoj.

"Motivacija za rad je dovesti hip-hop u sva mesta gde hip-hopa nema. Mnogi misle da je hip-hop počeo 1995. ili 1996, i ako gledate MTV, oni će vas zaista uveriti da je tako i bilo. Old Skool – A tribe Called Quest?!! (smeh)", rekao je Prof. Griff na konferenciji za novinare, a onda se obratio jednoj devojčici.

"Koliko imaš godina?"

"11."

"Koja je prva hip-hop ploča koju si čula?"

"J.Lo."

"Eto, o tome vam govorim."

Public Enemy u Beogradu. Njihova misija je, uprkos svemu, izvršena. ■

SLOBODAN VUJANOVIĆ

CHUK D

Rep, rasa, realnost, tehnologija

"VREME": Kome si ti danas neprijatelj?

CHUCK D: Najviše američkim medijima. Takođe i FCC-ju (Federal Communication Comission, oni kontrolišu sve radio i TV stanice – prim. aut.).

A tvoji nastupi na koledžima?

Predajem na 35 koledža. Držim časove, predavanja. Govorim o repu, rasi, realnosti i tehnologiji. Radim to već trinaest godina.

Pročitao sam da živiš u Atlanti...

Živim na Long Ajlendu i u Atlanti. Ta dva mesta su dosta slična, u Atlanti ima više prostora (smeh). Ne živim u kući sa visokom ogradom. Imam susede kojima mahnem i javim im se. Većina njih su profesionalci iz drugih oblasti, tako da me razumeju. Biti porodičan čovek je super, jer moraš da naučiš mlade kako da odrastu. Moja deca ne slušaju Public Enemy. Njihov otac je Državni Neprijatelj. A to je sasvim druga stvar...

PEKIĆEVA KORESPONDENCIJA

Hronika blagotvornog odsustva

Ova knjiga je dobrodošli appendix do sada poznatom "non-fiction" opusu Borislava Pekića, njegovoj izobilnoj esejističkoj, publicističkoj, dnevničkoj i epistolarnoj produkciji

No, svaki metež mi smeta, jer sam navikao da po ceo dan budem sam i to mi savršeno odgovara. Vreme do 7 uveče, kada se stanovnici kuće okupljaju na izgled je dugo, ali meni uvek prekratko da obavim sve što sam planirao. I stalno sam u nekom nedostatku.

(Iz pisma Filipu Davidu, 19. 9. 1973)

Zašto je Borislav Pekić u proleće '71. pokupio stvari i odjezdio u London, da se ne vrati i ne skrasi sve do smrti, dvadeset i jednu godinu docnije? Zar zbog progresirajućeg gađenja nad učmalim domaćim političko-kulturnim prilikama, u jeku "zrelog socijalizma" koji je halapljivo jeo i svoju i tuđu decu, pri tome ih još i ubijajući od dosade? Da, svakako i zbog toga, ali prevashodsno iz mnogo ličnijih, čak *plemenito sebičnih* (!) razloga: da bi u prijatnoj izolaciji i anonimnosti, daleko od "kuće" i svega što uz nju ide, mogao na miru da ispisuje svoje u svakom smislu i pogledu zamašno Delo, umesto da se troši na jalove *kafanske maratone*, na egzibiciono odživljavanje svega onoga što se ovde naziva "književni život", i što je, uostalom, u ovoj epski raspričanoj kulturi mnogo razvijenije od same književnosti, od "književne produkcije" to jest, ne računajući namnožene (nus)produkte klasičnih, kliničkih skribomana. Pored, dakle, tolikog trtljanja, parafilozofiranja i celonoćnog *kluboknjiževničkog* antišambriranja, malo je ko postizao da nešto i piše, pa dan-danas imamo bulumente sada već vremešnih Uglednih Književnika koji su za nekoliko decenija svog *pišćevanja* sklopili tek zbirčicu-dve usahlih stihova (a da se pri tome ne zovu Artur Rembo). Uostalom, nije li (i) Pekić do tada već postigao na tom polju sve što se moglo, čemu se ponavljati i doveka živeti na alko-lovorikama kao toliki prethodnici, savremenici i jošte nerođeni naslednici?!

SITNA CREVCA: Pekić je, dakle, odjehao u prestonicu Ujedinjenog Kraljevstva, u sam arhetipski centar one "buržoasko-dekadentne" kulture kojoj je i sam pripadao, odnosno koju su mu komunisti s punim pravom pripisivali, na šta je s ne manje prava i razloga bivao ponosan. Ipak, Pekić nije otišao na taj put bez pravog povratka zato da postane "neko drugi", naprotiv: u tom je svom dugom stranstvovanju Pekić ostao veoma živo zainteresovan za "domaće prilike" – one književne osobito – čak do *sitnih crevaca*, podsećajući pomalo na očaravajućeg Vitolda Gombroviča, genijalnog čudaka koji je dobar deo života proveo "preko pola sveta", čak u Argentini, da bi odande ipak bolje i tačnije video i Poljsku i poljsku književnost i kulturu nego svi "domaći" savremenici đuture... Kao da mu je blaženo odsustvo iz "dnevnog ritma" balkanskog života – umesto kojeg se leženo bavio potkresivanjem ruža u svojoj Tipično Engleskoj Bašti... – pomagalo da bolje vidi ono bitno. Što, opet, samo po sebi nije nikakav recept: manjima i "običnijima" od njega, uglavnom ideološki ili nacionalno "angažovanim" mediokritetima iz Književnog Predsoblja, ne pomaže ni daljina ni blizina: nema te dioptrije uz čiju bi pomoć oni nešto uistinu videli i raspoznali, a nekmoli odgovarajuće proučili, opisali, u knjige metnuli...

Korespondencija kao život (priredila Ljiljana Pekić; predgovor Predrag Palavestra; Solaris, Novi Sad, 2002) izbor je iz Pekićeve prepiske sa prijateljima, književnim saveznicima i raznomišljenicima, a obuhvata period od 1965. – što je za pisca ona prevažna "godina nulta" u kojoj se napokon pojavila prva Pekićeva knjiga *Vreme čuda* – pa do poznih osamdesetih. Na Pekićevom, pak, stranstvovanju ne insistiram slučajno, jer glavnina objavljene prepiske ipak potiče iz perioda od 1971. pa nadalje, kada mu je razmena pisama sa prijateljima u Beogradu i drugde postala, između ostalog, i svojevrsni *erzac* za dotadašnja intenzivna druženja, Pekiću najpodobniji način da ostane u suštinskoj vezi sa domicilnim okruženjem, a da se blagotvorno liši svih njegovih smarajućih nusefekata. Knjiga se proteže na zavidnih 619 strana, i u njoj je sva sačuvana prepiska sa petnaestoro pisaca (Nikola Milošević, Borislav Mihajlović Mihiz, Miodrag Bulatović, Danilo Kiš, Mirko Kovač, Filip David, Đorđe Lebović, Dragoslav Mihailović, Predrag Palavestra, Slobodan Selenić, Pavle Ugrinov, Vuk Krnjević, Radoslav Bratić, Vida Ognjenović, Vladeta Janković, plus jedna davna zalutala pesma Mati-

GORANKA MATIĆ

DRAŠKO GAGOVIĆ

GORANKA MATIĆ

GORANKA MATIĆ

KORESPODENTI: Pekić, Kiš, Mihiz, Kovač, David

je Bećkovića, posvećena i lično uručena piscu *Arsenija Njegovana*) uz tek minimalne (i prigodno označene) "cenzorske" intervencije priređivača, tamo gde je Pekić ili neko od njegovih sabesednika upotrebio preterano "grubu reč" – što je u privatnoj prepisci više nego legitimno – ili gde se radi o isuviše osobnim, intimnim stvarima koje bi (još) nekoga mogle povrediti.

VESELA BARAKA: Iščitavanje ove epistolarne kolekcije – a strpljivo savlađivanje njene obimnosti višestruko će se isplatiti svakom dobrom čitaocu! – nova je, ponešto drugačija od one na koju smo navikli kroz "glavni tok" njegovog dela, potvrda vanrednog Pekićevog opservatorskog dara, a za to je vaistinu potrebno nešto više, mnogo više od pre(ten)ciozne veštine "lepog pisanja". Prepiska, osobito ona koju autor ne namenjuje Večnosti nego prevashodno njenim stvarnim adresatima, nije baš najbolji poligon za demonstriranje dostignuća u "stilskim vežbama", pa je tako i ova Pekićeva korespondencija – a isto važi i za sve njegove književno zaista značajne sagovornike, pa čak i za onog jedinog (treba li da ga imenujem?!) koji mu je svojim delom u potpunosti ravan – u dobrom smislu reči *opuštena*, no bez pravih tragova *spisateljske šlampavosti*: pisac koji dosegne "pekićevski" nivo artikulisanosti, zaokruženosti i punoće vlastitog književnog izričaja naprosto *prestane da ume* da piše "loše" ili "beznačajno" čak i kada razmenjuje privatne epistole... Otuda se i *Korespondencija kao život* može – čak je posve preporučljivo – iščitavati kao uzbudljiva hronika jednog u osnovi (ili barem retrospektivno) "tromog" hladnoratovskog vremena, a u toj se epohi mogu i tražiti i pronaći mnogi koreni i uzroci i krvave nedavne prošlosti i sadašnje nevesele stvarnosti u zemlji koja je onomad bila, bar naizgled, "veselija" čak i od razglašene "najveselije barake u socijalističkom lageru" (gulaš-komunističke Mađarske), da bi i kao takva opet bila daleko sumornija i od kišno-maglene Engleske! Nije sve u klimi, ima nešto i u ljudima, njihovim običajima, sistemima i institucijama... Pekić na političke prilike u zemlji gleda podsmešljivo, sa distance rezigniranog samoizgnanika, no iza te ironije kriju se nemoć i gorčina, nedostatak nade da će "to" ikada prestati, da se Sistemu nazire bilo kakav kraj – ne zato što je dovoljno dobar, nego zato što je dovoljno snažan... Iako "antikomunista sa dna kace", Pekić se visoko izdiže nad ovdašnjom (pri)disidentskom boranijom – mahom poluzalečenim boljševicima – ne samo svojom lucidnošću i gospodstvom, nego – posledično – i posvemašnjim odsustvom želje da se jednoj ideologiji sa totalizujućim pretenzijama suprotstavi neka druga isto takva ideologija, što se u slučaju balkanskih pisaca obično svodi na prostački i larmački etnonacionalizam, kao drugo lice utopije "integralnog jugoslovenstva" koju su – za razliku od skeptičnog Pekića – gotovo svi "viđeniji nacionalisti" ispovedali ranije. Predgovorniku Predragu Palavestri, doduše, ne treba mnogo verovati kada preko mrtvog Pekića pokušava da – mestu i prigodi sasvim neprilično – pokušava da dokaže kako maltene niko od viđenije srpske inteligencije nije podjarivao nacionalističke strasti, no ovakve besmislene kalkulantske igre (koje valjda treba retroaktivno da properu recentnije biografije i bibliografije nekih i te kako živih savremenika?) ionako ne pripadaju pravom tkivu ove dragocene knjige. Bezbroj je mesta u ovoj kolekciji na kojima Pekić i najbolji među njegovim epistolarnim partnerima upravo mazohistički precizno seciraju ne samo jedan sistem koji više ionako ne postoji – osim u vidu svekolikih svojih mutantnih repova i ostataka, što je tema za sebe – nego i nešto za današnjeg čitaoca svakako značajnije: onaj tobože živopisan, a zapravo samo gnjavežan i davežan – palanački duh ovdašnje "intelektualne zajednice", vazda zadihane u potrazi za moćnim Patronima, lezilebnim Sinekurama i nekom sigurnom Ideološkom Pričom koja će ih držati "na pravoj liniji".

Nekim budućim književnim istoričarima i biografima biće svakako zanimljive i značajne neprilike koje prate Pekića i njegove korespondente, pre svega one finansijske naravi: stalna neizvesnost oko iznosa i tajminga prispeća honorara, nepouzdani izdavači, urednici i pozorišni upravnici, sumanuta jurnjava za (uglavnom dramaturško-scenarističkim) "tezgama" koje donose mnogo bolji novac od rada na onome do čega je autorima mnogo više stalo... Neke stvari se nikada ne menjaju, bar ne u ovom delu Kugle.

Korespondencija kao život dobrodošli je *appendix* do sada poznatom "non-fiction" opusu Borislava Pekića, njegovoj izobilnoj esejističkoj, publicističkoj, dnevničkoj i epistolarnoj produkciji. U posthumnom pabirčenju kojekakvih parčića iz nedovršenih i nezaokruženih spisateljskih dela uvek ima nečega zazornog – pa se to možda odnosi i na ponešto od onoga što je pod Pekićevim imenom objavljeno u prethodnoj deceniji – ali izgleda da nam nezamenjivi, predragoceni kir Borislav Pekić svima toliko nedostaje da sa zahvalnošću primamo sve što se u njegovim fiokama zateklo. Utoliko pre kada se, kao što je sa ovom knjigom slučaj, radi o štivu čiji se smisao nipošto ne iscrpljuje u parazitiranju na jednoj književnoj harizmi, jednoj od retkih koja je u potpunosti izdržala i sito ogavnih devedesetih i rešeto novog veka! ■

TEOFIL PANČIĆ

Glas suda naroda

Suđenje u Hagu osim svoje pravne dimenzije, predstavlja i zanimljiv televizijski model. Sve više emisija usvaja ***jezik, dramaturgiju i kadrove*** *ovog ekskluzivnog programa. RTS 2 je, na primer, pokrenuo omladinski program pod nazivom "Negativ". Dve debatne grupe srednjoškolaca (afirmativna i kritičarska) analizirale su* ***slučaj Pepeljuge****. Optuženoj nesrećnici se sudilo u odsustvu, voditeljka moderira raspravu, a optužba i odbrana pronalaze odgovarajuće argumente za i protiv krivice. Bilo je i unakrsnih ispitivanja, završnih reči i pravničke terminologije. Službeni jezik "Negativa" je srpski, a ne BHS, pa bi deca bez problema sudila i, recimo, Šešelju.* ***Pepeljugini amikusi*** *se čvrsto drže fakata iz bajke, dok optužba pokušava da joj na teret stavi predumišljaj da zavede princa. Pepeljuga mu onda dođe kao* ***proračunata sponzoruša****. Bilo je i publike na debati – samo nije bilo pretnji i dobacivanja. Sve u svemu, fer suđenje, bez honorara za branioce. U stvarnom životu, kažu da će minimum biti 10.000 evra, kad na jesen počnu suđenja uhapšenima i optuženima tokom akcije "Sablja".*

*Etičku dimenziju suđenjima dao je protekle nedelje sveštenik iz Kotora, otac Momo Krivokapić. On je bio gost emisije "Nezaštićeni svedok" na Studiju B (****eto opet Haga u naslovu****). Ovaj izuzetni čovek i duhovnik govorio je o savremenoj ulozi sveštenika i svojoj borbi da očuva dignitet mantije. Ponekad je bio prisiljen da kao "građanin Momo" brani "oca Moma". Molio je Boga da sledžije budu rmpajlije (da ne bije nejače) i bog mu je uslišio molbe. Kada ga je neki zvekan zezao, otac Momo je* ***primenio nogobijenije*** *i patosirao sledžiju. Postao je heroj među pastvom, ali je primio kaznu i pokoru (epitimiju) i otpostio svoj greh. Međutim, nemojte misliti da sa ovim sveštenikom možete diskutovati samo o batinama, čovek je jedno božije jagnje i pravi mudri Bokelj od koga ćete svašta naučiti.*

Suđenje je održano i u Panami, samo se tamo procenjivala ženska lepota. Naša predstavnica na izboru za Miss Universe – Sanja Papić iz Novog Sada, osvojila je četvrto mesto, ***što je veliki uspeh****. Među finalistkinjama su dominirale Latinoamerikanke, pobedila je devojka iz Dominikane, a ja sam imao utisak da sam ih sve video u nekoj od* ***telenovela****. Najgore je kad sudije puste devojke da postavljaju pitanja jedna drugoj – pa je našu lepoticu ona zlobnica iz Dominikanske Republike pitala* ***da li bi radije bila vatra ili voda.*** *Sanja se dobro snašla, pristojno se izrazila na engleskom i otcvrkutala nešto o emocijama i tananoj ljudskoj prirodi. Tukli smo se kako znamo –* ***replikama iz Kasandre****.*

Najpošteniji je, kažu, ipak ***sud naroda****. Na ovu pravnu instituciju se najčešće pozivaju politički demagozi i domaći estradni umetnici. Na televiziji Politika su gosti emisije "Posle kafe" bili poznati autori tekstova za pop i folk muziku. Uprkos naslovu, kafa je* ***ko u Hagu*** *bila stalno pred gostima, a gosti Bora Čorba, Vrba Models Menadžer i Bilja – što se loži na Madonu. Svi poštuju kolege, ne stide se* ***paradajz estetike*** *i kažu da narod uvek nepogrešivo prepozna hit. Ko biva, ništa ne pomaže reklama. I njima su pesme kao deca,* ***svaka je od srca odvojena****, samo ih prodaju za devize u belo roblje. Šta onda tu da radi Sud naroda, kad neko voli Preskočiću tarabu i jarak, neko Pare, pare, volim samo pare, a neko Drska ženo plava. Možda je to funkcionisalo dok se pevalo uz gusle pa su hitovi sporije prodirali u mase, ali danas –* ***guslaju non stop****.*

Za kraj – okrenimo se suđenju u sportu. Dejo kaže da su nam sudili prestrogo protiv Finaca, a da smo se držali dobro do prvog gola. Na SOS-u se onda pojavio ***glas naroda****, odnosno SMS naroda sa dosta oštrim ocenama – gotovo pornografskim. U sportu* ***nema debate i nadmudrivanja*** *– ko je bolji taj ide dalje. Eto, pre neki dan u Boru je lokalni motociklistički klub Gladijator organizovao višeboj i paradu na Borskom jezeru. Prvo su neki* ***ćelavci jurili na dva točka****, dok su cice zevale za njima, posle je palo nadmetanje u sporoj vožnji (za svaku pohvalu), bacanju gume u dalj i hvatanju kobasice tokom vožnje. Da ne bude zabune, frajer vozi, a cica što sedi pozadi se propne i zubićima vata kobaju koja je okačena na kanapčetu. Niko nije imao primedbe na suđenje.* ■

DRAGAN ILIĆ

POZORIŠTE

Omaž prošlosti

Jovan Sterija Popović: **Rodoljupci**
režija **Dejan Mijač**
igraju **Vojislav Brajović, Tanja Bošković, Mirjana Karanović, Tihomir Stanić**
Jugoslovensko dramsko pozorište

Otvaranje nove, obnovljene zgrade Jugoslovenskog dramskog pozorišta predstavljalo je svojevrsni omaž prošlosti ove ugledne pozorišne kuće. Čast da otvori veliku scenu JDP-a, koja je duže od pet godina bila van upotrebe, pripala je, kako je i red, vodećem reditelju ovog, ali i celokupnog srpskog pozorišta – Dejanu Mijaču. Izbor teksta kojim će se pozorište svečano otvoriti takođe je imao simboličku vrednost: s jedne strane, komedija *Rodoljupci* Jovana Sterije Popovića je sigurno jedno od najznačajnijih, ako ne i najznačajnije delo naše nacionalne dramske klasike (koje je, po nekim podacima, napisano pre tačno 150 godina), a s druge strane, ranija postavka ovog komada (ona iz 1986. godine), takođe u režiji Dejana Mijača, bila je jedna od najvećih predstava u istoriji Jugoslovenskog dramskog pozorišta.

A.ANDIĆ

Ipak, iako legitimni i bitni, svečarsko-jubilejski motivi ne mogu da budu dovoljno pokriće za određeni repertoarski potez: prave razloge, umetničke i intelektualne, treba tražiti u sâmoj predstavi, u onom značenjskom sloju klasičnog dela koji se izdvaja i naglašava u novom scenskom čitanju. Kada postavimo ovu početnu premisu, ono što se odmah zapaža jeste da danas, 2003. godine, vreme ne proziva ovaj komad o lažnom, koristoljubivom i zločinačkom rodoljublju na tako direktan (i urgentan) način kao što je to činilo 1986, kada je Mijačeva predstava bila građanski smela i odgovorna anticipacija političkog ludila koje će ubrzo zaraziti celu Srbiju (reditelj je tada svoj izbor ovako objasnio: "Požurivao me je društveni trenutak. Prosto je vršio pritisak prozivanjem ovog teksta").

Kao reditelj koji ne mistifikuje svoj rad, već u javnosti razložno obrazlaže svoje profesionalne pobude, namere i dileme, Mijač

nam ponovo pruža putokaz za razumevanje predstave: u nekim izjavama, reditelj je isticao da ga danas više ne zanimaju nosioci poražene politike lažnog rodoljublja, već običan narod koji je omogućio takvu politiku i koji je još uvek plodno tle za njeno povampirenje. Kao koncept, ovo zvuči vrlo zanimljivo, ali se javlja pitanje da li tekst pruža dovoljno čvrstu osnovu za realizaciju takvog koncepta. Naime, u drami nema likova koji su predmet političke manipulacije, postoje samo njeni akteri; u prethodnoj postavci, kako primećuje Ksenija Radulović u knjizi *Korak ispred*, tu ulogu generičke "žrtve" u političkim manipulacijama imao je lik skoroteče.

Mogućno je da je ovu širu značenjsku perspektivu reditelj pokušao da ostvari pomoću koreografisanih pojava različitih tipova iz naroda (vrlo dobra koreografija Anđelije Todorović i izvedba članova Ister teatra), koje predstavljaju fon glavnog zbivanja. Posebno upečatljiva bila je odlična scena prelaska u Srbiju, koja se svodila na međusobnu otimačinu. Ipak, ispostavilo se da ovi prizori nisu dovoljni za stvaranje takvog značenjskog proširenja, da je reditelj precenio njihovu moć, da oni prevashodno (ako ne i isključivo) funkcionišu na planu teatarske forme, o čemu će biti još reči.

U nedostatku željenog značenjskog proširenja, predstava se fokusira na glavne protagoniste – lažne i koristoljubive rodoljube – i njihovu dramsku akciju. Uz pouzdano rediteljsko vođenje, glumci su ostvarili nekoliko komički plastičnih i tipološki izoštrenih likova i odnosa: izazivanje i nadmetanje između zavodljive Nančike (Tanja Bošković) i erotski frustrirane Zelenićke (Mirjana Karanović), jasna i zanimljiva diferencijacija između slabog i kukavnog Šerbulića (Janoš Tot) i odlučnog i nasilnog Smrdića (Boris Isaković). Na tragu stare postavke, u kojoj je već demistifikovao lik rezonera i moralizatora i prikazao ga ne kao protivnika već kao saučesnika *rodoljubne bratije*, Mijač i u ovoj predstavi komički postavlja Gavrilovićev lik: u tumačenju Tihomira Stanića, Gavrilović deluje pubertetski nervozno i pravdoljubivo, a zapravo je kompromiser koji se vodi samo svojim interesom (prirodu tog interesa reditelj vrlo jasno predočava kada, u jednom od poslednjih prizora, Gavrilović otvara kofer s parama). Najmanje komički markantan bio je lik predvodnika rodoljubaca, Žutilova, u tumačenju Vojislava Brajovića.

Kao što se iz prethodnog vidi, većina likova je jasno komički profilisana i izoštrena, ali zato opšti glumački stil koji je reditelj postavio deluje tradicionalno. Ta tradicionalnost u glumačkom stilu ne bi bila problematična – uostalom, u njoj se nalazi jedna od glavnih vrednosti Mijačevog rada – da nije bila u raskoraku s drugim aspektima teatarske forme u ovoj predstavi: spomenutim koreografisanim prizorima s narodom, minimalističkim dekorom Aleksandra Denića, savremenim kostimima Biljane Dragović, video projekcijama (koje, uzgred, nisu imale nikakvu estetsku funkciju, već su služile samo kao tehničko sredstvo za stvaranje krupnog plana). Tako se stiče utisak o jednom, u suštini, potpuno tradicionalnom teatru koji, svojim scenskim "pakovanjem", želi da se prikaže kao pozorište modernog izraza. Ovaj raskorak na planu tetarske forme između *tradicionalnog* i *modernog*, uz već spomenuti nedostatak bitnog značenjskog pomeranja – nije pronađen novi ključ tumačenja – potvrđuje početnu tvrdnju da nova postavka *Rodoljubaca* prevashodno funkcioniše kao omaž slavnoj prošlosti naše vodeće teatarske kuće.

IVAN MEDENICA

CD

Bečki bluz

Vlada Divljan presents: Die Tonzentrale
B92

Sreća je, i to ne samo za autora, kada o umetniku znatnog iskustva ne treba da se govori kao o veteranu. Upravo to se odnosi na album "*Vlada Divljan presents: Die Tonzentrale*" (B92) kojim poznati muzičar traži afirmaciju druge vrste, pesmama povišene slutnje, muzikom međustanja.

Više od običnog umiljavanja savremenom *electrojazzu*, uz odjek različitih žanrova, Divljan vrlo inteligentno vodi urbanu menažeriju kroz melodijsku novogradnju, nedo-

voljno siguran u to da li želi da krene isključivo ka improvizaciji, ali sa jasnom namerom da preuzme formu događaja koju je estetika digitalne strategije donela protekle decenije. Otuda "*Spori bluz*", koji preko dijaloga gitare i harmonike otvara album, treba da se shvati kao priručnik za razumevanje onoga što sledi, jer već u "*Brzom bluzu*", uz senku mistike i čarobne prste pijaniste Aleksandra Šandorova, slušalac se upozorava na nova pravila povezivanja starog i novog.

Saksofon Dušana Petrovića će temu "*Džungla na kaldrmi*" sigurno učiniti nezaboravnom, ne samo zato što je zavodljivo groteskna i što će se u širem izdanju ponoviti na kraju, već i zato što se u njoj najboje vidi Divljanov kalemarski dar, ubedljiv i u pretposlednjoj "*Beatollah*". Istovemeno, "*Džungla na kaldrmi*" je indikativna i za problem "*Die Tonzentrale*", veći i od na momente nasilnog prisustva gitare i od zadaha eksperimenta karakterističnog za osamdesete godine prošlog veka. Reč je o tome da je smisao za kombinaciju zvuka, za muzički detalj nadišao arhitekturu pesme, kao u zanimljivom džez ambijentu *"Westbanhof"* i *"Zwonofu"*, što vodi svoje poreklo iz potrebe da se iskorišćeni sistemi rok pesama zamene apstraktnijim segmentima, pri čemu Divljan iznova nalazi potrebu za klasičnijom koordinacijom motiva. Kao moguće rešenje, prvoj temi on nudi protivtežu u vidu elektroritmičkog klimaksa u drugom delu kompozicije, spasavajući tako, na primer, psihopatetičnu "*Meine Stadt*", instrumental za pozorišnu predstavu "*Paviljoni*", i dabovano plutanje meduza u divnoj "*Gvidov san*".

Pitka i sablasna, "*Radio Bratislava*" i metaforički – u smislu dosluha sa rafiniranom bečkom elektroscenom – potvrđuje da je projekat nastao u studijima u Beogradu i Beču, u periodu od jula 2001. do jula 2002. godine.

"*Die Tonzentrale*" polaže pravo na ozbiljnu recepciju, kako zbog sačuvanog fona suptilnosti, tako i odmerene funkcionalnosti brzo smenjivanih i mnogobrojnih muzičkih elemenata; to je album koji ostaje na tragu poetike suživota tradicionalne pevljivosti, egzotike i strasti, ali mnogo kompleksnije no ikada pre i Divljanovoj karijeri.

I da, u naporu da izgubi strukturu pop pesme i oslobodi novi elektro-vitalizam u sebi, Divljan je ostao srednjoevropski romantičar sa setom južnjaka. ■

ZORAN PENEVSKI

scena

Kinoteka konačno dobila zgradu

"Ova priča ima srećan kraj", komentar je Radoslava Zelenovića, direktora Jugoslovenske kinoteke povodom vesti da je Republika Srbija konačno vratila Kinoteci zgradu u Uzun Mirkovoj 1.

Jugoslovenska kinoteka dobila je ovu zgradu od Skupštine grada februara 1995. godine.

"U julu 1997. godine saznali smo da je Beograd zgradu vratio Republici. Sada nam je, odlukom republičke vlade, od ovog 22. maja, zgrada opet vraćena", kaže Radoslav Zelenović.

Namera je da ova zgrada bude "Kuća filma", prostor u kome će se nalaziti baština svetske kinematografije koju čuva ova ustanova, a za sanaciju ruinirane zgrade u Uzun Mirkovoj ulici tražiće se pomoć u zemlji i inostranstvu. "Nema parcijalnog rešenja za Kinoteku. Mi sad biblioteku od 20.000 knjiga čuvamo u dvosobnom stanu. Čuo sam primedbe da je ta zgrada velika za naše potrebe. O tome bi moglo da se govori tek ako, i kad svuda na svetu prestanu da se snimaju filmovi." **S. Ć.**

Do Soluna sto somuna

Jelica Minić: *"Solun će biti uspeh, ali ne spektakularan. Ima još mnogo da se radi da bi se preplivalo do druge obale. Ali će pucanj za maraton biti ispaljen. Ono što ne budemo uspeli u Solunu, uz pomoć Grčke, nastavićemo s novim predsedavajućim EU-a, Italijom. Uz velike teškoće organizujemo svoje države po evropskim standardima, naučili smo da sarađujemo sa susedima u približavanju EU, stvorićemo nove prijatelje i strpljivo menjati imidž Balkana. Ostalo će već doći po zaslugama, pojedinačnim i zajedničkim"*

Jovan Teokarević: *"U našoj javnosti se o Evropskoj uniji nikad nije govorilo tako mnogo i toliko dobro. Popularnost pridruživanja Uniji je verovatno najveća koju ćemo ikada imati, uključujući i trenutak samog pridruživanja za mnogo godina od sada"*

Kako se približava trenutak kada će se mapa Evrope prekrojiti nakon proširenja EU-a 2004, u zemljama takozvanog Zapadnog Balkana – bivša SFRJ, minus Slovenija, plus Albanija – raste strah da će one ostati u zapećku nove i ujedinjene Evrope i da će se ionako veliki jaz između njih i država članica još više proširiti.

Lideri Balkana svesni su da voz koji polazi s "evropskog koloseka" neće moći da zaustave, ali ne žele da mu tužno mašu sa perona. Otuda dosad neviđena odlučnost lidera regiona da na predstojećem samitu EU-a i balkanskih zemalja u Solunu 21. juna od EU-a dobiju jasna uputstva i novi "red vožnje".

Drugim rečima, oni će na samitu pokazati Evropi da čvrsto drže za reč predsednika Evropske komisije Romana Prodija, koji je u aprilu ove godine na samitu Procesa saradnje Jugoistočne Evrope u Beogradu poslao jasnu poruku da "istorijski proces evropske integracije neće biti zaokružen dok se ne uključe i zemlje Balkana". Nakon samita Procesa saradnje koji je upravo održan u Sarajevu, šef diplomatije Srbije i Crne Gore Goran Svilanović izjavio je da od samita u Solunu očekuje da Prodijeva poruka, koju su kasnije ponovili i drugi evropski zvaničnici, bude pretočena u "verodostojnu strategiju" i da "ne sme ostati iluzija".

REUTERS

PRIPREME ZA EVROPSKI ISKORAK: Šefovi država Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Srbije i Crne Gore i Albanije na nedavnom sastanku u Ohridu

Zbog toga se samit u Solunu sve češće najavljuje kao prekretnica u odnosima EU-a i zemalja Zapadnog Balkana, a njegov ishod kao nešto od gotovo sudbonosnog značaja. Da bi ublažio ovako velika očekivanja, Svilanović je upozorio da bi samit u Solunu zemljama Zapadnog Balkana mogao doneti i razočaranje, pošto nisu sve članice EU-a prihvatile predlog Grčke, aktuelne predsedavajuće Unije, da im se iz Soluna

iskroji "vozni red" i pošalje jasna poruka. Važno je dodati da se samit održava na razmeđi grčkog i italijanskog predsedavanja EU-om, koje, uz Austriju, pružaju najveću podršku naporima balkanskih zemalja da uhvate korak s Unijom.

BALKANSKI LOBISTI: Da u okviru EU-a postoje razmimoilaženja, kada je o strategiji prema Balkanu reč, ne krije ni Jelica Minić, pomoćnik ministra inostranih poslova Srbije i Crne Gore. Ona iza sebe ima dug staž proučavanja procesa evropskih integracija i pre nego što joj se, kao visokom vladinom činovniku, pružila prilika da direktno doprinosi građenju strategije naše zemlje prema EU-u. "Normalno je da Grčka, Italija i Austrija najbolje vide naše probleme, ali i mogućnosti", kaže za "Vreme" Jelica Minić. "Zato te tri zemlje najviše lobiraju za Zapadni Balkan. Očekujem da će im se priključiti i Irska, koja predsedava EU nakon Italije, u prvom polugođu iduće godine. Jer, Irska isto razume našu trku s vremenom."

Ma kako to čudno zvučalo, primer Irske za naš slučaj više je nego umesan jer je upravo Irska najočigledniji primer kako mehanizmi EU mogu da pomognu regionu, ili nekoj državi, da premosti ekonomski jaz s ostalim, razvijenim delovima Unije. Kada je pristupila EU sedamdesetih godina (tačnije rečeno, tada je to bila Evropska ekonomska zajednica), dohodak po glavi stanovnika Irske bio je bar 25 odsto niži od evropskog proseka. Kada je EU krajem osamdesetih usvojila jasne i čvrste mehanizme regionalne politike unutar zajednice, strukturalni i kohezioni fondovi namenjeni razvoju zaostalih regija omogućili su Irskoj da postane pravi "tigar" u okviru Unije. Rapidan i dinamičan razvoj Irske privukao je ogromna strana ulaganja i danas je dohodak Irske po glavi stanovnika skoro 20 odsto veći od evropskog proseka. O tome šta je evropeizacija učinila za mediteranske zemlje da i ne govorimo.

Zato su vlade regiona, više nego ikada dosad, rešene da u budućim pregovorima predoče EU-u da se mnoge od njihovih ekonomskih muka zapravo ne razlikuju previše od onih s kojima su se svojevremeno nosile Irska, Grčka, Portugal i Španija, a nedugo pre njih i Francuska i Engleska. Ukoliko uspeju da "otpuše uši" birokratama u Briselu, ovakva strategija može biti dvostruko delotvorna. Solun će, naime, predstavljati odličnu priliku da se s regiona skine hipoteka "bureta baruta" ili "legla organizovanog kriminala". Mogla bi doprineti da EU na Balkan gleda kao na ekonomski zaostalo područje koje je stavilo tačku na iscrpljujuće ratove i koje sada mora da se nosi s drugom, takođe teškom hipotekom – decenijskom komandnom ekonomijom, deindustrijalizacijom i veoma zaostalom i primitivnom poljoprivredom.

POMOĆ I OBAVEZE: Predsedavajući EU Jorgos Papandreu i visoki komesar EU Havijer Solana

ZAJEDNIČKI CILJ: Kada je reč o prvom delu zadatka, lideri regiona su se u poslednje vreme svojski potrudili da ubede lidere EU-a da je "evropska opcija" najsnažnija opcija u regionu koju deli većina građana. Uz to, zemlje Zapadnog Balkana sve više zbijaju redove. Uoči sastanka u Solunu održano je više mini samita na regionalnom nivou, a prvi put od raspada SFRJ lideri četiri balkanske zemlje stavili su svoj potpis na apel EU-a koji je krajem maja objavio "International Herald Tribune" (vidi antrfile).

"Ono što je, bez sumnje, prva velika tekovina priprema za Solun jeste zajednički nastup pet zemalja regiona, koje su donedavno imale teške hipoteke u međusobnim odnosima. Želela bih da naglasim da je usaglašavanje regionalnog nastupa pokazalo koliko ima podudarnosti u interesima ovih zemalja, kao i spremnosti da se sarađuje. Na ministarskom sastanak zemalja Procesa saradnje u Jugoistočnoj Evropi u Sarajevu doneto je zajedničko saopštenje, velikim delom upućeno samitu u Solunu. Proces usaglašavanja ovog dokumenta bio je na svoj način uzbudljiv. Zemlje regiona su stremile istom cilju i 'disale istim dahom', bez ikakvih suštinskih sporenja i nesaglasja. Kao da su gradile neku zajedničku kuću, gde pet zemalja vuče rasutu građu: Rumuni i Bugari nude 'predpristupni *know-how*', Turci prenose svoja iskustva, a Grci pomažu da se usvoji jezik EU-a, ne dozvoljavajući ujedno da nerealna očekivanja uzmu maha. I svi iskreno nastoje da tom događaju omoguće pun uspeh – kao zajedničko dobro regiona. Uz to, BiH će u ime pet zemalja Zapadnog Balkana i biti "glas regiona" u kratkom zajedničkom izlaganju, koje se takođe priprema narednih dana", prenosi svoje utiske Jelica Minić.

Njeno mišljenje deli i dr Jovan Teokarević, direktor Beogradskog

Tri zablude

"Na putu ka EU-u treba se odmah osloboditi bar tri pogrešne predstave", kaže za "Vreme" dr Jovan Teokarević, direktor BeCEI-a. "Prvo, evroatlantska integracija naše zemlje nije neka vrsta neminovnosti, niti je pre svega interes drugih, a ne nas samih, niti će kad-tad stići kao priznanje za naše 'posebnosti i superiornosti', čak i ako ništa ne uradimo.

Drugo, naši susedi će nam u ovom poduhvatu sve više postajati najvažniji saveznici, ali istovremeno i takmaci. Kolektivnog primanja zemalja Zapadnog Balkana u EU neće biti i zato se treba pripremiti na oštru međusobnu konkurenciju u 'balkanskoj regati do Brisela'.

Treće, Srbiji i Crnoj Gori takođe predstoji trka, ali dvostruka – i sa susedima i među sobom. I u jednoj i u drugoj državi umesto današnjeg instant opredeljivanja za ili protiv državne zajednice kao prevoznog sredstva do Brisela, treba brzo – vrlo, vrlo brzo – menjati zakone i primenjivati ih, obučavati administraciju, poslanike i novinare o evropskim poslovima i standardima… Što više i jedni i drugi budemo bliži EU-u u vreme eventualnog referenduma o samostalnosti, to će manje biti važno da li dalje, istim putem, idemo zajedno ili odvojeno…"

EU i Zapadni Balkan su potrebni jedni drugima

"Evropska unija će se naredne godine od sadašnjih 15 proširiti na još deset novih članica. To će je promeniti iz korena. Ali će takođe naš kontinent pretvoriti u najveće, najdinamičnije i najbogatije jedinstveno tržište u istoriji. Ovo predstavlja izuzetno dostignuće na koje svi Evropljani treba da budu ponosni. Ali, iako je ovo istorijski trenutak koji svi treba da slavimo, poduhvat ujedinjenja Evrope još nije okončan. Dok u Evropu ne bude u potpunosti integrisana čitava Jugoistočna Evropa, zadatak neće biti završen. A dok se to ne dogodi, Evropa neće moći da se oseća sigurno…

Naš najvažniji prioritet, koji podjednako dele vlade i građani, jeste punopravno članstvo u EU-u. Znamo da integracija u strukture zahteva mnogo napora s naše strane i da će proces zavisiti od onoga što ostvarimo i da će biti dugotrajan. Ali smo takođe ubeđeni da samit u Solunu u Grčkoj predstavlja sjajnu mogućnost da EU i naše zemlje uspostave zajednički interes koji nas može odvesti u pravcu konkretnog napretka…

Ako naši građani budu videli da vlade regiona zajednički s EU-om rade na tome da se reše neki od najtežih ekonomskih problema, to će im nesumnjivo uliti poverenje koje je neophodno da istraju. Dajmo Evropi oblik i veličinu koju ona i zaslužuje"

(Iz deklaracije koju su zajednički potpisali predsednik Hrvatske Stjepan Mesić, premijer Albanije Fatos Nano, predsednik Makedonije Boris Trajkovski i premijer Srbije Zoran Živković nakon susreta na Svetskom ekonomskom forumu u Atini krajem maja.)

centra za evropske integracije (BeCEI). "U našoj javnosti se o Evropskoj uniji nikad nije govorilo tako mnogo i toliko dobro. Popularnost pridruživanja Uniji je verovatno najveća koju ćemo ikada imati, uključujući i trenutak samog pridruživanja za mnogo godina od sada." Da podsetimo, agencija Medium Gallup International upravo je objavila istraživanje po kome uključenje u EU podržava više od 85 odsto građana naše zemlje, dok je samo nešto više od četiri odsto protiv.

Da ne bude zabune, ova podrška ne predstavlja nekritičku želju da se pošto-poto bude deo bilo koje institucije: podrška uključenju u NATO veoma je slaba, ali se građani većinom ne opiru ulasku naše zemlje u Partnerstvo za mir, čija je članica i neutralna Švajcarska. Teokarević veruje i da je podrška iz Brisela našoj zemlji i regionu, takođe, bez presedana. "Predstojeći solunski samit bi, naime, trebalo da zvanično potvrdi da će svi zapadni Balkanci jednog dana stvarno biti u EU-u, za razliku od, recimo, bivših sovjetskih republika", nada se Teokarević.

SPISAK OBAVEZA: Minić, s druge strane, upozorava da ogroman trud koji je do sada uložen da bi se promenila slika i stvarnost regiona ne bi smeo da bude talac nedavnih tragičnih događaja na Kosovu. Taj trud građanima širom regiona do sada je najčešće izmicao pažnji i kod nas i u susedstvu, jer politički skandali i trvenja među političkim protivnicima mnogo glasnije odjekuju s naslovnih strana novina i u udarnim TV-vestima.

"Postoji mnoštvo regionalnih inicijativa (mi učestvujemo u sedam) u čijim je okvirima poslednjih godina stvarano regionalno 'stanje duha'", ističe Jelica Minić. "Solun je postao neka vrsta katalizatora i taj fini višegodišnji rad se manifestovao kao proces koji se odvija u odličnom duhu saradnje." To je nedavno potvrđeno i time što je odskora omogućeno državljanima iz oko četrdeset zemalja da ulaze u Srbiju i Crnu Goru bez vize, a građanima SCG na probni period od šest meseci vize je ukinula Hrvatska. Međutim, iako se priča da će u Solunu biti reči o liberalizaciji viznog režima članica Šengenskog sporazuma prema SCG, niko ne sme da očekuje da će nam vize za ulazak u zemlje EU biti ukinute u Solunu. Ali, ono što naši predstavnici u međuvremenu mogu da učine jeste da zavire u spisak obaveza koje je ispunila, na primer, Rumunija pre nego što su joj ukinute vize, da počne da ih jednu po jednu skida s dnevnog reda i da tako obaveže EU da nas stavie na belu listu bez dodatnih *ad hoc* uslova.

Osim toga, integracija unutar regiona sve je dinamičnija, stare inicijative dobijaju zamah, planiraju se nove i mnoge od njih zapravo najdirektnije daju tempo procesu integracija i u EU. U prvom redu radi se na unapređenju transportne infrastrukture, zatim je uveliko u toku stvaranje zajedničkog tržišta električne energije (s idejom da ono ubuduće obuhvati i gas i druge energente).

Minićeva naglašava da je to najdirektnije povezivanje zemalja Jugoistočne Evrope sa EU-om jer se ove "infrastrukture direktno kače na energetske koridore Unije, i uspostavljaju se evropski standardi od samog početka, a tu su interesi uzajamni". U toku je i stvaranje zone slobodnog tržišta i sklopljeno je mnogo bilateralnih ugovora o slobodnoj trgovini među zemljama regiona. Poslednji sporazum takve vrste nedavno je sklopljen sa Turskom. Međutim, u planu je da se zona slobodnog tržišta ozvaniči i multilateralnim sporazumom, kao što je to CEFTA u kojoj posle proširenja 2004. ostaju Rumunija, Bugarska i Hrvatska. Planira se, dakle, da se CEFTA pomeri na jug. Ne treba posebno isticati da će to dati snažan podsticaj za strana ulaganja. "U tom smislu, OECD i Pakt za stabilnost daju podršku inicijativi za stvaranje ujednačenih uslova za strana ulaganja u okviru celog regiona", najavljuje Jelica Minić. Reč je o naporima da se harmonizuju regulative u vezi sa stranim ulaganjima u čitavom regionu, što najdirektnije doprinosi integraciji.

BITKA NA DVA FRONTA: U susret Solunu i Vlada Srbije usvojila je platformu strategije za unapređenje odnosa Evropske unije i zemalja Zapadnog Balkana koju je u okviru BeCEI-a izradila grupa eksperata na čelu sa Vladimirom Gligorovim iz Instituta za međunarodne ekonomske odnose iz Beča. Platforma jasno ističe da "Srbija ima koristi ne samo od sopstvenog napredovanja prema EU-u već i od napredovanja drugih u tom pravcu". Dokument takođe sadrži i očekivanja od solunskog samita čija deklaracija treba da sadrži "reči kojima će se uzajamnna obavezanost snažnije i konkretnije izraziti" nego što je bio slučaj na samitu u Zagrebu i "preslikala bi onu koja je data u evropskim sporazumima, a sadržala bi i neku naznaku o protoku vremena do članstva".

Ova platforma naslanja se na niz predloga koje su mesecima uoči Soluna izradile druge organizacije poput Inicijative za evropsku stabilnost (ESI). Uspeh u Solunu meriće se prema uspesima na dva važna fronta, a bitke na oba nalaze se u strategiji našeg nastupa na samitu. Prvi se sastoji u odluci EU-a da nam na raspolaganje stavi sredstva koja su pretekla iz fondova namenjenih državama koje u maju naredne godine postaju članice Unije. Ova sredstva nisu velika, ali zemlje regiona čvršće vezuju uz Uniju jer su usmerena na *razvoj,* a ne na stihijsku obnovu infrastrukture.

Primera radi, EU će na strukturalno prilagođavanje Bugarske i Rumunije 2006. utrošiti 1,432 milijarde evra, dok je svim državama Zapadnog Balkana namenjeno samo oko 500.000.000 evra, što iznosi jedan odsto prosečnog bruto proizvoda ovih zemalja. Ne treba posebno isticati da će ovakva strategija, ako se u Solunu ne izmeni, samo još više produbiti jaz između Bugarske i Rumunije koje se članstvu nadaju 2007, s jedne strane, i ostalih balkanskih zemalja s druge, da i ne govorimo o tome koliki će taj jaz biti u odnosu na ostale članice EU-a. U tom slučaju, evropska integracija naše zemlje uistinu može ostati fatamorgana, ili iluzija, na šta je ministar Svilanović upozorio, ublažavajući optimizam, nakon samita u Sarajevu.

Druga važna bitka treba da se vodi i za to da zemlje Zapadnog Balkana nakon Soluna pripadnu u nadležnost Direkcije za proširenje EU-a u Briselu i da o našoj sudbini ne vode brigu ljudi koji se bave postkonfliktnim područjima kao što su Avganistan ili Irak, kao što je sada slučaj. Za razliku od Bugarske i Rumunije, koje potpadaju pod odeljenje za proširenje (poglavlje 7 – o finansijskom okviru EU-a), nama se u Briselu bave birokrate iz odeljenja za spoljne poslove (poglavlje 4 – o finansijskom okviru EU-a). Ova pomoć se topi iz godine u godinu i postoji opasnost da SCG ostane u limbu, skrajnuta iz fondova za obno-

VELIKA OČEKIVANJA: Solun

vu, ali daleko i od pristupa fondovima za razvoj. Neke zemlje koje nisu članice EU-a, kao što je Norveška, već su zakinule sredstva za pomoć zemljama Zapadnog Balkana i preusmerile ih na Irak.

JOŠ MNOGO POSLA: Šta je, dakle, realno očekivati od Soluna? Jelica Minić na ovo pitanje odgovara:

"Solun će biti uspeh, ali ne spektakularan. Ima još mnogo da se radi da bi se preplivalo do druge obale. Ali će pucanj za maraton biti ispaljen. Ono što ne budemo uspeli u Solunu, uz pomoć Grčke, nastavićemo s novim predsedavajućim EU-a, Italijom. Uz velike teškoće organizujemo svoje države po evropskim standardima, naučili smo da sarađujemo sa susedima u približavanju EU-u, stvorićemo nove prijatelje i strpljivo menjati imidž Balkana. Ostalo će već doći po zaslugama, pojedinačnim i zajedničkim." Solun, dakle, nije nikakav ispit na fakultetu, koji, ako položimo, možemo da se prepustimo slavlju. Ne smemo da zaboravimo da su nam nerešeni odnosi između Srbije i Crne Gore već oduzeli najmanje godinu dana, kada pregovora s EU-om praktično i nije bilo. Bez obzira na uspeh ili neuspeh solunskog samita, našu zemlju čeka još mnogo mukotrpnog posla oko prilagođavanja standardima Unije. EU pred očima naših građana svetli kao neka neonska reklama i ako izostane neka nagrada, razočaranje je neminovno. Zato je još važnije razviti svest da se ovog posla treba prihvatiti ne zbog samog članstva u EU već zbog toga što je za ovu zemlju svaka druga budućnost stranputica koja se skupo plaća, što smo, nadajmo se, uspeli da naučimo. ■

DUŠKA ANASTASIJEVIĆ

A. ANDIĆ

JOVAN PAVLE II U HRVATSKOJ

Verničkі Vudstok

Kolektivno pevanje, reakcije koje pomalo liče na trans, dovođenje dece, poetični transparenti, petoro preminulih i nekoliko stotina onesvešćenih od vrućine, ukratko – sve ono što je moglo da se vidi drugog dana papine posete Hrvatskoj neke je podsetilo na Titovo vreme, a neke na koncerte Rolingstonsa

Iako su stereotipi i generalizacije odavno izašli iz mode, čak i oni potpuno neupućeni u lokalne prilike mogli su 7. juna 2003. zaključiti mnogo toga bitnog o zemlji Hrvatskoj. Kao prvo, da je na tom mestu bezbednosna kultura na vrlo visokom nivou, zatim da je nekadašnji kult Tita uspešno zamenjen kultom pape Jovana Pavla II i, konačno, da uprkos medicini, u Hrvatskoj ima bar 220.000 ljudi kojima desetak sati provedenih na temperaturi od 40 stepeni ne može ništa. Te subote, trećeg dana petodnevne posete Hrvatskoj, poglavar Rimokatoličke crkve posetio je Đakovačko-sremsku biskupiju i održao svetu misu na osječkom aerodromu Čepin.

ZVANIČNA VERZIJA: Za razliku od prethodne dve posete, 1994. godine kada je posetio Mariju Bistricu i Split i 1998. kada je bio u Zagrebu, papa Jovan Pavle II imao je ovog puta nešto dužu trasu. U četvrtak 5. juna iz Rima je stigao u Rijeku, gde se sreo s hrvatskim predsednikom Stjepanom Mesićem; sledeća stanica bio je Dubrovnik, gde je 6. juna održana sveta misa i beatifikacija Marije Propetog Petković. Idućeg dana, već pomenute subote 7. juna, papa stiže u Osijek i tu mu je dnevni raspored bio najispunjeniji: od 10.45 služio je svetu misu, dva i po sata kasnije otišao u privatnu posetu sedištu Đakovačke biskupije, da bi nešto pre 18 časova čuvenim papamobilom prošao kroz Osijek gde su ga (prema izveštaju hrvatskih agencija) "pozdravljali razdragani građani". Nedelja, inače verski praznik Duhovi, bila je rezervisana opet za Rijeku – ovog puta, osim svete mise, bio je organizovan ručak s članovima Hrvatske biskupske konferencije i drugim biskupima, susret s predsednikom hrvatske vlade i, konačno, privatna poseta svetištu Majke Božje Trsatske. Oproštajna ceremonija održana je 9. juna u Zadru, nakon čega je papa napustio Hrvatsku.

Prilično ispunjen raspored je već starom i bolesnom papi sasvim sigurno teško pao, ali za prave probleme su, čini se, ipak bili nadležni u Republici Hrvatskoj. Na prvi pogled reklo bi se da poseta poglavara Rimokatoličke crkve, koliko god bila politički i verski važna, nije događaj zbog koga bi cela zemlja bila bukvalno blokirana, ali, po svemu onome što se moglo videti, pročitati i čuti tih dana, dogodila se upravo blokada. Za početak, na personalnom planu. Predsednik Hrvatske Stjepan Mesić i ostali visoki zvaničnici pojavljivali su

se praktično na svakom okupljanju vernika, u pres službama bili su angažovani vladini službenici, dok je sistem obezbeđenja predstavljao pravu paradu hrvatske policije i obaveštajnih službi: pored opasnih momaka i policijskih jedinica (koje ne deluju baš kao domaći SAJ ili Žandarmerija, ali izgledaju opasno), viđena je, recimo, i prelepa, elegantno odevena mlađa žena s pištoljem za pojasom. Prava blokada, međutim, bila je očigledna na hrvatskim putevima. Iako su vernici i ostali zainteresovani danima pre papine posete, a putem interneta i brojnih specijalnih vodiča, bili upozoravani da će putevi biti zatvoreni za saobraćaj i po desetak sati pre dolaska pape na određeno mesto, realizacija tog upozorenja izgledala je prilično neverovatno. Praksa je, međutim, pokazala da je hrvatska policija u stanju da uradi nešto o čemu domaća ne može ni da sanja: ono u šta se "Vreme" uverilo jeste da se u rano jutro 7. juna, od srpsko-hrvatskog graničnog prelaza Batrovci do osječkog aerodroma Čepin (sat i po vožnje), na putu nije pojavilo bukvalno nijedno vozilo. Baš kao što je u najavama istaknuto, svi koji su se zaputili ka Čepinu, ma s koje strane dolazili, morali su da budu prethodno najavljeni i dobijali su policijsku pratnju – u slučaju graničnog prelaza, policija je čekala već na prvom metru hrvatske teritorije. Što se blokade prilaznih puteva tiče, ona je rešena na tradicionalan način – policijskim patrolama postavljenim na raskrsnicama. Međutim, prilikom zatvaranja puteva kroz sela ipak se računalo na poslušnost građanstva: čitavom dužinom sela, između drveća, bile su postavljene policijske trake koje su onemogućavale čak i izlazak ljudi pred sopstvene kuće. Prilično sablasna scena pustih ulica donekle je ipak oživljena zastavama, slavonskim ručnim radovima i cvećem bukvalno na svakom prozoru.

Blokada ulica i puteva nastavlja se, međutim, i na samom mestu događaja. Za razliku od vernika, pripadnici novinarskog esnafa i ostali "sa propusnicama" imali su privilegiju da (umesto na otvorenom polju) papu dočekaju u aerodromskoj zgradi na Čepinu, s tim što je za ulazak u tu zgradu procedura bila kao na nekom svetskom aerodromu: najpre upoređivanje propusnice sa ličnim dokumentima, pa detektor za metal, pa rendgen- procedura za torbe. Sve ljubazno, sve uz osmeh, "hvala lijepa", "izvolite", ali ipak dovoljno strogo da predmet zabune bude čak i transparent koji su nosili učenici osječke ekonomske škole ("Hajde provjeri, molim te, kod ovih gore da li to može da se tretira kao nešto opasno"). Što se tiče vernika koji su na aerodrom ušli bez propusnica, pravila su nalagala da nema metalnih predmeta, šipki, palica, lanaca, baklji, žileta, kompleta za manikiranje, kišobrana, upaljača i sličnih stvari, ali je tu obezbeđenje izgleda malo omanulo, bar kad su u pitanju poslednje dve stavke. Tek što bi neko naivan pomislio da se time cela stvar završava, kontrola i blokada traju i dalje: u zavisnosti od vrste propusnice i važnosti gostiju, put iz aerodromske zgrade do poljane na kojoj se održavala misa vodio je ili preko nečega što liči na pistu ili preko njiva (i sve opet uz osmeh, ali strogo).

ISTRAJNOST: Na papin dolazak čekalo se satima

GLAZBA I ŽEGA: Ono što je zainteresovani posmatrač mogao da vidi prošavši kroz sve moguće blokade, ipak je bilo vredno tog truda. Scena: ogroman beli štitnik od sunca, isto tako ogroman krst, ispred svega toga tepisi cveća. Prostor za publiku: poljana bez ijednog drveta izdeljena na boksove označene sa A1, B1, C1,... Kao što već red nalaže, a bez obzira na hrišćansko načelo jednakosti i opšte pokornosti, boksovi neposredno ispred scene podrazumevali su stolice sa jastučićima, oni malo dalje samo stolice, dok su delovi rezervisani za obične smrtnike bili opremljeni jedino kutijama specijalno dizajniranim da posluže kao stolice. I to ako vas potera sreća – kutije su dobili samo oni koji su se pojavili među prvima, dok je najveći broj prisutnih ipak bio osuđen na golu zemlju. No, pošto je okupljanje na Čepinu počelo već u dva sata ujutro (u prevodu: pošto su okupljeni bili spremni na devetočasovno čekanje papinog dolaska), svečanost je podrazumevala i dušeke, ležaljke, stolice na sklapanje, jastuke, ćebad i slične stvari.

Kako bilo, već oko sedam sati ujutro i scena i publika bili su postavljeni na svoja mesta. Sledilo je ono što je u Liturgijskom vodiču za Osijek bilo označeno kao glazbeno-meditativni program, a što je u praksi značilo nastupe lokalnih horova, kulturno-umetničkih društava, sveštenstva, recitatora i instrumentalista. U tom trenutku, a uprkos temperaturi koja je već lagano prelazila 30 stepeni i činjenici da hladovine više nigde nije bilo, publika je počela da se ispunjava malom decom, invalidima, starim ljudima. Glazba, meditacija, zastavice sa porukama dobrodošlice papi, transparenti i majice sa natpisima tipa "Bit ćete mi svjedo-

Bratstvo

Iako je u svim zvaničnim obraćanjima vernicima posebna pažnja bila posvećena stradanjima hrvatskog naroda u domovinskom ratu, trend dobrosusedskih i bratskih odnosa ipak nije zaboravljen tokom papine posete. Uvaženi gost je tokom svog obraćanja vernicima u Osijeku posebno pozdravio mitropolita Jovana i druge sveštenike Srpske pravoslavne crkve koji su prisustvovali ceremoniji i pozvao ih da "Njegovu blaženstvu patrijarhu Pavlu prenesu moj bratski pozdrav u ljubavi Kristovoj". Ono što je, međutim, posebno zanimljivo jeste da su (zvanično, na papinu inicijativu) po završetku mise na oltar pozvani novinari pristigli iz Srbije i Crne Gore – sticajem okolnosti, čast da lično pozdrave poglavara Rimokatoličke crkve imalo je samo sedam članova beogradske novinarske delegacije, iako ih je u Osijeku bilo više. Iznenađujuća je, pored toga, bila i reakcija vernika na prolazak autobusa sa beogradskim tablama: pošto se skup razišao, autobus je tokom prolaska kroz osječka predgrađa pozdravljan isključivo mahanjem.

U ZNAKU DOBRE VOLJE: Pravoslavni velikodostojnici iz Srbije

Oprema

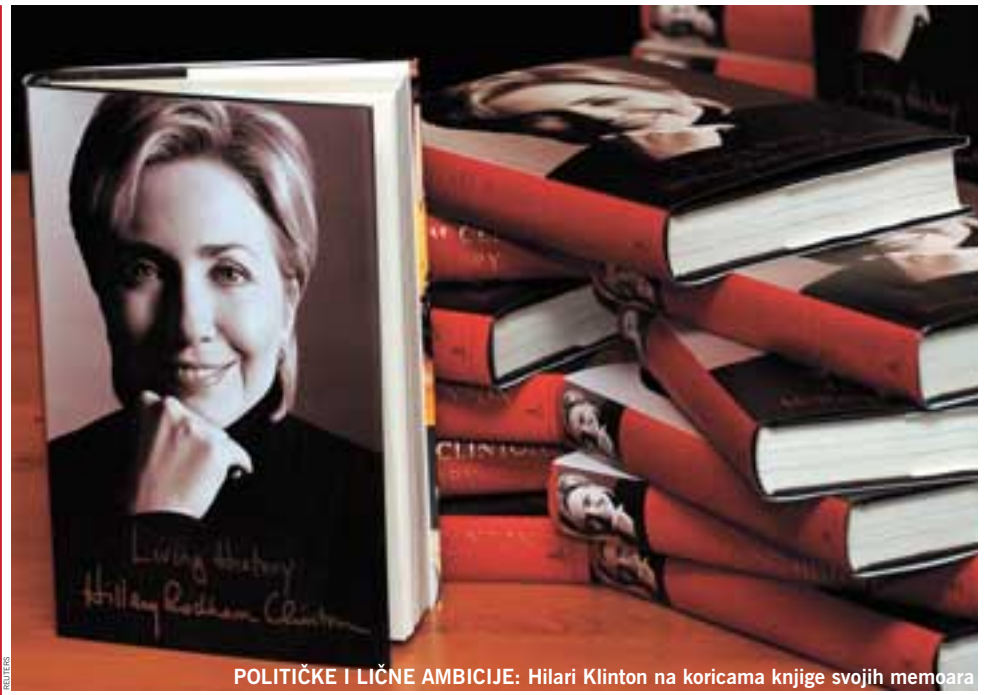
Praktično svaki vernik koji je čekao papu na osječkom aerodromu Čepin bio je opremljen župnom zastavicom, žuto-belom maramom dobrodošlice i liturgijskim vodičem – sve to dobijalo se u paketu koji je deljen na ulazu na liturgijski prostor, posle policijske provere i dobijanja ulaznice. Ličnoj inicijativi bio je prepušten izbor adekvatne majice, transparenta ili kape: viđene su tako majice sa papom u različitim pozama, najraznovrsnije kape, kese i kišobrani, sve sa natpisima koji su se svodili na poruku "Viva Papa" ili na skromno "Sveti otac".

Iako ne toliko pripremljena, beogradska novinarska "delegacija" se u ovom domenu ipak proslavila. Ovdašnji nuncijat obezbedio je, naime, diskretne kartonske kape za zaštitu od sunca na kojima je sitnim slovima bilo ispisano papino ime i koje, u gomili prigodnih kačketa i šešira, niko nije primetio. A onda se, usred davanja izjava različitim medijima, niko drugi do Stjepan Mesić zapitao o poreklu dotične kape i zatražio da mu daju baš nju.

ci" ili "Hvala ti sine Marijin", sve to začinjeno prašinom i neizdržljivom vrućinom moglo je, međutim, da zasmeta samo verski nezainteresovanima. Okupljena pastva ponavljala je da joj vrućina ne smeta, svi su izgledali pospano i zadovoljno, a poznatije pesme pevane su uglas. Da bi stvar zaista ličila na Vudstok, potrudila se grupa mlađih vernika: hipijevska odeća, dve gitare, lagane pesme i "igranje ukrug" mogli su se videti u sektoru B1 nekih sat vremena pre papinog dolaska. Prava ekstaza nastupila je, međutim, u trenutku kada je voditelj programa objavio da je "u 9 i 45 papa Ivan Pavle Drugi kročio na tlo Đakovačke biskupije": frenetičan aplauz, redari koji su sa prolaza između boksova udaljavali sve koji su se tu zatekli, sve glasnije crkvene pesme...ukratko, priča je mogla da počne. Sledile su zastavice, podizanje na prste, guranje u prve redove i, konačno, uzdah olakšanja i rečenice tipa "Evo ga papamobil. I on je u njemu", "Kako je lep!", "Mili naš!" (uglavnom potekle iz ženskih usta). Istovremeno sa blagosiljanjem krsta iz vukovarske crkve Sv. Filipa i Jakova "koji je teško oštećen u srpskoj agresiji", pozdravnim govorima i svečanom misom, u improvizovanim šatorima prve pomoći bilo je sve više vernika koji su kolabirali, a počele su i priče o preminulima. Zvanična verzija saopštena na kraju glasila je da je umrlo dvoje vernika, ali je nezvanična cifra ipak došla do broja pet – kako bilo, konačan bilans je ispod očekivanja. Naime, čak i "povlašćeni", odnosno oni koji su tokom tročasovne mise mogli da uđu u aerodromsku zgradu, osveže se i odmore u hladovini, a koji su pritom punoletni i zdravi, jedva su podneli žegu. Što se tiče ostalih, uglavnom su pokazali zavidnu izdržljivost: pošto su disciplinovano ispratili tekstove, note i molitve odštampane na ukupno 38 stranica liturgijskog vodiča i odsedeli ili odstajali bar pet-šest sati na temperaturi od oko 40 stepeni, približno 220.000 vernika izašlo je nasmejano i zadovoljno. Jedina slika koja je donekle pokvarila idilični prizor bilo je masovno iznošenje (iliti krađa) saksija s cvećem koje su bile postavljene pred oltar – no, kad se ima u vidu broj prisutnih i ipak neverovatna disciplina, ovakav tračak balkanskog duha može i da se toleriše.

U svakom slučaju, kolektivno pevanje, reakcije koje pomalo liče na trans, dovođenje dece, poetični transparenti i, uopšte, sve ono što je moglo da se vidi na Čepinu 7. juna 2003, neke je podsetilo na Titovo vreme, a neke na koncerte Rolingstonsa. Još jednom potvrđujući da se bar trudi da bude ozbiljna država, Hrvatska je savršenom organizacijom i zavidnom disciplinom građanstva pokazala da s takvim pojavama može uspešno da se nosi. Šta god o tome mislilo njeno neposredno susedstvo koje je Tita odavno zaboravilo, kome Rolingstonsi nikako da se dogode i koje odavno ne veruje u idole. ■

TAMARA SKROZZA

REUTERS

POLITIČKE I LIČNE AMBICIJE: Hilari Klinton na koricama knjige svojih memoara

AMERIKA

Seks, laži i politika

Da li je Hilari Rodam Klinton napisala memoare da "otvori srce, kaže istinu i ostavi za istoriju svoje viđenje najboljih i najgorih godina njenog života" ili je reč o brižljivo orkestriranoj političkoj promociji za Belu kuću

Norfolk, Virdžinija

Žena koju su Amerikanci svojevremeno izabrali za "ženu kojoj se najviše dive", ali koju su istovremeno nazivali i "ledi Makbet iz Arkanzasa" ne prestaje da polarizuje ovdašnje javno mnjenje. Autobiografija *Istorija koja teče* (*Living History*) senatora Hilari Rodam Klinton (55) ove nedelje je lansirana u milionskom tiražu uz velik i pažljivo režiran publicitet i već je postala bestseler: ispred nje je samo neuništivi Hari Poter. Za ispovest nekadašnje prve dame u kojoj je "sve ispričala", renomirani izdavač "Simon i Šuster" platio je rekordnih osam miliona dolara. Samo je papa Jovan Pavle II dobio više. Izgleda da će sve rekorde potući Bil Klinton, koji za svoje memoare treba da dobije 12 miliona dolara.

Po svim ovdašnjim medijima već danima traje velika polemika: da li je Hilari Rodam Klinton napisala knjigu da "otvori srce i kaže istinu" i "ostavi za istoriju svoje viđenje najboljih i najgorih godina njenog života", kako tvrdi Liza Kaputo, bivša pres-sekretarica prve dame, ili je reč o brižljivo orkestriranoj političkoj promociji za Belu kuću?

Većina misli da Hilari ima velike političke ambicije, čak ni njeni najljući protivnici ne poriču da je ona žena izuzetne inteligencije i sjajnog političkog refleksa. Dve godine vrlo marljivo, vrlo uspešno i vrlo diskretno radi u Senatu. Sada sa autobiografijom ponovo, u velikom stilu, izlazi na veliku političku scenu. Sličnom taktikom se svojevremeno poslužio i Džordž Buš junior: i on se, uoči predsedničkih izbora 1999. u svojoj autobiografiji *Zavet koji se mora ispuniti* ispovedio kako je bio alkoholičar i kako se, konačno, izlečio. O tome Buš junior nije nikada javno govorio. Hilari se, verovatno, nada da je posle ovog autobiografskog "otvaranja duše" više neće javno ispitivati o njenim najintimnijim bračnim problemima.

SVE O MONIKI: Naravno, najviše se analiziraju stranice o aferi sa Monikom Luinski. Bivša prva dama tvrdi da je zaista verovala da su celu priču lansirali njihovi politički protivnici. Ona je to svojevremeno nazvala čak "velikom, brižljivo planiranom desničarskom zaverom" protiv Bila Klintona i njegove administracije. A onda je, pola godine posle izbijanja skandala, u avgustu 1998. doživela da joj muž prizna da joj nije rekao istinu, da je "pokušavao da zaštiti i nju i njihovu ćerku Čelzi...".

"Pokušavala sam da dođem do vazduha, počela sam da plačem i vičem na njega: Zar je moguće? Šta pričaš? Zašto si me lagao? Bil je samo ponavljao: Žao mi je, zaista mi je žao... Danima nisam mogla da govorim s njim... Kada smo otišli na ostrvo, osećala sam samo duboku tugu, razočaranje i bes. S nama je bio i naš pas Badi, on je jedini član naše porodice koji je hteo da Bilu pravi društvo... Kao žena,

htela sam da mu slomim vrat! Ali shvatila sam da ga volim, da želim da sačuvam naš brak...”

U razgovoru sa Barbarom Volters ona je pričala da se u Bila Klintona zaljubila na prvi pogled (“Onako, s dugačkom kosom, riđom bradom, izgledao je kao Viking...”), kada su se kao postdiplomci sreli. I posle svega, posle skandala sa Monikom, odlazaka u bračno savetovalište, ona je odlučila da sačuva brak jer je zaključila da je “Bil najinteresantniji, najzabavniji čovek na svetu, nema nikoga ko ima toliko energije kao on. Nema nikog na svetu ko me bolje razume od njega, nema nikog ko može da me nasmeje kao Bil... Mi smo se upoznali pre trideset godina, onda smo počeli da pričamo i naš razgovor još traje.”

Mnogi misle da će se ova debela knjiga (562 strane) najviše prodavati baš zbog poglavlja o “Monikagejtu”. Literarni agent Morton Dženklov kaže da se fascinacija bračnim parom Klinton bazira na činjenici da oni žive u drugoj stratosferi od običnih ljudi, ali imaju iste bračne probleme kao i obični ljudi. “Oko njih je oduvek neka aura: oboje su vrlo zanimljivi, inteligenti, kompleksne ličnosti čiji je emocionalni i politički život tesno isprepleten. Imaju ogromne probleme, ali uvek pokušavaju da ih reše i to je ono što ljude interesuje.”

Neki misle da će se knjiga odlično prodavati zato što se Hilarina priča uklapa u ovaj svet viktimologije koji su žene kreirale za sebe. Vole je zato što s njom mogu da se identifikuju: i kad su vrlo uspešne, žene opet prave glupe greške, najčešće u izboru partnera, i onda za svoju nesreću krive druge. Takav je i Hilarin izbor.

Hilari priznaje u knjizi da ju je muž prevario. Oko ove jednostavne činjenice sada se u svim mogućim medijima prepiru najpoznatiji politički komentaori, stručnjaci najrazličitijih profila. Da li je Hilari znala? Da li se pravila da ne zna za Moniku? Znali smo svi da Hilari ima glavu, ali da li ima srce? Da li i sada govori istinu?

Liza Kaputo tvrdi da Hilari zaista nije znala. Isto misli i Gejl Evans, jedan od glavnih urednika CNN-a: “Verujem da Hilari govori istinu! Zar bi iko pametan uradio tako nešto glupo u Beloj kući?” Margeret Karlson iz “Tajma” postavlja složenije pitanje: “Da li ljudi žele da u Beloj kući vide personu koja ne shvata šta se oko nje dešava?”

Neki istoričari na ovo pitanje odgovaraju argumentom da jasno treba razdvojiti javni i privatni život velikih ljudi. Istorija pokazuje da tu nema jednostavnih formula: i bračni par Ruzvelt bio je primer “javnih vrlina i tajnih grehova”, ali su to bila druga vremena.

ŽENSKA MISTIKA: Prošle su četiri decenije od kada je Beti Fridan napisala svoju čuvenu knjigu *The Feminine Mistique*, koja je postala svetski bestseler i pokrenula u Americi i u svetu feministički pokret. Da, ovde su svi ravnopravni, ali su neki malo ravnopravniji: žene u proseku još zarađuju mnogo manje od muškaraca, u porodici još važi tradicionalna podela uloga, brushalteri su i te kako u modi, a industrija silikona cveta. Žene, političare, uspešne žene koje su uspele da se probiju kroz “stakleni plafon” društvo strože ocenjuje. Mnogi politički analitičari smatraju da se na žene primenjuju dupli standardi, stroži aršini.

Pa ipak, nešto se promenilo: svi smatraju da bi Hilari Rodam Klinton mogla biti najozbiljniji demokratski kandidat za predsednika SAD. Hilari je u poslednje dve godine u Senatu vrlo pazila kako vuče poteze, očigledno je mnogo naučila iz svog propalog grandioznog projekta reforme američke zdravstvene zaštite. Njen fokus je bio na državi Njujork, nije se mnogo bavila globalnim problemima. U Senatu se odlično snašla, sarađivala je čak i s onim republikancima koje je svojevremeno optuživala da protiv njenog muža kuju “desničarsku zaveru”, a koji su se zalagali za Klintonov impičment. Podržala je oštru borbu protiv terorizma, veći budžet za policiju, ali se angažovala i na takvim projektima kao što su borba protiv astme koja masovno ugrožava zdravlje najmlađih stanovnika Njujorka. Iako je glasala za rat protiv Iraka, ona je jedan od najliberalnijih članova svoje partije: od liberalne organizacije “Amerikanci za demokratsku akciju” od 100 mogućih poena dobila je 95, dok je od Unije američkih konzervativaca dobila samo deset poena.

Hilari je neumorno radila na tome da pomogne svim demokratama širom zemlje. Za uzvrat, očekuju da će je podržati kada se kandiduje. Za poslednje dve godine ona je preko svog komiteta za političku kauciju HILLPAC-A skupila 3.200.000 dolara, jedan milion je dala demokratama širom zemlje. Među demokratama nema veće zvezde od Hilari Klinton kad treba prikupiti novac. Demokrate je obožavaju zbog ovog njenog talenta, republikancima je kost u grlu. Već su lansirali letak “Stop Hilari! Now!”.

“Ona ne voli da vodi veliku politiku kao Bil Klinton, ona se predaje konkretnim projektima. Ona za to ima dara. Predsednik Klinton je imao politički instinkt i velike političke vizije. Kao ličnost, ona je vrlo disciplinovana i dobro organizovana. Konkretno, on još radi na svojoj biografiji, njena je već pred čitaocima”, komentariše Džo Lokhart, koji je jedno vreme bio sekretar za štampu Bila Klintona.

Iako devet demokrata pokazuje želju da se 2004. godine suprotstavi Džordžu Bušu, čini se da Hilari uživa najveću popularnost (62 odsto) među svim demokratama: “Svakim danom se sve jasnije pokazuje da se kao lider naše partije nameće Hilari Rodam Klinton. Voleo bih da se kandiduje za predsednika SAD. Što pre to bolje”, poručuje Majk Erlandson, predsednik demokrata Minesote.

Prošlonedeljne ankete CNN-a, USA Today i Galupa pokazuju da Hilari Rodam Klinton ostaje polarizujuća figura na američkoj političkoj sceni: 43 odsto anketiranih ima vrlo pozitivno mišljenje o njoj, takođe 43 odsto ima negativno mišljenje o njoj. U Holivudu pripremaju film o Klintonovima, a glavna uloga namenjena je Šeron Stoun.

Sa najnovije naslovne strane nedeljnika “Tajm” smeši se senator Hilari Rodam Klinton. Ona poručuje da nema nameru da se kandiduje za predsednika SAD. Što ne znači da ne može i da se predomisli. En Luis, strateg demokrata, smatra da je pred Hilari velika budućnost i da je Amerika spremna za ženu predsednika:

“Ako bude upola dobra kao Bil Klinton, Hilari Rodam Klinton biće deset puta bolja od Džordža Buša!” ■

SLOBODANKA AST

ONE MORE TIME

Nedavno se u glavnim tolk-šou programima pojavio i bivši predsednik SAD Bil Klinton sa idejom da treba izmeniti zakon i dozvoliti predsedničkim kandidatima i treći mandat. Sve do Drugog svetskog rata tako je i bilo, a onda su se republikanci dosetili da jednim amandmanom ograniče predsednički mandat na osam godina, da bi uklonili vrlo popularnog Ruzvelta. Bil Klinton, koji ima 56 godina i kome očigledno vrlo teško pada politička penzija, dokazuje da sada ljudi mnogo duže žive i da je besmisleno “otpisivati sposobne političare u najboljim godinama”.

Politički komentatori su ovaj predlog uglavnom dočekali sa zrnom soli.

Neki politički stratezi (Dik Moris, Suzan Ekrič) smatraju da Klintonovi opet privlače sve reflektore kako nijedan demokrata ne bi pobedio 2004. i kako bi vrata ostala širom otvorena za Hilari 2008!? “Klintonovi žele da Buš bude ponovo izabran, a onda je 2008. Hilari Rodam Klinton predsednik SAD! Ona će 2012. imati 65 godina. Prekasno za nju... Bil Klinton ostaje prvi glas demokrata kako bi trivijalizovao i minimizirao druge demokratske kandidate”, tvrdi Dik Moris. Ovu svoju tezu Moris potkrepljuje činjenicom da nijedan od devet potencijalnih demokratskih kandidata još nije dobio ni dolar od glavnih partijskih “fandrejzera” i dodaje: “Klintonovi su veliki, preveliki. Oni su posisali sav mogući kiseonik. Za ostale kandidate jednostavno nema ništa...”

Ričard Gepart, jedan od demokratskih favorita, misli drugačije: “Hilari je odličan političar. Bil Klinton takođe: vukao je sjajne poteze i na domaćoj i na međunarodnoj sceni. Za vreme Klintonove administracije imali smo najbolju ekonomsku situaciju za poslednjih pola veka! Danas su nam potrebni njihovi jaki glasovi na političkoj pozornici.”

www.vreme.com 011-3234-774 gcv@vreme.com

grafički centar vreme

Od 1992 godine brinemo o grafičkom izgledu nedeljnika Vreme

grafički dizajn · priprema za štampu · skeniranje i obrada fotografija · osvetljavanje grafičkih filmova · štampa na laserskom štampaču u boji · postavljanje, instalacija i organizacija DTP sistema · konsalting u oblasti štampe i pripreme za štampu · instaliranje i umrežavanje kompjutera · izrada baza podataka · web dizajn i web baze podataka · arhiviranje podataka...

REUTERS

Varšava: **Uspeo referendum**

Prema zvaničnim rezultatima, objavljenim prošlog ponedeljka, za pristupanje Poljske Evropskoj uniji glasalo je 77,45 odsto učesnika dvodnevnog referenduma. Na glasanje je 7. i 8. juna izašlo 58,86 odsto građana upisanih u biračke spiskove, a među njima se 22,55 odsto izjasnilo protiv integracije. Najviše protivnika ulaska u EU bilo je u istočnim i južnim regionima, gde je poljoprivreda slabo razvijena, a stopa nezaposlenosti veoma visoka. Za integraciju su uglavnom bili stanovnici velikih gradova i bogatijih područja u centralnoj i zapadnoj Poljskoj. Saopštavanje zvaničnih rezultata referenduma proslavljeno je u ponedeljak uveče u centru Varšave i u drugim poljskim gradovima. Na svečanom skupu, održanom u Kraljevskom zamku, rezultati su pročitani u prisustvu najviših poljskih državnih funkcionera i predstavnika javnog i kulturnog života. "Verujem da će Poljaci iskoristiti šansu koja ima je pružena", rekao je predsednik Aleksander Kvašnjevski i dodao da su otvorena poslednja vrata na putu do Evropske unije. Svečanost je završena intoniranjem himni i podizanjem zastava Poljske i Evropske unije na glavnom tornju Kraljevskog zamka. Glavnim gradom Poljske odjekivali su počasni plotuni, a nebo je bilo osvetljeno reflektorima i vatrometom.

Peking: **Najveći most na svetu**

U Kini je počela izgradnja najdužeg mosta na svetu, južno od Šangaja, prenose kineski državni mediji. Rad na 36 kilometara dugom mostu preko zaliva Hangdžou počeo je prošlog ponedeljka, a planirano je da most bude otvoren za saobraćaj 2009. Zaliv Hangdžou nalazi se u centru gusto naseljene regije koja obuhvata i glavni kineski komercijalni centar Šangaj i najveću luku Ninbo. Najduži most "preko mora" u svetu koštaće 11,8 milijardi juana (1,4 milijarde dolara). "Konstruisanje novog prekomorskog mosta pokazatelj je rastuće ekonomske moći Kine", izjavio je jedan od zvaničnika zaduženih za izgradnju mosta, prenosi kineska državna agencija Hsinhua. Radovi na izgradnji ovog mosta počeli su nedelju dana pošto je počelo punjenje rezervoara na reci Jangce, u sklopu najveće hidroelektrane na svetu Tri klisure.

Nuakšot: **Neuspeo državni udar**

Predsednik Mauritanije Mauja Uld Taja izjavio je prošlog ponedeljka u obraćanju naciji da su oficiri oružanih snaga pokušali da izvedu državni udar. Oficiri su tokom vikenda zauzeli "oklopnu jedinicu", izjavio je Taja za državni radio i televiziju i dodao da je zato "bilo potrebno uništiti tu jedinicu, vozilo po vozilo, sve dok nije uništen poslednji tenk". "Rezultati te operacije pokazuju veoma veliku sposobnost naših oružanih snaga da se suoče s najtežim uslovima služenja naciji", istakao je on i zahvalio se "oficirima i vojnicima, posebno onima koji su učestvovali u toj operaciji". Načelnik Generalštaba vojske Mohamed Lemin N'Dijan ubijen je u pokušaju državnog udara, pošto je, kako izgleda, odbio da se preda pobunjenicima. Tokom pokušaja državnog udara bilo je različitih spekulacija o tome gde se nalazi predsednik države, pa je najpre Francuska, a zatim i SAD demantovale da se Taja nalazi u njihovim ambasadama. Jedan član vlade saopštio je da da su svi pobunjeni oficiri uhapšeni ili su se sami predali. Bivši pukovnik Salah Uld Henena označen je kao predvodnik pobune. Nakon mirne noći u nedelju, borbe su nastavljene rano ujutro i trajale su nekoliko sati. Nakon što je utihnula pucnjava, na hiljade ljudi je izašlo na ulice Nuakšota da bi proslavilo pobedu snaga lojalnih predsedniku. Za sada nema podataka o eventualnim žrtvama, ali se u bolnicama glavnog grada Mauritanije nalazi velik broj povređenih civila i vojnika. Stanovnici glavnog grada veruju da su pobunu organizovali islamistički orijentisani mladi oficiri iz oklopne i vazduhoplovne jedinice. Od rata u Iraku tenzije u toj zemlji su pojačane. U Mauritaniji vlada raširено nezadovoljstvo zbog veza koje je predsednik Taja održavao sa Izraelom. Predsednik Taja, proizraelski lider severozapadne afričke zemlje, nedavno je preduzeo energičnu akciju protiv islamista.

Nju Delhi: **Razgovori o Tibetu**

Niz susreta visokih kineskih zvaničnika sa predstavnicima dalaj-lame doprineli su razjašnjavanju pojedinih međusobnih nesporazuma u vezi s Tibetom, izjavio je početkom nedelje zamenik sekretara izbeglog tibetanskog lidera Tenzin Taklha. "Sa kineskim zvaničnicima razgovaralo se o budućnosti. Opisali bismo tu posetu kao uspešnu. Reč je o nastavku kontakta, započetog u septembru prošle godine", rekao je Taklha zapadnim agencijama. Prema njegovim rečima, "obe strane su u ovom trenutku usredsređene na izgradnju poverenja i uklanjanje bilo kakvih nesporazuma". "Nadamo se produžetku ovog kontakta i njegovom unapređenju", dodao je Taklha, koji se nalazi na severu Indije, u planinskom gradu Daramsala, inače sedištu tibetanske vlade u egzilu. Četvoročlani tim, pod rukovodstvom specijalnog dalaj-laminog izaslanika Lodija Gjaltsena Gjarija, vratio se u Indiju krajem prošle nedelje, nakon dvonedeljne posete Šangaju, Pekingu i delovima Tibeta. Poseta Kini deo je procesa uspostavljanja kontakta između Pekinga i predstavnika dalaj-lame koji je počeo prošle godine, kada su izaslanici tibetanskog boga-kralja takođe posetili Kinu. Bio je to prvi direktan susret dveju strana nakon 1993. godine. Analitičari kažu da je obnova kontakta odraz popuštanja kineskih vlasti i ispitivanja terena za neku vrstu političkog rešenja, s obzirom na težnju Pekinga da popravi svoj imidž na Zapadu. Dalaj-lama se nalazi na čelu vlade Tibeta u egzilu još od 1959. godine, kada se ta provincija neuspešno pobunila protiv centralnih vlasti u Pekingu. On traži veću autonomiju za Tibet. Direktni kontakti dalaj-lame i kineskih zvaničnika uspostavljeni su 1979. godine. Suspendovani su 1993. i obnovljeni prošle godine.

priredio: D.KONJIKUŠIĆ

GLOBALNO ZAGREVANJE SE UBRZAVA

Propast, odmah ili posle

Upravo objavljeni rezultati istraživanja ukazuju da bi tropske šume ubuduće mogle povećavati količinu ugljen-dioksida u atmosferi i time ubrzati efekat staklene bašte u globalnim klimatskim promenama. Tokom dvadeset godina demonstracija, parlamentarne borbe, propagandnih kampanja, javnih upozorenja i poziva na obustavu ili smanjenje emisije ugljen-dioksida, ekološki aktivisti širom sveta učinili su samo malo više od ništa

U čestale vremenske nepogode – ekstremne suše, kataklizmični požari, neupamćene poplave i temperaturni poremećaji zbog kojih je teško razlikovati jul od aprila – praćene su sve većim brojem opominjućih stručnih izveštaja o planetarnim klimatskim promenama i globalnom otopljavanju. Uprkos tome što sadržaj ovih izveštaja iz sezone u sezonu postaje sve mračniji (i odavno prevazilazi najcrnje prognoze malodušnijih klimatologa iz osamdesetih godina), interesovanje za efekat staklene bašte i rast temperature nije se znatno povećalo, kako među političkim i privrednim elitama tako i u javnom mnjenju širom sveta. Kada sušu najzad odmeni kiša, kad poplave oteknu, požari odu u daljinu, a jul u aprilu zameni mart u junu, briga o klimi naglo prestaje, zaboravlja se ili preobražava u ravnodušnost. U međuvremenu, termin globalno zagrevanje mnogima ostaje samo bezlična formulacija, ostavljena na otpad drugih globalnih izraza ili pridodata dugom spisku ekoloških problema, koji se tiču samo "ludih" naučnika i ekološki svesnih fanatika. Činjenica je da klima na Zemlji ne ozdravlja – ozbiljno je bolesna i njeno zdravlje neće se popraviti u dogledno vreme. Povećan sadržaj ugljen-dioksida u atmosferi, nastao tokom industrijske ere sagorevanjem fosilnih goriva, izaziva podizanje srednje površinske temperature vazduha i značajne promene klime. Uz to, poslednja istraživanja atmosfere pokazuju da bi se klima mogla menjati i na većim skalama i mnogo brže nego što je do sada bio slučaj.

LOŠE VESTI IZ LA SELVE: Rezultati istraživanja na Univerzitetu Misuri, Sent Luis u sad, objavljeni ovog proleća, pokazuju da bi zbog povećanih temperatura, proređene tropske šume mogle početi da u atmosferu emituju znatnu količinu ugljen-dioksida, gasa staklene bašte, umesto da ga apsorbuju kao do sada. Debora Klark i njene kolege sa Univerziteta Misuri merili su godišnji rast šest vrsta drveća u starim tropskim šumama La Selve, u Kostariki, u periodu od 1984. do 2000. godine. Rast stabala i emisija ugljen-dioksida znatno su varirali, i to u korelaciji s temperaturom – tokom najtopli-

Planeta u stakleniku

Gledano u širem smislu, efekat staklene bašte je prirodan fenomen koji se na Zemlji događao milionima godina pre nego što su ljudi počeli da sagorevaju fosilna goriva i emituju povećane količine ugljen-dioksida. Efekat staklene bašte igra presudnu ulogu u radijacionom transferu toplote – on je prirodni mehanizam kojim se zagreva atmosfera. Glavni uzročnik ovog efekta je atmosferski gas ugljen-dioksid (CO_2). Za razliku od glavnih komponenti atmosfere, kiseonika (O_2) i azota (N_2), manje prisutni ugljen-dioksid i drugi atmosferski gasovi u tragovima mogu da apsorbuju svetlost većih talasnih dužina i tako zadrže Sunčevu energiju koja se odbija od tla, nalik na toplotu koja se čuva u baštenskom stakleniku, po čemu je efekat dobio ime. Ova dragocena osobina ugljen-dioksida omogućuje da se energija stigla na Zemlju ne vrati nazad u kosmos, nego da ostane pri tlu, tako da prisustvo ovog gasa u atmosferi čini naš svet prijatnim mestom za život. Kada bi nestao sav ugljen-dioksid iz atmosfere, Sunčevo zračenje bi se uglavnom odbijalo od površine planete, a Zemlja bi bila hladnija za oko 40°C. Kada uopšte ne bi bilo efekta staklene bašte, Zemlja bi bila zaleđeni kamen u svemiru, sa temperaturom od -73°C, dok bi u slučaju intenzivnog efekta staklene bašte Zemlja ličila na Veneru, s prosečnom temperaturom od paklenih 500°C. Ugljen-dioksid u atmosferu stiže vulkanskim erupcijama i sagorevanjem organskih materija, naročito fosilnih goriva koja ljudi intenzivno koriste od industrijske revolucije naovamo. Ovaj ugljen-dioksid antropogenog porekla uvećao je svoj sadržaj u atmosferi za 25 odsto tokom poslednjih 150 godina, zbog čega je došlo do većeg zagrevanja atmosfere i podizanja globalne temperature. Taj fenomen naziva se globalno zagrevanje i mogao bi imati velike i teške

jih "El ninjo" godina (1997-98) rast stabala bio je najslabiji, a apsorpcija ugljendioksida umanjena, u korist emisije. Iz toga sledi zaključak da su tropske šume znatno osetljivije na rast temperature nego što se smatralo, što bi moglo da izazove povratnu spregu u podizanju temperature. Po mišljenju istraživača iz Misurija, to znači da će pluća planete u budućnosti ubrzavati efekat staklene bašte i proces globalnog otopljavanja, umesto da ga usporavaju.

TREPTAJ KRILIMA: Klimatski sistem planete Zemlje je nelinearan, mnogočestični dinamički sistem izuzetne složenosti i veličine, što znači da je posebno osetljiv na početne uslove. Meteorolog Edvard Lorenc nazvao je ovu osetljivost efektom leptira – ako leptir na madagaskaru trepne krilima, to će tri dana kasnije na karibima izazvati uragan. Ovaj poznat (i često parafraziran) stav iz teorije haosa i fraktalne matematike dobra je inspiracija, ali i najbolja ilustracija koliko je klima globalni fenomen, i u velikoj meri nepredvidljiv fenomen. Gledano u ilustrativnom ključu efekta leptira, mali poremećaj klime, kakav je povećanje globalne temperature, na većim vremenskim i prostornim skalama može da izazove sasvim nepredvidive efekte, poput onoga što bi se moglo dogoditi sa tropskim šumama. Dok je nuklearni otpad, zagađenje voda ili istanjeni ozonski omotač u tužnoj savremenoj praksi samo problem onih nesrećnika koji se na licu mesta truju radijacijom, umiru od žeđi ili se ispod ozonske rupe prže ultraljubičastim zracima, poremećaj klime problem čitavog čovečanstva. Zato se njegovo (ne)rešavanje nikako ne može lokalizovati na Balkan, Evropu, Ameriku ili bilo koju drugu regiju u svetu.

MODELIRANJE KLIME: Ova činjenica, takođe, otežava posao klimatolozima, jer je i uz najbolje superkompjutere teško modelirati tako velike i složene sisteme kakav je klimatski sistem Zemlje, a pri tom dati dovoljno dobru dugoročnu prognozu njegovog ponašanja. no, zahvaljujući vanrednim naporima, poslednjih godina razvijeni su mnogi uspeli modeli klime od kojih je naročit uspeh imao enso model periodičnog grejanja i hlađenja vode u istočnom pacifiku, poznatog kao fenomen "El ninjo" – Južne oscilacije. Ovakvi "ogrubljeni" modeli mogu da dovoljno tačno prognoziraju promene temperature i vazdušnog pritiska na velikim prostranstvima tokom dugih perioda, što je omogućilo da se analiziraju budući efekti globalnog zagrevanja i, posebno, rast globalne temperature. Tokom devedesetih učinjeni su brojni napori u ispitivanju trendova globalne i regionalne temperature i oslikavanju paterna temperaturnih promena kroz vreme. Širom sveta razvijeno je 18 različitih računarskih simulacija (zasnovanih na sedam različitih modela klimatskog sistema zemlje), i sve pokazuju da će rast ugljen-dioksida voditi značajnom podizanju srednje površinske temperature vazduha. Poslednji podaci govore da kada nivo atmosferskog ugljen-dioksida postane udvostručen (oko 500 ppm) u odnosu na preindustrijsko doba, srednje povećanje temperature na Zemlji biće 2,0 ± 0,6° c (u manje preciznim prognozama 2,8 ± 1,2° c), što se očekuje između 2030. i 2050. godine. Modeli nesumnjivo ukazuju na dva osnovna uzroka globalnog zagrevanja – povišen nivo ugljen-dioksida i seča tropskih šuma. Zato posebno zabrinjavaju merenja u La Selvi i najava da će tropske šume povećati emisiju ugljen-dioksida, jer će to ubrzati ionako već suviše brz proces zagrevanja.

TROPSKE ŠUME: Tropske ili kišne šume su poslednje prirodne šumske oaze. Smatraju se najbogatijim, najstarijim i najsloženijim ekosistemima na zemlji. Zbog svoje veličine u drvnoj masi, mogu da apsorbuju velike količine ugljen-dioksida iz atmosfere, a da u zamenu emituju kiseonik – stoga igraju presudnu ulogu u klimatskom sistemu planete, kao svojevrstan biljni regulator globalne temperature. Nažalost, njihovo uništavanje zbog nekontrolisane seče, spaljivanja i krčenja smanjilo im je površinu i znatno ugrozilo njihovu ulogu u klimatskim procesima. Prema podacima Svetskog instituta za prirodne resurse, do danas je uništeno više od 80 odsto prirodnih prašuma na Zemlji. Od 1900. godine nestalo je skoro 90 odsto šume u zapadnoj Africi, dok je u Brazilu i Indoneziji, zemljama s najvećim oblastima pod kišnim šumama, situacija zabrinjavajuća – do sada je uništeno 2,3 miliona od nekadašnja četiri miliona hektara prašume, a svake godine se u ovim regionima iskrči oko 62.000 hektara džungle, što je ekvivalentno veličini jednog milionskog grada. Prema istraživanju engleskog biologa Normana Majersa, na Zemlji svake sekunde nestane jedan hektar tropske šume, 86.000 hektara za dan ili 31 milion hektara za godinu dana, što je jednako površini Poljske. Nije samo planetarni klimatski sistem pogođen ovolikim uništavanjem kišnih šuma. Njihov nestanak odražava se i na lokalne klimatske uslove – prema podacima objavljenim u časopisu "National Geographic", rušenje šuma u Nigeriji, Gani i Obali Slonovače izazvaće dve decenije velike suše u centralnoj africi, uz prateću masovnu glad i oskudicu. Takođe, krčenje ovih šuma izaziva trajno narušavanje prirodne ravnoteže, gubitak životnog prostora i genocidno smanjivanje broja živih vrsta, što je samo po sebi zastrašujuć ekološki problem. Tropske šume zauzimaju manje od dva procenta površine planete, ali u njima živi gotovo polovina svih poznatih oblika života – oko 30 miliona različitih vrsta biljaka i životinja. Uništavanjem tropskih šuma, za godinu dana nestane oko 50.000 raznih živih vrsta. statistika pokazuje da zbog nestanka svog životnog staništa, svakoga dana izumre ili se istrebi 137 različitih životnih oblika, od kojih većina nije čak ni klasifikovana. Ovakav tempo izumiranja života, izazvan nekontrolisanom sečom, nikada nije viđen u evoluciji i uporediv je samo sa izumiranjem dinosaurusa. Ako se uništavanje tropskih šuma nastavi ovom brzinom, naučnici procenjuju da će svi tropski ekosistemi biti uništeni do 2030. godine.

TEMPERATURA: Uporedo s nemilosrdnim rušenjem kišnih šuma, jedinog prirodnog regulatora ugljen-dioksida, njegovo prisustvo

u atmosferi uvećalo se za 25 odsto sadržaja tokom industrijske ere, mahom usled sagorevanja fosilnih goriva (ugalj, nafta i prirodni gas) i proizvodnje cementa. Na osnovu kontinuiranih merenja koncentracije ugljen-dioksida, zabeleženo je povećanje od 280 ppm u preindustrijskoj eri (1850) do 364 ppm u 1997. godini. Sličan rast doživeli su i drugi gasovi staklene bašte, kao što su metan, nitrat oksid i hlorofluorokarbonati. Svi ovi gasovi, dospeli u atmosferu delovanjem ljudskog faktora doprinose povećanju globalne temperature. Većina naučnika slaže se da je tokom poslednjih 150 godina došlo do podizanja srednje godišnje temperature za 0,45±0,15°c, uz određenu varijabilnost tokom godina. Rekonstrukcija pokazuje da je ovaj na prvi pogled mali rast uslovio neuobičajeno zagrevanje, neviđeno u istoriji – za toliki rast temperature, koji se desio samo tokom XX veka, potrebno je 1200–1500 godina u normalnim uslovima, a taj rast se nastavlja. Kada, oko 2040. godine, nivo ugljen-dioksida bude udvostručen, temperatura će dostići povećanje od 2,8±1,2°c. ovako projektovana temperatura neće biti ravnomerno raspoređena na celoj planeti – na polovima će biti dva ili tri puta viša nego na ekvatoru i viša na Arktiku nego na Antarktiku. Ako bi se porast ugljen-dioksida nastavio i u drugoj polovinu XXI veka, rast globalne temperature mogao bi da pređe 5^0c, sa svim posledicama koje proishode iz toga.

NIVO MORA: Zbog zagrevanja planete dolazi do širenja tople okeanske vode, otapanja lednika i polarnih kapa, usled čega se nivo mora podiže. za poslednjih 100 godina taj se nivo u proseku podigao za 12,5 cm, što je daleko iznad očekivanog i nastavlja da raste brzinom od 1,2 do 5,5 mm godišnje. Tokom ovog veka nivo mora će se podići za 70 cm, da bi u sledećem došlo do konačnog otapanja leda u zapadnom Atlantiku i podizanja nivoa za pet-šest metara. U međuvremenu, ledeni pokrivač 5-6 metara je sve tanji – istraživanja pokazuju da se na grenlandu debljina ledenog sloja smanjuje brzinom od 0,6 cm godišnje iznad visine od 2000 metara, dok na nižim visinama ta brzina iznosi i do metra godišnje.

NOVI SVETSKI POREDAK: Otapanje lednika i rast nivoa mora potopiće priobalna područja i sva manja ostrva – podizanje nivoa mora od jednog metra, predviđen do 2050. godine, potopiće gradove poput Venecije i Sankt Peterburga, ali i čitavu Okeaniju, Bangladeš, Holandiju, sliv reke Po u Italiji, američke obale i druge niske priobalne oblasti, dok su neka tropska ostrva u južnom pacifiku već danas raseljena zbog potapanja. Nestaće oblasti umerene klime i s njima ogromne obradive površine, tropska i pustinjska zona će se proširiti, izmeniće se ciklus godišnjih doba, izumreće velik deo živog sveta, a poremećeni sistem monsuna i drugih vetrova izazvaće nezamislivu seriju katastrofalnih nepogoda. život na kopnu će postati nepodnošljiv, ali će globalno zagrevanje znatno narušiti i morske ekosisteme. Već u današnjim uslovima okeani godišnje apsorbuju 2340 miliona tona ugljen-dioksida iz atmosfere, što podiže ph vrednost morske površine i ubija plankton, bez koga nema života u moru. Nesumnjivo je da će se u takvim uslovima bitno izmeniti i slika ljudske civilizacije.

KJOTO PROTOKOL: Pred neprijatnim brojkama i turobnim prognozama bliske budućnosti čovečanstva razuman čovek postavlja logično pitanje: šta učiniti da se globalno zagrevanje zaustavi pre nego što tropske šume prestanu da apsorbuju ugljen-dioksid? Odgovor je jednostavan: treba odmah zaustaviti emisiju antropogenog ugljen-dioksida u atmosferu, prekinuti seču tropskih šuma i ništa više od toga. Atmosfera će se sama brzo vratiti umerenijim temperaturama, ako se to uskoro učini. Nažalost, ove jednostavne zahteve vrlo je teško ostvariti, jer bi prelaz sa fosilnih goriva na čiste izvore energije za sobom kratkoročno nosio znatne gubitke u energetici i opadanje ekonomskog rasta, što je teško prihvatljiva cena za zemlje zapada. Tokom dvadeset godina demonstracija, parlamentarne borbe, propagandnih kampanja, javnih upozorenja i poziva na obustavu ili smanjenje emisije ugljen-dioksida, ekološki aktivisti širom sveta učinili su samo malo više od ništa. Do sada najozbiljniji pokušaj da se nešto učini desio se od 1. do 11. decembra 1997, kada su se u japanskom gradu Kjoto sastali lideri 160 nacija, kako bi se dogovorili o eventualnom smanjenju gasova staklene bašte u atmosferi. Tom prilikom, potpisan je Kjoto protokol, prema kome su se razvijene nacije (ujedno i najveći zagađivači vazduha) obavezale na ukupnu redukciju emisije gasa CO_2 za 5,2 odsto do 2012, relativno u odnosu na nivo emisije iz 1990. godine. Pritom, smanjenje emisije je raspodeljeno samo na 34 zemlje koje godišnje zajedno emituju 13,7 miliona tona ugljen-dioksida, ali u procentualnim iznosima koji odgovaraju njihovom ukupnom učešću u toj količini. Evropska unija, prema protokolu iz Kjota, ima obavezu da smanji emisiju za 8 odsto, Sjedinjene države za 7 odsto, Japan za 6 odsto, a slede druge zemlje s manjim iznosima.

IMAGINARNO I REALNO: Optimizam je iščezao kada se ratifikacija sporazuma u najrazvijenijim zemljama poput SAD otegla neprijatno dugo, a njegova finalna primena naišla na realne i imaginarne prepreke. U međuvremenu, otpočela je gadna birokratska igra, u kojoj se procenti emitovanog ugljen-dioksida na čudan način odlivaju nerazvijenim zemljama – verovatno u obliku izmeštanja prljavih industrija, što omogućuje da se uz mali trošak dostignu zacrtani limiti emisije, preuzeti Protokolom iz Kjota, a da se u suštini ništa ne promeni. Ova strategija prebacivanja odgovornosti i trovanja atmosfere iz tuđeg dvorišta (u skorije vreme aktuelizovana i na balkanu, što je tema za sebe) dovela je u sumnju realnu vrednost planiranih smanjenja emisije CO_2 uostalom, nova klimatološka istraživanja pokazuju da je ta količina ionako nedovoljna za znatnije smanjenje globalnog zagrevanja, naročito ako i tropske šume povećaju svoju emisiju ugljen-dioksida. danas, u 2003. godini, kada se klima već očigledno menja, gradovi i ostrva tonu pod vodom, a ostaci upropaštenih tropskih šuma ćudljivo odbijaju saradnju, postaje prilično očigledno da se iza nedovoljne aktivnosti odgovornih u pogledu zaustavljanja efekta staklene bašte kriju neshvatljiva bahatost i neopravdiva pohlepa. Zato je efekat staklene bašte postao manje klimatski i ekološki problem, a više moralno pitanje. ova istina izbija na površinu u svakoj od brojnih interpretacija globalnog zagrevanja, njegovih uzroka i posledica, jer kako god gledali na ovaj problem, interpretacija je samo jedna – klima se ozbiljno i sve brže menja, a čovek je jedini krivac za taj zločin. Po svemu sudeći, čovek će snositi i njegove nimalo prijatne posledice. ■

FOTOGRAFIJE: A.ANDIĆ

FOTOGRAFIJE: A.ANDIĆ

ŽENE POLICAJCI

Pretresi me nežno

Zašto čelnici srpske policije nisu ranije ukapirali da je dobro, u nekim slučajevima i neophodno, primiti žene u uniformisane redove policije? Tako genijalnu stvar – dati ženi pištolj u ruke – formulisala je EU u vidu zahteva za prilagođavanje evropskim standardima i modernizaciju policije. Da li će 1300 žena pod oružjem ugroziti vekovni mačo imidž ovdašnje policije i kakvi su njihovi motivi... O tome pišu studentkinje na Katedri za novinarstvo Fakulteta političkih nauka u Beogradu. Ovo je bio njihov ispitni rad

SLOBODAN BUBNJEVIĆ

U ozloglašenom bivšem sedištu rasformisanih "crvenih beretki" u Kuli, početkom maja, počela je jedna sasvim drugačija obuka – umesto od "doktora za terorizam", kulske učionice vrvele su od mladih devojaka sa ambicijom da postanu policajci. Tako su snage srpske policije, koja se donedavno u Srbiji mogla opisati kao isključivo muška profesija, osvežene i ulepšane sa 756 profesionalnih žena policajaca, koje su stekle to zvanje po završetku jednog od četvoromesečnih kurseva u Sremskoj Kamenici, Kuršumlijskoj banji i Kuli. Policija je, naime, otvorila svoje redove za pripadnice lepšeg pola 2001. godine na zahtev OEBS-a u EU-u i obavezala se da će prihvatiti evropske standarde po kojima policiju mora sačinjavati 30 odsto žena u operativi. Nekima su "baš simpatične", drugi su ravnodušni, a na ulicama ih je sve više; one hrabrije pretresaju žene navijače pre ulaska na fudbalske stadione.

U poređenju sa Kanadom koja je 1900. godine uvela žene u redove policije, zaostajemo čitav jedan vek – do 2001. godine u MUP-u Republike Srbije administrativno-upravne poslove obavljalo je oko 500 žena (ne računajući kafe-kuvarice, daktilografkinje i sl.). Trenutno u Srbiji policijske poslove obavlja 1300 žena, a postoji tendencija povećavanja broja žena u operativi. Na prethodna dva kursa prijavilo se 5275 devojaka, dok je na konkursu za Policijsku akademiju prijavljeno 600 žena na 30 slobodnih mesta. Kulske buduće policajke, ukupno 365 od prijavljenih 1460, takođe stupaju u službu na jesen. Za razliku od ovih institucija, Viša škola unutrašnjih poslova upisuje ženske polaznice od osnivanja 1972. godine, a po rečima dr Božidara Banovića, pomoćnika direktora ove škole, "jedina je škola na prostoru bivše Jugoslavije koja je školovala žene od početka". Do 2001. godine ova škola primala je oko deset odsto devojaka, dok su se od prošle godine one upisivale samo na osnovu rang liste, pa je primljeno, vidi slučaja, 30 odsto devojaka.

POLICIJO, VOLIM TE: "Veliko interesovanje žena za ovaj posao možemo posmatrati sa više aspekata", objašnjava pukovnik Momčilo Petrović, pomoćnik načelnika uprave policije. "Na primer, sa aspekta ravnopravnosti polova ovo je šansa za žene da dokažu kako su u tzv. muškom poslu jednake." Ovaj posao je za žene do sada bio nedostupan, a sve što je novo, po definiciji je i atraktivno". Pukovnik smatra da se popularnost policijskog zanimanja kod žena može objasniti i onim što se nudi u toku

Pokažite vaše isprave

Prva generacija policajki prošla je nešto bolje nego naredne, samim tim što su dobile mogućnost da biraju radno mesto koje im najviše odgovara. S druge strane, generacija 2001. probila je led kod starešina na kursu, na radnom mestu i kod građana. Ispalo je da je obuka žena policajaca lakši deo posla od obuke građana da prihvate i uvažavaju žene u plavom. Ono što naoko izgleda jednostavno zapravo je mučan i komplikovan deo, inicijacija ne samo u službu već i među građane.

"Uglavnom je problem sa ženama, ne biste verovali", kaže mlađi vodnik Ivana Tomić (22) iz OUP-a Vračar. "Skoro smo priveli jednu ženu. Ona meni: 'Ma, šta, lešinarko! Ma ti si... Šta misliš, imaš pištolj, sad si ti najjača!" Ispsovala me je, nikad gore. Svašta mi je govorila, izbacila me iz takta. Ja joj uvrnula ruku, onako. A ona više: 'A, ruka, ruka!' Ja nisam shvatila da ću joj polomiti ruku. Vezala sam je i odvela u stanicu, došla patrola po nju. E, onda je posle toga, ona shvatila kad smo je stavili u pritvor. Zamislite, zubarka na Stomatološkom fakultetu, 71. godište, završila je dva fakulteta, a postavila se kao kočijaš!" Ivana kaže da su joj masovno prilazili građani i raspitivali se šta je ona. "Građani su bili maksimalno korektni, ne prave mnogo veliku razliku, za sad. U početku jesu, bilo je komentara u stilu 'šta, žensko da me legitimiše'. Pokušavaju da nas uhvate na sažaljenje, ali mi smo rigorozne (smeh), traže nam telefone... Starije gospođe su mi govorile da sam slatka u uniformi, zagledale me. Sve je to simpatično."

i nakon školovanja, jer od trenutka kad zvanično uđu na kurs ili akademiju, njihovo školovanje i zaposlenje postaju briga države.

Po završenom kursu stiču zvanje mlađeg vodnika, a napredovanje u službi zavisi od godina staža i stepena obrazovanja. Sa završenom Višom školom unutrašnjih poslova dobijaju zvanje pravnika, a za koju godinu imaćemo i prve žene oficire koje su zvanje stekle na Policijskoj akademiji. Devojke koje dolaze na kurs najčešće su studirale ili studiraju neki drugi fakultet (Pravni, Defektološki), a motiv je, kako same najčešće kažu, "ljubav prema policiji".

Strast prema policiji može da bude i nasledna, što je neke devojke opredelilo da krenu stopama svojim roditelja. "To ima dobrih i loših strana, i nije preduslov da ćeš biti dobar policajac", kaže mlađi vodnik Ivana Tomić čija je šira familija u službi policije. "Meni se dešavalo da više puta radim sa tatom u smeni, a kad dođemo kući on krene: 'Ivana, ne možeš tako sporo da govoriš preko uređaja' ili 'nemoj tako glasno'... Non-stop neke ispravke." U toku obuke devojke su bile smeštene u internat, najteže im je padalo što je zabranjeno pušenje i kafenisanje po sobama. Kurs je obuhvatao 14 predmeta sa vladanjem, vikendi su bili slobodni samo za odlične i vrlodobre đake.

LJUBIMCI ILI POLICAJCI: Konzervativne hijerarhijske službe kao što su policija i vojska teško prihvataju promene iako se kolege svojski trude oko novih, mlađahnih koleginica sa pištoljem u ruci. "To je muška služba, muškarci su u većini. Oni su navikli da imaju neki svoj razgovor, neku svoju priču. Onako drsku, bezobraznu, u koju se mi devojke nismo uklopile i teško se uklapamo. Opet, oni kao imaju neki svoj fazon, svoje neke glupe fore i provale, naravno bezobrazne", jada se mlađi vodnik M.Z. "I na kraju nam kažu: 'Treba, devojke, to da shvatite kao šalu!?' Nadam se da ću vremenom oguglati na to, da mi na jedno uvo uđe, a na drugo izađe." Mlađi vodnik Ivana kaže da su je kolege prihvatile korektno: "Uglavnom imam stalnog kolegu, i odnos nam je odličan. Kolege su se u početku pitale šta da rade s nama, više su pazili na nas nego na sebe, ali su i oni postepeno shvatili da nismo od stakla." Potpukovnik Božidar Banović, zamenik direktora VŠUP-a smatra da su žene od strane kolega faktički dočekane kao "deca u kući, ili kućni ljubimci o kojima stalno treba da vodite računa", i da zapravo od samih žena zavisi koliko će se takav stav promeniti ubuduće: "Ako su ravnopravne, treba same da se izbore."

Nekoliko anketiranih ženskih "plavaca" navodi da je policija njihov izbor zbog avanture i dinamike te profesije. Od opreme nose pištolj CZ-99, sredstvo za vezivanje (lisice), palicu, nož, rezervni okvir i baterijsku lampu; obučene su raznim borilačkim veštinama, a poželjno je da i dalje redovno rade na svojoj fizičkoj kondiciji. Na ulici ih možete videti u pratnji jednog ili dvojice kolega, nikad same. Vlada Vulekić, šef odseka za operativnu kontrolu GSUP-a obrazlaže da su dve same žene na terenu rizik. "Ovde se policija još shvata više kao represivni organ, nego kao istinsko pravni aparat u kome se daje jednaka težina rečima koje izgovara kolega ili koleginica", kaže iskusni operativac. "Mislim da ih građani ne bi doživljavali kao autoritet." Nežnija polovina policije, prema rečima našeg sagovornika, uživa maksimalnu zaštitu grubljeg ostatka nauštrb ravnopravnosti: "Ovaj posao ne trpi improvizaciju. Rad na terenu je možda i jedina situacija u kojoj mi nikada ne možemo biti ravnopravni. Ako je u pitanju samo neko hapšenje, zašto se one ne bi odmarale kad mi to možemo sami da uradimo?"

Vulekić smatra da pojedine poslove u policiji isključivo može da obavlja žena, a to su pre svega službeni kontakti sa ženama (zakonom je propisano da pretresanje ženskih lica mogu da obavljaju isključivo žene), informativni razgovori sa ženama (seksualna zlostavljanja i bludne radnje), razgovori sa maloletnicama. U svim tim slučajevima, muškarac bi mnogo teže došao do pravih informacija, jer su "žene po prirodi nežnije, preciznije i temeljitije". Pored toga, koleginice u redovima policije poželjne su i radi stvaranja atmosfere opuštenosti: "Ovaj posao zahteva prisustvo ženskog duha i ženske ruke. U mom odseku ima četiri žene, sa njima je lepo i zanimljivo raditi. U trenucima kad je nešto neizvesno, napeto, pre će ženski glas da unese malo opuštenije atmosfere, da iznese malo racionalniji predlog." Mada ih je lepo imati u okruženju, šef Vlasta smatra da uposlenost tako velikog broja policajki nije adekvatna: "Mislim da nisu neophodne u tom procentu. Trenutna situacija kod nas nije onakva kakva je zamišljena po standardima OEBS-a, nismo toliko sređeni i nemamo razvijenu kulturu odnosa prema policiji."

PRINCEZE NA ZRNU GRAŠKA: Neke devojke u policiji i same trvde da ne mogu da

se porede njihove i muške sposobnosti u biološkom i emotivnom pogledu. Muški policajci su u biološkoj prednosti u odnosu na koleginice – mogu više da izdrže, jači su... – što dodatno opterećuje većinu naših mladih sagovornica. Nekad se kolege "sažale" na njih, pa im odobre jedan "lakši" dan u mesecu. S druge strane, žene policajci često zloupotrebljavaju sažaljenje svojih kolega, pa stalno traže "poštedu", bolovanje, da idu ranije kući sa posla... Jedna takva koja eksploatiše bogato polje predrasuda i sažaljenja može da ugrozi ugled predanih koleginica. "Ako žena odlično radi ovaj posao, reći će (oni, muškarci) 'pa, dobro'. Ali ako jedna loše obavi posao, onda to važi za sve žene", stav je većine iskusnih policajki koje su osetile nipodaštavanje na svojoj koži.

Vonik u jednom beogradskom OUP-u našao se u situaciji da dvema koleginicama koje su zavapile "a je l' baš moramo" odlučno odbije molbu: "Obezbeđujemo jednog ministra i treba da se nosi zaštitni prsluk od 12 kila. Njih dve su radile sa mnom. I jedna i druga uglas: 'A je l' moramo da nosimo prsluk?' Rekoh: 'Morate!' Prsluk ima 12 kila, ja ne želim da se upustim sa njima u raspravu. To jeste problem. Jedni ih udaraju da budu normalne, a drugi ih razmazuju i prave od njih debile."

Pošto žene važe za emotivnija bića od muškaraca, mnogi naši sugrađani prilikom susreta za službenim licem pokušavaju da izmame koju suzicu od državnog organa u suknjici. "Svi imaju istu priču 'evo sad sam krenuo, samo što sam krenuo, evo sad ću da stanem'", priča Ivana o saobraćajnim dogodovštinama. "Juče sam čula lepu priču. Zaustavili smo ih za postupanje po znaku. Dva muškarca sede napred, devojka pozadi. I, kao: 'Žurimo, treba da kupimo burme. Njih dvoje se venčavaju, ja sam kum'. Pri tom, radnje su otvorene još petnaest minuta, pošto rade do osam. To je bila lepa priča." Retke su žene koje ne bi progutale takvu udicu – romantično je, a može da bude istinito.

"Posao u policiji se ne završava u 15.30, dostupni ste 24 časa za sve probleme, sve je hitno, sve je tužna priča"

KO JE OVDE GLUP: Prema rečima Marije Lukić iz organizacije Glas razlike, ne postoji profesija kojom žene ne bi mogle da se bave, osim onih koje se vezuju za rad pod zemljom. Ova feministička organizacija smatra da je uvođenje žena u policiju pozitivan korak ka prevazilaženju stereotipa o ženi kao majci, domaćici, negovateljici, a istovremeno nalaze da uvođenje kvote od 30 odsto ima funkciju opravdanja za počinjenu grešku u prošlosti zbog koje žene nisu bile zastupljene u policiji. Zbog predrasuda da su žene nespretne za policijski posao (da pucaju i da se biju, u suštini), nema mnogo žena u operativi, a zbog drugih (da su glupe, tj. gluplje od njih) nema ih ni na visokim položajima u policiji. "Ipak je ovo Balkan", kaže Božidar Banović, pomoćnik direktora za nastavu VŠUP-a. "Mislim da će se predrasude razbiti, i Evropa nas tera na to."

Vesna Simić i Milena Živanović uspele su da razbiju predrasude i ostvare izuzetnu policijsku karijeru – prva je postala načelnica odeljenja za maloletničku delinkvenciju, druga šef odseka za suzbijanje seksualnih delikata; obe su završile Višu školu unutrašnjih poslova i zatim diplomirale na Defektološkom fakultetu. Put do uspeha im je bio sličan; za više od 20 godina radnog staža prošle su sve vrste policijskih poslova i dele mišljenje da je ženi potrebno mnogo više rada, truda, dokazivanja i odricanja u odnosu na muške kolege. Od malena su bile "muškobanjaste" pod velikim uticajem filmova o policajcima. "Sada iz ove perspektive mogu da kažem da je naš posao zanimljiviji nego na filmovima, samo ima manje glamura", tvrdi Vesna. "Smatrala sam da je jako lepo biti policajac, prvo zato što sam žensko, a drugo, tada su bili u modi vicevi o glupim policajcima. Mislila sam da bi bilo lepo da dođe jedan policajac, pa uz to žena koja će raditi glavom, i taman kad svi pomisle 'ona je glupa', vi dođete, pa ga sasečete. To mi je bila ideja vodilja: da završim fakultet, da se maksimalno obrazujem i da postanem policajac."

Milena je posle završenog fakuteta otišla sa mužem i detetom na Kosovo, gde je on službovao u vojsci. Na Kosovu je provela četiri godine bez posla – u prištinsku policiju je nisu primili jer nije znala albanski jezik. U Beogradu je radila u upravnim poslovima, posle dobrovoljnog rada na terenu prešla je u operativu, radila je i na identifikaciji leševa, sve dok 2000. godine nije postavljena za šefa odeljenja seksualnih delikata GSUP-a. "Da je uslov bio da šest meseci spavam sa leševima u sudskoj medicini, ja bih to učinila. Toliko sam volela svoj posao i želela da napredujem u karijeri", priznaje Milena. "Muškarci su me gledali sumnjičavo, zbog toga sam počela i da radim na identifikaciji N.N. lica. Mislili su da neću moći to da podnesem, da ću se ispovraćati kad vidim leš, ali nije bilo tako."

PERSPEKTIVA: Naše uspešne sagovornice smatraju da ukoliko žena hoće da bude policajac, mora da prihvati ozbiljnost posla i da ne razmišlja o privilegijama. "Posao u policiji se ne završava u 15.30, dostupni ste 24 časa za sve probleme, sve je hitno, sve je tužna priča", kaže Vesna S. "U službi sam 22 godine i posvećena sam poslu. Žene obično dođu u policiju, a onda shvate da ne mogu da izdrže noćne smene i da ostaju prekovremeno, imaju probleme sa muževima i deca trpe zbog posla. Osećam grižu savesti zbog toga, ali... stvarno sam želela da uspem."

Pa ipak, žena još nema u specijalnim jedinicama (žandarmerija, posebna jedinica policije), dok ih na Kosovu u multietničkoj policiji ima. Ove mlade žene su za vreme vanrednog stanja radile rame uz rame sa kolegama po 17-18 sati dnevno, sa sve 12 kg teškim pancirima. Izdržale su zadirkivanje, zagledanje, provociranje, vređanja, poređenja sa "lavljom kandžom" – zato što "čuvaju kola dok kolege rade svoj posao"... Iako ni one same ne razumeju kakva će biti njihova uloga i funkcija u društvu (korektivni make-up?), trude se da proniknu u srž policijskog posla. Ako se ne uplaše u startu i tokom trke, neke od ovih žena u uniformi mogu postati nalik na junakinje iz američkih filmova, a možda neka završi i u ministarskoj fotelji, kao u Mađarskoj. ■

Uska suknja

Ona, novopečena policajka, nije junakinja Sara Konor iz filma *Terminator 2* androgenog izgleda i snage. Većinom su prosečnog izgleda, osobina i sklonosti, imaju porodicu ili partnere. Radno vreme od 10-12 sati ne ostavlja puno vremena za život van posla. Najčešće ispaštaju deca i muževi, ako su udate, ili njihovi stalni partneri. Žene koje su uspele da naprave karijeru u policiji po pravilu kažu da su retko kod kuće i da malo viđaju decu. Ljudi iz policije kažu da ne bi voleli da im se supruga bavi tim poslom, zato što znaju kako je to; još manje bi voleli da im se ćerka bavi istim poslom. Potrebno je mnogo volje i podrške porodice i okruženja da bi žena uspela na tom poslu. Kao da im je jedino što žele da rade u slobodnom vremenu spavanje: "Imamo dve uniforme: uniformu i pidžamu". Što se tiče uniformi, više im se sviđa interventna nego obična, a ponekad imaju problema i sa neodgovarajućom veličinom. Suknje ne vole da nose, jer kako kažu, smetaju im da trče.

SLOBODANKA STAMENIĆ, MAJA ŽIVKOVIĆ, MILKA VULETIĆ
Priredila: BILJANA VASIĆ

Huligani pred kamerama

U zemlji gde više navijača posećuje kladionice nego stadione, najavljeni zakon o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama više izgleda kao još jedno usaglašavanje sa međunarodnim konvencijama nego kao izraz prave potrebe da se stane na rep nasilju

PERIĆ MILOŠ

Tridesetpetogodišnji Marko iz Beograda odlazi redovno na utakmice Crvene zvezde od svoje petnaeste godine. Navijačku inicijaciju je doživeo, kako tvrdi, još 1983. godine na utakmici Crvena zvezda – Benfika, kada je Rajko Janjanin postigao tri gola i doneo rezultatski preokret, a nestašni Milko Đurovski bio isključen zbog aplaudiranja sudiji posle jedne odluke. Danas radi u jednom beogradskom restoranu kao kuvar i generalno smatra da kod nas nema pravih navijačkih izazova. "Od raspada nekadašnje Juge fudbal je propao, nema pravog rivaliteta između klubova, pa nema ni navijačkog rivaliteta", smatra nekadašnji udarnik sa Severa Zvezdinog stadiona. Pored regularnih tuča i sukoba s navijačima beogradskog Partizana, prava uzbuđenja su bila odlasci u Split i Zagreb i odmeravanje snaga sa Torcidom i Bed blu bojsima. "Mislim da su nas purgeri dobro zapamtili", priča Marko. "Svaki odlazak u Zagreb bio je nov izazov i mogućnost da porazbijamo sve na šta naiđemo, mada nam paljenje stadiona u proleće devedesete i nije baš trebalo, ali su nas isprovocirali."

STARA I NOVA JUGA: Krajem osamdesetih godina prošlog veka u ondašnjoj Jugoslaviji navijački pokret doživljavao je svoj vrhunac. Po ugledu na istinske huligane sa britanskih ostrva i iz susedne Italije, formirale su se navijačke grupe sa nešto čvršćom organizacionom strukturom. U Beogradu Delije i Grobari, u Splitu Torcida, u Zagrebu Bad blu bojsi, u Rijeci Armada, u Sarajevu Manijaci – neke su od poznatijih navijačkih grupa. Privučene na stadione najpre željom da bodre svoj tim u svakoj situaciji, ove su grupe docnije poslužile kao dobar regrutni centar za formiranje različitih militantnih formacija, jer su im iskustvo iz uličnih tuča, ispoljena hrabrost u sukobu s protivničkom grupom ili policijom i poseban plemenski kodeks bili osnova za ratovanje na brojnim frontovima diljem bivše zajedničke države.

"Arkan je zaista ujedinio mnogobrojne grupice sa Severa", kaže Marko i ističe da je bio poštovan od većine sa stadiona. Tako su "ultraši", "zulu voriorsi" i ostali stali pod zajedničku crveno-plavo-belu zastavu Delija, što je bio dobar kamen temeljac za propagiranje ideje o samostalnoj (Velikoj) Srbiji. "Zvezda, Srbija, nikad Jugoslavija" postao je i ostao moto ove navijačke grupe, kao izraz jasnog političkog stava. Ono što je u početku bilo pravo i naivno sukobljavanje ljudi koji su navijali za različite klubove pretvorilo se krajem osamdesetih u otvorene političko-nacionalističke sukobe, stadioni i dvorane su postali bilbordi za prezentaciju različitih političkih i verskih ideja. Podsećanja radi, koreografija sa više stotina upaljenih baklji na utakmici Crvena zvezda – Dinamo u jesen 1989. godine u obliku krsta sa četiri ocila smatrala se najvećim dometom Delija, a u trenutku kada je Zvonimir Boban, ondašnja zvezda Dinama, izlazio sa stadiona, čitav stadion je skandirao "Ustašo, ustašo". Vrhunac nasilja dogodio se narednog proleća na stadionu Dinama u Zagrebu, kada su se tukli navijači sa navijačima i policijom i fudbaleri sa policijom. Na sreću, nijedan od mnogobrojnih sukoba nije odneo ljudske živote, ali je prava borba nastala docnije u ratu. Prava sociološka i psihološka analiza tek treba da se napravi, a u međuvremenu pravih sportskih uzbuđenja nije bilo i divljanje navijača se smanjilo. "Sve se svelo na utakmice Zvezde i Partizana, a na gostovanja u inostranstvo nije se ni moglo", konstatuje Marko. Zvezdini navijači su "osvetlali obraz" na gostovanju u Barseloni pre nekoliko godina kada su se sukobili s policijom i redarima na samom stadionu.

Divljanja je ipak bilo. Posle petog oktobra 2000. godine, u kom su navijači imali znatan udeo, dogodilo se prvi put da divljanje navija-

PEDA MILOSAVLJEVIĆ

Krivica i kazna

Predlog zakona o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama definiše posebna krivična dela i prekršaje. U članu 20. stoji, između ostalog, da će zatvorska kazna od tri meseca do jedne godine pripasti onom ko samo uđe na teren dok traje priredba, kao i da će istu kaznu dobiti pojedinac koji unese predmete koji mogu da izazovu teške telesne povrede, kao i sve vrste pirotehničkih sredstava. Za tzv. kolovođu grupe koja bi počinila ovo krivično delo sledi kazna od jedne do pet godina zatvora. Opet, u stavci "prekršaji" ulazak na teren ne definiše se kao krivično delo, nego kao prekršaj za šta sledi kazna do 60 dana zatvora. Za organizatore je predviđena novčana kazna čiji najveći iznos može da bude 400.000 dinara. Ona se tiče prekršaja u oblasti celokupne organizacije meča.

STADION KAO MESTO ZA DIVLJANJE: Kako se suprotstaviti

ča prouzrokuje prekid "večitog derbija" između Crvene zvezde i Patizana. Pokojni premijer Zoran Đinđić je lično morao da se angažuje da se ponovljena utakmica bolje organizuje i tada je bilo najavljeno donošenje posebnog zakona o sprečavanju nasilja na sportskim priredbama. Čuvene se reči komentatora RTS-a Milojka Pantića sa početka ponovljenog meča: "Hvala Bogu i Zoranu Đinđiću!" Međutim, zakon nije donet, a na proleće naredne godine jedan navijač Crvene zvezde podlegao je povredama pošto ga je pogodila raketa sa južne tribine Partizanovog stadiona. To je bio vrhunac, ali se sistemski ništa nije promenilo. Baklje, rakete, pa i suzavci ostali su uobičajni rekviziti navijača na stadionima i u dvoranama. Na retkim međunarodnim utakmicama navijači nisu odustajali od pravljenja uobičajnih "dimnih koreografija", što je po pravilu UEFA kažnjavala po basnoslovnim cenama. Komunikacija između uprave i navijačkih grupa postajala je sve lošija, pa se dogodilo da navijači upadnu u prostorije kluba i napadnu igrače. Marko objašnjava taj fenomen: "Naravno da ćemo da ih bijemo kada se ne bore za svoj klub, jer oni moraju da shvate parolu sa Severa da je Zvezda život, a sve ostalo su sitnice."

Navijači su generalno svuda isti jer na sličan način proslavljaju pobede i izražavaju nezadovoljstvo posle neuspeha svog tima. Pre dve nedelje su navijači Ferencvaroša iz Budimpešte pretukli najboljeg igrača i trenera zbog slabo odigrane utakmice, a nešto slično dešavalo se nedavno u prostorijana FK Crvena zvezda, ali su predstavnici kluba to demantovali.

NADZOR: Najavljeni Zakon o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama čeka na izglasavanje u srpskoj Skupštini od marta prošle godine. Stručnjaci koji su radili na sastavljanju predloga ovog zakona obrazlažu njegovo donošenje potrebom da se spreči dalja eskalacija nasilničkog i nedoličnog ponašanja, kao i da se njegovi oblici onemoguće. Realno, ovim predlogom se uobličava ono što dugo godina zapravo postoji u praksi a tiče se načina saradnje između organizatora sportskih manifestacija i navijača, odnosno policije i organizatora i policije i navijača. Takođe, navedene su obaveze koje je svaki organizator dužan da preduzme radi obezbeđivanja sigurnosti za sve one koji se nađu na sportskim priredbama, što je zapravo pravno uobličavanje onoga što se radilo prilikom organizacije sportskih događaja i dok posebnog zakona nije bilo. Novost je obavezno instaliranje posebnog sistema za video nadzor kako na sportskom objektu tako i oko njega kako bi se potencijalni izgrednici na pravi način identifikovali. Direktor stadiona Crvena zvezda Miki Ćorović u razgovou za "Vreme" kaže da njegov klub odavno poštuje najviše evropske standarde kada je reč o organizaciji velikih utakmica (utakmica visokog rizika) i da tu postoji mehanizam koji je po pravilu uvek dobro funkcionisao. Kada je reč o video nadzoru, Ćorović navodi da tako nešto već postoji na stadionu za koji je on odgovoran, mada priznaje da to nije najbolje moguće rešenje jer ti uređaji nemaju opciju zumiranja. U toku je izrada projekta potpunog video nadzora stadiona sa najmodernijim kamerama, kao i uspostavljanje linka sa centrom u policiji. "Uostalom, to moramo da uradimo i zbog dobijanja Uefine licence", kaže Ćorović. Realizacija projekta koštaće nekoliko stotina hiljada evra, saznajemo od našeg sagovornika i to je samo deo u sveobuhvatnoj rekonstrukciji najvećeg sportskog objekta u Srbiji.

"Nasilje može najbolje da se suzbije dobrom saradnjom uprave i navijača", nudi rešenje Marko, koji takođe smatra da je postavljanje sigurnosnih kamera dobro rešenje jer nikada ne možete znati ko je sve prisutan u masi od više hiljada ljudi. Predlogom zakona predviđa se zabrana prodaje i konzumiranja alkohola oko i u sportskom objektu, čime se udara na arhetipskog saveznika svih navijača u sukobima s policijom i pristalicama protivničkog tabora. Marko smatra da to nije nikakav problem jer se i tako "cirka" od ranog jutra ako se ide na neku važnu utakmicu, pošto je čitav dan svečanost i sve se tome podređuje. "Alkohol i navijanje su nerazdvojivi", kaže uz osmeh naš sagovornik i dodaje: "U Engleskoj igrači piju zajedno sa svojim navijačima u lokalnom pabu, to je tako normalna stvar."

Pored svega navedenog ostaje činjenica da u ovakvoj Srbiji, sa ovakvim sportom, košarka je delimično izuzetak, nema velikih sportskih manifestacija, nema puno utakmica visokog rizika i sukobi navijača s policijom zaista su više incident nego pravilo. Završavajući razgovor Marko kaže: "Klincima prepuštam da se makljaju po gradu i na gostovanjima po Smederevu, Ivanjici ili Lučanima. Ja idem u kladionicu jer je tamo mnogo zanimljivije." ■

SLOBODAN GEORGIJEV

Verbalni delikt

Parafraza jedne od parola sa nekog ranijeg derbija glasi "Duljaj, Nuhi, Đokaj – konačno sam našao društvo za džamiju". Autori su navijači Crvene zvezde. Još bolji primer dolazi iz BiH sa utakmice jednog kluba iz Republike Srpske i drugog iz Federacije BiH kada se pojavio transparent sa natpisom "Nož, žica, Srebrenica". Predlogom ovog zakona takvi bi slučajevi ubuduće trebalo da se sankcionišu zaprećenom kaznom zatvora do 60 dana.

BUDUĆNOST IZ PROŠLOSTI

ALEKSANDAR ZOGRAF

TOKOM DVADESETOG VEKA, ČESTA TEMA U DELIMA POPULARNE KULTURE BILO JE PROJEKCIJA SREĆNIJE BUDUĆNOSTI... ČAK JE I **OLIVER DRAGOJEVIĆ** 1975. GODINE SNIMIO PESMU SA STIHOVIMA:

"DVE HILJADE I DRUGE MI ĆEMO POĆ' NA MISEC
U MIRU DA PROVEDEMO LITO,
JER OD PUSTIH TURISTA ĆA ĆE DOĆ' NAM NA MORE
NI OKRENUT SE NEĆE MOĆ' NIKO"

SREDINOM ŠEZDESETIH JE U BEOGRADSKOM LISTU "PLANETA" OBJAVLJENA NAUČNO-FANTASTIČNA NOVELA POD NAZIVOM "**ZAROBLJENICI MORA TIŠINE**", KOJA GOVORI O DANAS ZABAVNOJ VIZIJI BUDUĆNOSTI U KOJOJ KOSMONAUTI SFRJ PUTUJU NA MESEC, I TOME SLIČNO...

"VELIKU TERASU OMLADINSKOG DOMA PLAVILA JE LETNJA NOĆ. PAROVI SU SE OKRETALI PO TAKTU MUZIKE, ISPOD LJUBIČASTIH SVETILJKI. ELEKTRONSKE ORGULJE, NEVIDLJIVO SMEŠTENE IZA ZIDOVA OD MLEČNOBELOG STAKLA, PRATILE SU ORKESTAR".

"PORUČNIK VELIMIR ODLOŽI ČAŠU I ZAGLEDA SE NEKUD PREMA NEBU. PUN MESEC GOTOVO SE NADNOSIO NAD KROVOVE **ALUMINIJSKIH OBLAKODERA**".

KAKO JE BLIZU, SKORO GA MOŽEŠ DOHVATITI!

"NA TERASI JE NASTAO ŽAMOR. ORKESTAR SE RASTURAO ZBOG STANKE. OGROMAN, ISPUPČENI TELEVIZIJSKI EKRAN, ZABLEŠTAO JE. POJAVILA SE KRUPNA GLAVA SPIKERA".

UPRAVLJAMO KAMERE PREMA KRATERU BOŠKOVIĆ, NAZVANOM PO NAŠEM NAUČNIKU... POSLEDNJA EKSPEDICIJA SE SAMO ZADRŽALA U "MORU TIŠINE", ALI NAŽALOST, DRAGI GLEDAOCI, NIJE NAM JOŠ NIŠTA POZNATO O SUDBINI OVIH LJUDI, ZA ČIJE ŽIVOTE BRINE CELO ČOVEČANSTVO...

"VELIMIR NEPRIMETNO STEŽE ANTUNA ZA RUKU. TO JE BILA TAJNA KOJU SU NOSILI U SEBI I KOJA TREBA DA REŠI NJIHOVA SPASILAČKA EKSPEDICIJA. U NJIH, JUGOSLOVENE, BIĆE UPRTE OČI ČITAVE SOCIJALISTIČKE ZAJEDNICE. SVAKAKO DA SE I U DRUGIM ZEMLJAMA SPREMAJU SPASILAČKE EKSPEDICIJE, ALI KO BUDE PRVI RASVETLIĆE TAJNU I MOŽDA SPASITI ŽIVOTE"...

"KASNIJE, TELO VASIONSKOG BRODA GM-114 SE VINULO U VAZDUH, ISPUŠTAJUĆI PLAMENE JEZIKE IZ SVOJIH SNAŽNIH ATOMSKIH MOTORA. "ZNAČI, VEĆ SMO U STRATOSFERI" – PRIMETI DOKTOR ŽIVANOVIĆ, POZNATI BIOLOG?

"BROD SE BEŠUMNO SPUSTIO NA STENOVITU VISORAVAN. UBRZO SU STIGLI DO NAPUŠTENOG VASIONSKOG BRODA, KOJI JE PRIPADAO IZGUBLJENOJ EKSPEDICIJI. "NJIHOVI TRAGOVI VODE PREMA "MORU TIŠINE" – REČE KOMANDANT BRODA, MAJOR RADOVAN. "MISLIM DA JE SADA, U JULU, PRIJATNIJE BITI NEGDE NA NAŠEM MORU, U DUBROVNIKU ILI MAKARSKOJ" – PODSMEHNU SE KAPETAN RISTOVSKI."

"DOKTOR ŽIVANOVIĆ JE PROUČAVAO KOMAD METEORITA: "VIDIM BAKTERIJE – NJIMA SKAFANDERI NISU BILI PREPREKA."

"JUGOSLOVENSKI KOSMONAUTI SU UGLEDALI RAKETNI BROD – IZ NJEGA JE IZAŠLO ČETIRI ILI PET PLAVOKOSIH DEVOJAKA. "ZAŠTO STE DOŠLI NA MESEC?" – ZAČULO SE PITANJE. "PAZI, ONA GOVORI SRPSKOHRVATSKI!" – IZNENADI SE MAJOR RADOVAN. "POGLEDAJTE ONU PLOČICU KOJU IMA SVAKA NA GRUDIMA" – OPOMENU GA INŽENJER TRAMIVŠEK. "IZGLEDA DA JE TO RADIO-UREDJAJ ZA OPŠTENJE NA BILO KOM JEZIKU."

"SLATKE SU!" – ŠAPNU VELIMIR. "OBUZIMA ME ŽELJA DA SVAKU IZLJUBIM"!

RAZUME SE, OVO ŠTIVO JE PRIVLAČNO BAŠ ZATO ŠTO JE TOLIKO OMANULO: NITI KO VIŠE PUTUJE NA MESEC, NITI POSTOJI SFRJ...

pošta@vreme.com

U ovom broju objavljujemo dva reagovanja na tekst Boška Mijatovića "Vojvođansko pitanje: ima li ozbiljnog temelja?"; Vreme br. 646.

Nemojte nas braniti

Sveže sećanje na snažnu medijsku kampanju beogradskih sredstava javnog informisanja koja je 1998, podbunjujući narod, prethodila mitinzima i rušenju autonomije Vojvodine i potonjem raspadu države navodi na budnost i upozorava da su tekstovi Boška Mijatovića "Vojvođansko pitanje: ima li ozbiljnog temelja?" ("Vreme", 22. juna) i "Neznanje ne opravdava" ("Vreme", 05. juna), možda samo probni balon za neko novo nasilje nad Vojvodinom. I mimo ove bojazni iz više principijelnih razloga treba reagovati na pisanje Boška Mijatovića (u daljem tekstu B.M.) zato što omalovažava samu ideju autonomije kao demokratske kategorije, članove "malih" vojvođanskih stranaka i njihove lidere koji se bore za autonomiju Vojvodine, interese i prava građana Vojvodine, pa i same čitaoce, njihovu informisanost, političku pismenost i elementarnu analitičnost kada kaže da je njegov inicijalni tekst "napisan mirnim tonom", pa je zato iznenađen ničim izazvanim odgovorom punim uvreda.
Želeći da impresionira, u nedostatku argumenata, B.M. se legitimisao kao predsednik Programskog saveta Centra za liberalno-demokratske struje, što će reći da je reč o ličnosti bez predrasuda, naprednih, savremenih, širokih pogleda koji podrazumevaju toleranciju, dopuštanje i uvažavanje drugačijeg mišljenja, čiji su stavovi argumentovani, zasnovani na ispitivanjima, istraživanjima, proučavanjima, dakle naučno odgovorni.
Nažalost, inicijalni tekst je najmanje liberalan i demokratski, a pogotovo ne studiozan. Na relativno malom prostoru M.B. daje samo inventar pitanja kao što su demokratska načela, istorijske, ekonomske, kulturne, geografske, političke i druge osnove autonomije Vojvodine, dajući sa lakoćom, u kratkim crtama, "argumente" protiv, ponavljajući zaključak: autonomija nema osnova, ostavljajući tako drugačijem mišljenju nezahvalnu poziciju da se upinjući dokazuje suprotno za šta ne bi bio dovoljan ceo jedan broj nedeljnika "Vreme".
Izbegavajući istorijske i statističke podatke i činjenice o eksploataciji Vojvodine od njenog ujedinjenja 1918. do danas B.M., arogantno iznosi čistu političku konstrukciju sa lažnom brigom za neizvesnu sudbinu građana Vojvodine ukoliko bi se, po njemu nelegitimni, poslanici Skupštine Vojvodine, ili ne daj bože, sami građani opredelili za autonomiju, a sa krajnjom namerom da se građani Vojvodine uplaše, pokolebaju i odustanu od svojih temeljnih interesa i prava. Svi "argumenti" B.M.-a svode se na stav da njemu ne odgovara, da on neće da Vojvodina ima autonomiju. Pa svakako kada je lagodnije uživati u tekovinama nasilja Miloševićeve pljačkaške politike nego promišljati i pomučiti se da se stvore novi, stvarno demokratski principi organizovanja države i živeti, najzad, od svog rada. O velikom, visoko profitnom poslu je reč. Isplati se nekoliko meseci kampanje ubeđivanja da bi se posle decenijama profitiralo. Od tih nedemokratskih, centralističkih, nacionalno pristrasnih koncepata radikalskog tipa do sada su pobegli svi koji su mogli iz prethodne Jugoslavije. Ostala je jedino Vojvodina, kao njen zatočenik.
B.M. ne dopušta mogućnost i sučeljavanja različitih mišljenja o samom predmetu rasprave – autonomiji kao demokratskoj kategoriji svodeći zahtev vojvođanskih i ne samo vojvođanskih, političara na više puta upotrebljavan pojam "radikalni autonomaši", potpuno nepoznatog u savremenoj teoriji i praksi, potpuno neadekvatnim na primeru Vojvodine. Postoje samo različiti sadržaji, forme i stepeni autonomije počev od vrlo skromnih vidova do elemenata državnosti, zavisno od niza okolnosti i snaga da se izbore onih kojima je to u interesu. Prirodno je da oni kojima je autonomija potrebna traže što više, kao što je česta reakcija onih koji treba da je daju, da je negiraju i zakidaju. Može biti samo radikalan način ostvarivanja autonomije. Međutim, koliko pratim, borba se vodi isključivo u okviru sistema. Kako može biti radikalan zahtev: da se vrate prava koja je Miloševićeva politika nasilno uzela; da se vrati pokradeno; da se živi u skladu sa svojim ljudskim i prirodnim mogućnostima; da se odlučuje o sopstvenom radu i razvoju? Koji je to politički, ekonomski, ideološki, nacionalni, državni koncept koji jednu regiju prinuđavaju da živi ispod svojih mogućnost, suprotno interesima njenih građana. Po B.M., Vojvođani su imali samo prava da odlučuju o prisajedinjenju Vojvodine Srbiji, ali ne i o svojoj daljoj sudbini u okviru nje. Jednom udata, udata za svagda. Čak ako je i brak loš, ako muž maltretira ženu. Koja srednjevekovna logika?
B.M. uopšte ne govori o normalnoj potrebi svake demokratske države za političko-teritorijalnom organizacionom podelom uvažavajući istorijske, ekonomske, geografske, kulturne i druge specifičnosti pojedinih svojih delova. Po njemu su verovatno u zabludi države koje u sistemu svog organizovanja imaju pokrajine kao na primer Austrija (sa nepunih 8 miliona stanovnika) koja je organizovana kao savezna država koju čine 9 zemalja – pokrajina, ili Švajcarska (sa nepunih 7 miliona stanovnika) podeljena je u teritorijalno-političkom smislu na kantone koji imaju svoje vlade i različite službene jezike (često po tri), zavisno od nacionalne strukture stanovništva.
Kao i nedavno Milošević, i B.M. daje pojednostavljenu, kao u jeftinim krimi romanima, stripovima, kaubojskim filmovima, crno-belu sliku o lošim i dobrim momcima. Tako se legitiman zahtev vojvođanskih političara za autonomijom, presudne za dalji život građana Vojvodine neumesno poredi sa nekadašnjim zahtevima hrvatskih političara, pri čemu su svi vojvođanski političari (zastupnici autonomije) lukavi, sebični autonomaši sa nejasnim, mutnim formulacijama iza kojih stoje zadnje namere, koji lažu i izmišljaju nepostojeće podatke ili koji operišu sa prašnjavom neistinitom argumentacijom; koji su neinteligentni i zastareli, malog provincijskog duha koji ucenjuju i cenkaju se po političkim kuloarima; etatisti sa bajatim socijalističkim idejama; lokalni politički moćnici – pripadnici malih "vojvođanskih" stranaka koji će sve upropastiti ako dođu do vlasti; umišljeni lokalni politički moćnici, mali saradnici velikana Broza; vladajuća grupacija koja predstavlja kadrovski kontinuitet sa nekadašnjom komunističkom i Brozovom, koji u potpunosti zanemaruju interese građanina – pojedinca i njihovih firmi, koji su zabavni sa svojim niskim nivoom rezonovanja i prostačkim rečnikom; koji pišu obične porpagandne pamflete i samo smišljaju i traže načina da se zarad ličnih interesa popnu na grbaču naroda.
Na ovom maštovitom repertoaru kvalifikacija mogao bi da mu pozavidi i bračni par Marković-Milošević koji su ne tako davno rušili autonomiju Vojvodine.
Po njemu, na svu sreću po građane Vojvodine, tu su dobri momci koji se preporučuju poput B.M.-a i njemu sličnih, koji ne mogu mirno posmatrati krajnje neizvesnu sudbinu svoje braće u Vojvodini sve sa njihovim komšijama, pripadnicima raznih naroda. Što da ne, oni nisu nacionalno uskogrudi već osećajni, dušebrižni, slobodarski, pravedni, istinoljubivi, pošteni, analitični, naučni, studiozni, liberalni, demokratični, savremeni, moderni, narodni, koji su uhvatili korak sa XXI vekom, koji odgovorno brinu o celini nacionalnog i državnog bića vodeći računa, pre svega, o interesima građanina pojedinca, njihovih firmi. Pri kraju, ako B.M. raspolaže pravim argumentima da li ima potrebe za ovakvom pojednostavljenom šemom i upotrebom navedenih reči i kvalifikacije.
Duboko sam uveren da su 1988/89. Vojvođani umeli da prepoznaju nadolazeće zlo i da mu se odupru, da je autonomija sačuvana, do rata ne bi moglo doći a događanja na prostoru ondašnje Jugoslavije imala bi sasvim drugačiji i za sve povoljniji tok. Zato treba biti budan, zato treba reagovati, zato je autonomija Vojvodine potrebna, ne samo zbog prosperiteta njenih građana već i kao tampon zona za eventualne nove konflikte u regionu. Rezultati vaše brige o Srbima i srpstvu su veoma vidljivi u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Kosovu, Crnoj Gori. Zato nemojte više brinuti, nemojte nas više braniti.

Milorad Putnik,
član Saveta za programska pitanja LSV-a

Bez jogurta, molim

E, baš nismo voleli Slobu, ali nam rezultati njegove politike glede autonomije Vojvodine i nisu tako mrski. Josip Broz je nametnuo glupu stratešku ideju o premeštanju fabrika iz Vojvodine u dinarske krajeve, jerbo nije voleo Vojvodinu, a onda joj je, valjda iz istih razloga, 1974. podario i široku autonomiju.
Davanjem autonomije usporio je razvoj mrske

mu Vojvodine, a istovremeno, po zakonu spojenih sudova, ubrzan je razvoj Srbije, čime je Josip Broz dokazao svoju ljubav prema Srbiji. I gle čuda; ovako ojađeni Vojvođani, kliču autonomiji, a protive joj se ekonomski rasterećeni Srbijanci. Šašav svet, rekao bi pokojni Jovan Rašković. Možda i jeste, ne znam, ali iz teksta gospodina Boška Mijatovića nužno slede gore navedeni zaključci. Po njemu, problem je u tome što nekakav vojvođanski parlament, koji, je l' te, ne odražava volju naroda, odbija da se povinuje volji srbijanskih političara. A čak i kada bi većina građana Vojvodine, kaže gospodin Mijatović, i želela radikalno rešenje, nikako nije sigurno da bi moralo da bude po njihovom. Naravno da nije sigurno, kao što nije sigurno da će biti po volji srbijanskih političara. I upravo u tom prećutkivanju čija volja može biti presudna u izgradnji državnog ustrojstva na ovim prostorima, čini mi se da treba tražiti moguća rešenja.

Niko ozbiljan danas ne tvrdi da je vojvođanska autonomija komunistička izmišljotina. Ako Josip Broz, u šta sumnjam, nije voleo Vojvodinu, koji su ga (ih) to razlozi naveli da pristane na Ustav 1974. kojim je Vojvodina dobila širu autonomiju? Biće da je za takvu odluku bilo dovoljno racionalnih razloga i da ljubav ili mržnja nisu igrali značajnu ulogu prilikom donošenja ovakvog rešenja. Takvu (dobru ili lošu) autonomiju, Vojvodini je oduzeo Slobodan Milošević, uz pomoć Mihalja Kertesa, Jovice Stanišića... Nije mi baš logično da rušenje režima Slobodana Miloševića ne podrazumeva poništavanje rezultata koje je taj režim (institucionalno ili vaninstitucionalno) proizveo. Dakle, autonomija iz 1974. je nešto o čemu smo uspeli da se dogovorimo i trebalo bi da predstavlja polaznu tačku za dalje iznalaženje optimalnih rešenja. Sve ostalo mi liči na prevaru i nametanje, koje, uostalom, ne može dati trajnija zadovoljavajuća rešenja.

Na pitanju Kosova smo već demonstrirali tu vrstu politike. Ne tvrdim da su Vojvodina i Kosovo isto, ali tvrdim da ni ostali regioni Srbije nisu isto što i Vojvodina.

Ili će se o autonomiji Vojvodine dogovoriti sa Vojvođanima ili će o tome odlučivati oni koje Boško Mijatović neće da pomene, a koje je Josip Broz iz nužde umeo da uvažava i čije se popuštanje pokazalo manje lošim. Bojim se da bi Vojvodina za Srbiju mogla biti izgubljena, kao što je izgubljeno Kosovo, po principu: "Kosovo u Srbiji, ali ne i Srbija na Kosovu". Baš sam oduševljen što je "Kosovo i dalje u Srbiji". Sa Albancima se možda i nismo mogli dogovoriti, ali me niko ne može ubediti da je racionalan dogovor nemoguće postići sa Vojvođanima. Samo, bez jogurta, molim.

Jaćim Milunović, Čačak

Izbegavanje odgovora

"Ko je Spasojevića pustio iz zatvora"; "Vreme" br. 648

Za nekog ko je uglavnom bio neupoznat sa onime što su radili njegovi bliski saradnici, Vojislav Koštunica deluje više nego dobro upoznat sa postupcima i dejstvima pojedinaca iz aktuelne vlasti. Iako sam sa paznjom pročitao četiri utrošene stranice vašeg lista, ništa nisam saznao o tome šta Vojislav Koštunica predlaze kao rešenje ni za jedan od gorućih problema koji muče Srbiju. Ništa o Kosovu, kako rešiti problem nezaposlenosti, o privatizaciji, bilateralnom dogovoru sa SAD o neizručivanju njihovih sugrađana stalnom sudu u Hagu, predstojećem samitu EU u Solunu, statusu Vojvodine, harmonizaciji odnosa sa Crnom Gorom itd.

Koštunica nije ništa znao o izručenju Miloševića, ali zna ko je izvukao Spasojevića iz zatvora i mudro o tome ćuti. Žali se na svoju nemoć dok je bio na vlasti a i sada u opoziciji, ali preuzima zasluge za predviđenu rekonstrukciju Đerdapa koju će finansirati Rusi. Gradeći predstavu o sebi kao čistom i neukaljanom kritičaru naše stvarnosti, ili još bolje očevicu očiglednog, Koštunica se obraća istom onom biračkom telu koje je nosilo Miloševića iz poraza u poraz i zeljno čeka novi putokaz ka domaćinskoj Srbiji. Jedino me brine ko će nas tada spasavati od vlasti kada će najčistiji biti do guše u njoj. Da li citarujući Davidovića i Grola o tome da je bolje biti čist u opoziciji nego prljav na vlasti, Koštunica nagoveštava da će na vlasti i on biti prljav?

Čudno da pri spominjanju biznismena sponzora nije spomenut srpski moćnik sa Kipra koji je deceniju izdržavao DSS, što ga nije omelo da se u međuvremenu, u vreme najžešćih sankcija, dodatno obogati na trgovini naftom sa Miloševićevom Jugoslavijom. Koštunica oko sebe gradi imidž čistog kritičara neupućenog u nužnost prljavih kompromisa koje vlast zahteva. Iako nikad nije osetio potrebu da objasni o čemu je razgovarao sat vremena sa Miloševićem, zašto je poštedeo Radeta Markovića, koristio usluge bivših Miloševićevih poslušnika, činio sve moguće da uspori saradnju sa Hagom da bi potom u pozdravnom govoru po odlasku sa funkcije predsednika to proglasio najvećim državnim prioritetom i odgovornošću Vlade Srbije.

Nije objasnio svoj poziv našim stručnjacima iz inostranstva da se vrate tamo odakle su došli, razlog zbog koga je ismevao poziv Đinđića "Šiptarima" da glasaju na predsedničkim izborima, i to dok se zalagao za Kosovo u demokratskoj Srbiji, kritiku aktuelnog modela privatizacije nudeći ruski model vaučerske privatizacije koja je od svih upućenih ocenjena kao pljačkaška. Koštunica plovi kroz intervju jer nijednim pitanjem nije taknut njegov oreol čistunca. Koštunica je u pravu da treba stvarati demokratske institucije, a jedna od njih bi svakako trebalo da bude i institucija odgovorne opozicije.

Petar Rajačić, Beograd

prodaja & pretplata

pretplata na štampano izdanje

	Beograd [kurirom]	Srbija [poštom]	Evropa [površinskom poštom]	Svet i Evropa [avionom]
6 meseci	2500 din	2300 din	55 EUR	95 EUR
12 meseci	5000 din	4600 din	110 EUR	190 EUR

pretplata na internet izdanje

	Srbija	Svet
12 meseci	300 din	EUR 30
4 meseca	—	EUR 20

Zabranjeno je uplatiti iznos pretplate za korisnike iz Srbije, a nalog upotrebljavati iz inostranstva (osim kada se nalazite na putovanju). Zabranjeno je da više lica sa različitih lokacija upotrebljava isti nalog.

VREME CD

	Srbija	Svet
komplet 1997–2002	500 din	EUR 20
pojedinačni CD	300 din	—
zamena ili dopuna CD-a za dosadašnje kupce	300 din / 150 din	—

Kupci iz Srbije, na cenu diska dodajte 50 dinara za troškove pakovanja i PTT-a. Rok za slanje 20 dana

Uplata u dinarima, za Jugoslaviju, u korist N.P."Vreme"– Beograd, **žiro račun: 205-13281-15** kod Komercijalne banke AD, Beograd. Potvrdu o uplati poslati na adresu **N.P. "VREME", Mišarska 12, p.fah 257, Beograd**. sa naznakom za šta je uplata izvršena (**Pretplata, Internet, VREME CD**). Uplata u zemlji za inostranstvo, po odobrenju NBJ, naplaćuje se u redakciji u efektivnom stranom novcu.

Kupci iz Crne Gore i BiH treba da kontaktiraju redakciju radi dogovora oko uplate.

Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi http://www.vreme.com/pretplata; na račun broj: 611 378 704 Bank-Austria Wien, BLZ 20151 ili čekom na adresu Vreme International Ges.m.b.H. Neudeggergasse 1-3/22, 1080 Wien, Austria. Ako je ček u pitanju, iznos treba uvećati za EUR 5 ili odgovarajuću protivvrednost zbog bankovne takse. Cena pretplate za inostranstvo u drugim valutama preračunava se po dnevnom kursu. Šestomesečna pretplata na štampano izdanje podrazumeva 26 brojeva, a godišnja 52 broja. Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski. Ukoliko je uplaćen veći ili manji iznos od navedenog, obračunaće se dužina trajanja pretplate shodno uplati. Cenovnik važi od 23. 4.2003. U slučaju poskupljenja lista u toku pretplatnog perioda, pretplatniku se priznaje stara cena do isteka pretplate.

Potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite na adresu N.P."Vreme", Mišarska 12, p. fah 257, Beograd **ili faksom na broj** 011/3238-662, **sa naznakom za šta je uplata izvršena** (pretplata, internet, Vreme CD)**. Za pretplatu na internet izdanje obavezno navesti e-mail za kontakt.**

Elektronska arhiva nedeljnika VREME sa tekstovima od marta 1997. do poslednjeg objavljenog broja, podeljena je na dva CD-a (1997-1999 i 2000-2002). Diskove možete nabaviti u prostorijama redakcije uz prethodnu najavu na telefon 011/3234-774, svaki dan od 11-16h, ili uplatom u korist N.P."Vreme"sa naznakom za "VREME CD". Kupci iz Srbije na cenu diska treba da dodaju 50 dinara za troškove poštarine i pakovanja. Diskove ne šaljemo pouzećem. Raniji brojevi Vremena ne postoje u ovom elektronskom obliku. Sve ostale informacije i nova verzija programa za pregledanje sadržaja diskova može se naći na internetu, na adresi http://www.vreme.com/cd

Informacije u vezi s pretplatom radnim danom od 11 do 16h: Beograd 011/3234-774, Beč +431 408 96 52 ili e-mailom na pretplata@vreme.com

ili-ili

Ili ka lavežu ili od laveža.
Barom ili oko bare.
Premišljam, kombinujem, zapetljao sam se, a voz – ode!
Bolski plavac ili metliška črnina? Johny Walker ili White Horse?
Car Lazar ili Carica Milica? Europa zdaj – ili da prvo pregledam novine?
Ne... Ne mogu da verujem: Još se, u vezi s fudbalistima, pominje Lajkovac!
Na-vrat-na-nos ili na trepavice?
Grk ili laški rizling?
Vuk ili Dositej...
Kako padne ili bez pene...
Barunica Kasteli ili gospođa Bovari?
Madame Chauchat ou Sainte Geneviève?
Građanska etika ili pojevtinjenje troškova?
Polusezonski kaput ili torbu koja se može skloniti pod prednje sedište?
San letnje noći ili onu gunjačku rakiju koja ne peče u grkljanu?
Dža ili bu! A šta ako se pokaže da vidrino krzno baš i ne ide uz masne uštipke?
Iz meseca u mesec ili s kamena na kamen?
Treba li, ovih dana, nešto da odsviram, više po sećanju, ili samo da se setim nečeg što niko ne bi mogao da odsvira?
Mrt u Veneciji ili trt u Ševeningenu... Ili: prvo saznati kako stoje stvari...
Južna pruga ili oni flautaši koje sam slušao kad sam voleo da budem curica... Ah, taj ludi teča Spasoje i njegovi tesni brushalteri!...
Odreći se svakog mesa, čak i grickanja zanoktica, ili dati maha svome apetitu, na račun susednih država?
Uplakan i bled ili... Ili: vozom, do Prijepolja...
Mionički idealizam ili se, poput Ivana Karamazova, upustiti u... u... Smešno, zna se na šta mislim... Ne, "platka" bi bila, ako sâm odlučim... Faux pas! Raspitati se: je li je, u Centrali, o tome zauzet nekakav stav...
Grba ili opaka rana. Ili – đuture!
Pokriti lice i oči obema šakama, zauvek, ili proviriti ponekad i kroz prste, pogotovo ako bi naišao neko koga su već proglasili za sveca – koliko da upitam: *'U koji dan, molim, padate?'*
Prebaciti teret tela, mahom na prste, ili oslušnuti, među grobovima, ćutanja onih koji su se klanjali levo i desno?
Ukoso ili usiljeno? Kako poznati, kad joj oči brzo žmirkaju...
Datum rođenja ili datum smrti... Koji je, sad, važniji?
Peškir ili šešir?
Iz glave ili po spisku?
Relativno, ili: u prenosnom smislu?
Lep izgled ili lep pogled?
Ležati onesvešćen, kao mrtav, ili nahraniti mačka? Mačak mora svaki dan da jede, on nikad ne sme ostati nenahranjen; *'jamais de la vie ni de la mort'*, ili... Ili...
Stradija u stripu ili strip u Stradiji?
Tiho u legendu ili s brkovima – direktno u venu?
Psa ili neku aferu u parku? Znate ono s mantilom, a ispod – ništa!
U kući Prozorovih. Salon sa stubovima, iza kojih se vidi velika sala. Podne; napolju je sunčano, veselo. U sali se postavlja sto za doručak. Da li baš tako mora da izgleda scena, za prvi čin *Tri sestre* A.P. Čehova (...pitati ... Pitati... Koga da pitam?), ili bi doručak mogao biti već postavljen?
Deset s lukom ili *ključkana dinastija*? Možda: *svastikin but*...
Harmonikom ili flomasterom?
U beloj haljini ili će se već nekako udesiti? (*Videti kako je svoje junakinje oblačio Tolstoj ... ili Crnjanski...*)
Da li je bolje da se danas vratim ili bi bilo bolje da sam juče otputovao?
Muka ili bruka.
Zgodan i glup... Ili: život iz početka. Onda: u svemu učestvovati samo upola.
Oholost ili sujeta? Što se mene tiče, ja...
Qig ili Raška – u kojoj će, kako je krenulo, Andrija Kurandić pre M. Savića dobiti spomenik, bez obzira što je M. Savić znatno isprednjačio u scijencijama koje se tiču srpske memoarske proze...
Svaki dan u školi ... Ili: davati časove...
Što pre u Moskvu, ili: izgubiti se, tokom pauze!
D/*ragan*/. plemeniti Todorović... Ili: širom otvoren prozor za anegdote koje sipaju prolaznici? I za poneku satiričnu začkoljicu na račun režima... I za miris lipa, zašto ne? Au reste, ne moram u Belom Valjevu baš uvek piti gunjačku rakiju – samo zato što se ta rakija vrlo sviđa onom R. Weiss Markoviczu... Ili, ipak, moram!
Za *stolom loših Rusa* ili pod kišobranom... U svakom slučaju: sačekati, filosofski ravnodušno, da nevreme pređe u "Vreme".
Prodati kuću, ili pustiti dugačku pletenicu kao devojka?
Kaverna ili taverna.
Dvostruko ili trostruko.
Sad ili nikad.
Kaput u naftalinu... Ili... Ili: veliku, belu pticu?
Seobe ili *Deobe*?
Derviš ili *smrt*?
Otkazati Slaviši, ili bez predubeđenja pozajmiti za telefonski račun i sačuvati prisustvo duha, kad mi Ero s onog sveta... Eh, taj Ero s onog sveta... Toujours: "N'oubliez pas de me..." Ko bi, do đavola, pomislio da se i na onom svetu troši zidarsko pivo u plastičnim demižonima od litar i pô...
Metak u glavu ili u plavo nebo.
'Više se ne sećam...' Ili: 'Docnije ćemo razgovarati...'
Smrtna kazna ili pustiti ih da filosofiraju.
Mrtve duše... Ili neka pojmljiva stvar...
Šampanj na pijaninu ili roda na odžaku.
Šampanj na pijaninu, to bi bilo dobro... Et nunc et semper... Ili: dvostruki salto... U moralnom smislu!
'Da, da, razume se...' Ili: 'Tja... To je već... Najzad, videće se... Tout le monde se retire...'
Goli život ili prepisan sastav?
Preko puta ili tamo, daleko?
Madame Chauchat ili izlet s porodicom?
S flekom po reveru, možda s dva svedoka, ili: bez fabule, samo u gaćama... A tu je i stari Fritz... Gospođa Bobočka et pl. Balloc-sanszky... Napokon: i onaj karlovački crnjak što je ostao od Nove godine... Oh, mon Dieu! Još karaktera...
Trista ili petsto?
Osim toga, madame Chauchat je jedna bolesnica...
Ima li nekog ko ume da zvizne u prste, ili...
Ne... Ne mogu da verujem: još se, u vezi s fudbalistima...
Ode voz! ■

RADOVAN BELI MARKOVIĆ

© 1997 Vreme. All Rights Reserved

PDF Edition Developed By:
Ivan Hrašovec & Saša Marković